

Prosjektet
”Megling i voldssaker”

Prosjektet
”Megling i voldssaker”

ved

Konfliktrådet for Hordaland

Evalueringsrapport

Ida Hydle

Sammendrag:

Forsøksprosjektet ”Megling i voldssaker” ble knyttet til konfliktrådet for Hordaland og gikk over tre år (april 2000-mars 2004). Det ble tilsatt prosjektleder, og tolv erfarne meglere fra konfliktrådet fikk tilleggsopplæring i megling i voldssaker. I alt 186 personer i 79 voldssaker ble invitert til deltakelse, men ved prosjektets slutt hadde bare åtte meglinger funnet sted, det vil si i ti prosent av sakene. En innlysende grunn til at det ble så få meglinger var at de voldsofre og -utøvere man tilbød å møtes til megling ikke ønsket å møte. Noen var fornøyde med oppgjøret i rettssalen og hadde ikke noe ønske om å gjenoppta saken og å treffe den andre parten. For det andre hadde rettssaken forverret forholdet mellom partene, og noen orket ikke å møte den andre parten ansikt til ansikt. Atter andre kunne ha tenkt seg et meglingsmøte, men opplevde at tilbudet om megling kom på et galt tidspunkt: noen syntes det kom for sent, andre syntes det kom for tidlig. Prosjektet ble kneblet allerede i mandatet med mange begrensninger og reservasjoner, i tillegg til at svært mye ressurser ble brukt til forarbeid.

Skriftserien nr. 110

136 sider

ISSN: 1503-5174 (elektronisk)

ISBN: 82-7117-535-1 (elektronisk)

© Høgskolen i Agder, 2004

Serviceboks 422, N-4604 Kristiansand

Design: Høgskolen i Agder

Emneord:

1. megling
2. vold
3. konfliktråd
4. dialog
5. straffesaker

Forord

Dette evalueringsarbeidet har stillet meg overfor noen store utfordringer, både menneskelig og faglig. Som både medisinere og sosialantropolog er det blitt et ekstra interessant, men krevende, feltarbeid i konflikthåndtering på norsk. Min bakgrunnskunnskap fra strafferetten og dens aktører dannet ett av flere sammenligningsgrunnlag (2002)¹. Jeg betrakter strafferetten som den ene av to sentrale moral- og normskapende samfunnsinstitusjoner i dagens Norge. Den andre er konfliktrådet. I begge institusjonene håndterer mennesker sine konflikter som er definert som straffbare av påtalemyndigheten. Men det gjøres på to fundamentalt ulike måter. Derfor ble oppdraget en unik mulighet for meg til å fortsette mitt studium av norsk moralkonstruksjon, samtidig som mine oppdragsgivere i Justisdepartementet vil få en rapport om et konkret prosjekt, dets forutsetninger og konsekvenser.

Siden prosjektet ble iverksatt i Hordaland, har jeg i perioder månedpendlet til Bergen. Der er det noen som fortjener takk for gode råd og bistand, prof. Jostein Børtnes, prof. Siri Meyer, 1. aman. Ståle Knudsen og konsulent Randi Vanderskog. Prof. Axel Sommerfelt i Oslo har vært en god faglig og personlig støtte gjennom arbeidet.

Konfliktrådsleder her i Agder, Arne Værland, har betydd mye. Han lot meg begynne som megler lokalt i Arendal da jeg startet evalueringen i Bergen. Hans opplæring av meglere og hans veiledning av oss underveis i meglingsoppdrag har vært viktig.

Jeg vil også takke Siri Ilona Kemény (2004)², nå i Sekretariatet for Konfliktråd, den gang i Sivilavdelingen i Justisdepartementet, for at hun foreslo meg til å evaluere prosjektet; og hennes medarbeidere i JD, siden mine oppdragsgivere, Per Andersen, Merete Granrud og Arnt Even Hustad, som har også fulgt prosjektet gjennom disse årene.

Etter ca. 1 år av prosjektiden startet jeg opp planleggingen av et forskningsprosjekt basert på evalueringserfaringene, sammen med en sosiolog ved Høgskolen i Agder, Ingrid Kristine Hasund (2003)³. Noe av hennes bidrag fra forskningsarbeidet vårt vil også bli inkludert i denne rapporten, som direkte relevant for evalueringsarbeidet. Takket være

¹ Hydle, I. 2001 Murder without Motive. An Anthropological Study of a Criminal Case. Dr. philos.-avhandling, Universitetet i Oslo, Institutt for sosialantropologi.

² Hydle, I. og Kemény, S. Report to the COST A21 Action: Empirical research with regard to restorative justice in Norway. Akseptert til felles publikasjon 2004 innen det europeiske forskningsprogrammet COST, "interim report".

³ Hydle, I. og Hasund, K. 2002. Konflikregimer – en flerfaglig – antropologisk og lingvistisk – studie av konfliktrådet og strafferetten. Søknad til Norges forskningsråd 2002, innvilget 2003 (vedl. 9.6)

Program for kulturforskning i Norges forskningsråd kan vi nå videreføre analysen av deler av dette arbeidet.

Så vil jeg takke konfliktrådsledere, konsulenter og meglere fra flere konfliktråd, i tillegg til Bergen. Spesielt er jeg blitt kjent med meglerne i prosjektet. De har vært meget erfarne, positive og hardt arbeidende; ikke minst har de brent for prosjektets idé og med en glød som fortsetter. Selv om mitt arbeid ble konsentrert om Bergen, så har jeg i ulike sammenhenger også hentet inn data fra andre konfliktrådsledere og konfliktråd, spesielt i Aust-Agder, Oslo og Ålesund.

Innholdsfortegnelse

Sammendrag 7

Rapportens oppbygging 9

1. Innledning 11

- 1.1. Mandatet for evaluering 13
- 1.2. Steder, institusjoner og myndigheter 15
- 1.3. Premisser for evalueringen og endringene av dem 16
- 1.4. Metoder og forløp i evalueringen 19

2. Bakgrunn 25

- 2.1. Prosjektets forarbeid 26
- 2.2. Synspunkter på og kritikk av forarbeidet, prosjektet og evalueringsmandatet 27
- 2.3. Tidligere erfaringer med megling i voldssaker i Norge 29

3. Prosjektet ”Megling i voldssaker” 35

- 3.1. Mandatet for prosjektet ”Megling i voldssaker” 35
- 3.2 Opprinnelige rammebetingelser og endringer underveis 39
- 3.3. Styringsgruppen 42

4. Gjennomføring av prosjektet 47

- 4.1. Saker der partene møttes 49
- 4.2. Saker der partene ikke møttes 60

5. ”opp og avgjort” - Konfliktrådet som sted for håndtering av vold 71

- 5.1. ”Meglererfaringen vi hadde på forhånd var en forutsetning for at det skulle fungere” 72
- 5.2. ”Det var det at vi ikkje var psykologer som var så bra” 78

6. ”straff og allmennprevensjon”- straffesakskjeden som sted for håndtering av vold 89

- 6.1. Samarbeidsparter innen straffesakskjeden 89
- 6.2. Metoder i meglingsarbeidet i fengselet 92

7. Diskusjon: Dialoger om konflikter og dialoger i konflikter 97

7.1. Om kriminalitet og vold *i* eller *mellom* mennesker 98

7.2. Reformenes tid: straffgjennomføring, barns rettigheter og ofrenes partsrettigheter 99

8. Forslag til videre arbeid 101

Litteratur 103

Vedlegg 106

1. Mandatet for evaluering 106

2. Mandatet for prosjektet 113

3. Brev til parter som takket nei 119

4. Prosjektbeskrivelse ”Konfliktregimer” 121

5. Invitasjoner til parter om å delta i prosjektet 133

6. Brosjyre 136

Sammendrag

- Prosjektet har gått over 3 år (april 2001 til mars 2004). Prosjektleder har vært ansatt i full stilling. Hun har hatt veileder på timebasis. 12 meglere fra konfliktrådet i Hordaland har arbeidet på timebasis. Styringsgruppen har bestått av 6 medlemmer og har møttes 6 ganger. Evaluator har vært tilsatt i disse tre årene i 25% stilling. Prosjektet har til sammen kostet i underkant av kr. 2.4 millioner.

- I alt 186 personer i 79 voldssaker ble invitert til deltakelse. Kontakt ble etablert i 66 av sakene. I 8 saker ble megling startet, direkte eller indirekte. 4 saker ble ferdig meglet. 2 ble avbrutt og 2 ble indirekte meglet.

- Mange parter (voldsofre og –utøvere) kunne ha tenkt seg slike meglingsmøter så tidlig som mulig - uavhengig av straffesaken (etterforskning, fengsling eller hovedforhandling). Mange svarte at det var for sent da de fikk tilbudet om et slikt møte flere år etter at dom var falt i saken. I mange av disse sakene hadde selve rettssaken forverret forholdet mellom partene, enten de kjente hverandre på forhånd eller ikke. Noen tok imot tilbudet med takk, møtte sin *motpart* fra strafferetten og fikk endelig anledning til å be om unnskyldning, forklare hva som hadde skjedd og spurt hvordan det gikk.

- I noen saker, drap og voldtekt, der partene ikke orket å møte hverandre, var det mulig å foreta en indirekte megling mellom partene. Dette lindret situasjonen for begge parter.

- Prosjektet ser ut til å være lavt prioritert av ulike myndigheter og fagfolk av ulike grunner: for det første: av politikere og juridiske myndigheter fordi det ideologisk og faglig fungerer som en motmelding til dagens juridiske og politiske strafferettsideologi; for det andre av ledelsen i Justisdepartementet fordi det tok en annen vei enn forventet; for det tredje av i utgangspunktet positivt innstilte fagfolk, fordi det ble for snevert definert: megling som supplement og ikke som alternativ til straff i alvorlige voldssaker, og fordi man utelukket en rekke typer straffesaker, som kvinnemishandling, drap og voldtekt.

- Megling er et misvisende ord i mange voldssaker, der det ikke skal ”megles” i tradisjonell forståelse av ordet. Hensikten med møtet er nettopp møtet. For partene kan det å møtes i det

hele tatt, være en stor gevinst⁴.

- Det å forberede og lede møter mellom parter i alvorlige voldssaker er ikke vesentlig forskjellig fra megling i vanlige konfliktrådssaker, men meglernes og konfliktrådsledernes kan ha behov for mer spesifikk kunnskap om vold og offerreaksjoner og kommunikasjon mellom parter i voldssaker.

- Megling i alvorlige voldssaker i Bergens-prosjektet tar ofte mye lengre tid, krever flere formøter, mer forhåndsvurdering og forberedelser, flere telefoner og flere meglingsmøter enn i andre saker. Flere faktorer kan ha ført til dette, bl.a. faktorer knyttet til både styring og organisering av prosjektet, forholdet til samarbeidsparter i straffesakskjeden, og kanskje forhold knyttet til partene.

- Meglere og konfliktrådsledere trenger kunnskaper og trening i å være i fengselet hvis møtet skal skje etter dom er falt i saken og den ene parten soner.

- Organiseringen av møter i voldssaker kan skje ut fra konfliktrådet på vanlig måte.

- Fagfolk innen straffesakskjeden eller behandlervesenet (så vel ansatte som deres ledere, for eksempel politietterforskere, psykologer, sosionomer, fengselsansatte osv.) har mangelfulle forestillinger om hva som foregår i et konfliktråd. De *tror* de vet det og mener derfor ofte at møter i Konfliktrådet ikke er egnet eller at de gjør jobben like godt selv. De tror ofte at begrepene *alvorlig*, *skyld* og *straff* betyr noe annet enn det partene mener. Likeledes definerer fagfolk ofte *konflikten* mellom partene som noe annet enn partene selv.

- Det er viktig å ikke blande ideer eller kunnskaper om megling med straff eller behandling – de hører til i to ulike kunnskapsverdener. Meglingsmetoden og -tenkningen kan tydeliggjøres for samarbeidsparter innen straffesakskjeden og i behandlervesenet gjennom rollespill.

⁴ Liv Mørland understreker nettopp dette i sin rapport om nettverksmegling (2003:6): “Konfliktrådsmøter kan også ha hatt mer preg av samtaler enn av megling og forhandling. På bakgrunn av ulike erfaringer foreslås derfor

- Nasjonale reformer og internasjonale anbefalinger (Europarådet, EU, FN) tilsier en sterkere satsning på bruk av konfliktråd i alvorlige voldssaker. Med bakgrunn i prosjekterfaringene bør megling/oppgjør/møter mellom partene som alternativ eller supplement til straff i et hvert fall vurderes i konfliktrådet og i forståelse med partene. Dette bør ligge til grunn for vurdering av egnet tidspunkt for møter.

Rapportens oppbygging

Innledningsvis går jeg igjennom forutsetningene og rammebetingelsene for mitt evalueringsarbeid. Dernest går jeg igjennom forløpet av det prosjektet som jeg har evaluert. Møtene som fant sted mellom parter i alvorlige voldssaker blir så beskrevet. Møtene som ikke ble noe av er det neste temaet. Jeg tar for meg konfliktrådet som sted og meglernes arbeid, deretter fengselet som sted og forutsetninger for megling med utgangspunkt i fengselet. I sluttdiskusjonen tar jeg opp sentrale spørsmål knyttet til prosjektet, megling som alternativ eller supplement, i hva slags voldssaker og når i straffesakskjeden.

å endre fokuset i konfliktrådene fra megling og meglere til samtaler mellom parter og støttepersoner, ført an av en koordinator fra lokalsamfunnet.

1. Innledning

”Men nå har jo vi innrettet vårt arbeid på at det er selve konflikten som blir vårt anliggende. Det som måtte være de andre behovene, det ligger på en måte utenfor konfliktrådsordningen sånn som vi har definert det og det er jo sånn sett en befrielse og å kunne konsentrere seg om den aktuelle hendelsen, ikkje gå inn på hele livsløpet og alt det, selv om vi ser det òg, men de blir ofte ivaretatt av andre, ja, sosialkontoret og andre behandlingssystemer, som vi vet og ser av dokumentene er inne i bildet”, sa en i konfliktrådet ved prosjektoppstart.

Men til tross for at ”selve konflikten” er konfliktrådets anliggende, så er det likevel mange kryssende hensyn og krav som gjør seg gjeldende i dette prosjektet. Prosjektet er et initiativ fra Sivilavdelingen i Justisdepartementet, påvirket av gode resultater fra liknende prosjekter i andre land. Dagens modell og forståelse for konflikthåndtering og forsoning i voldssaker er bl.a. hentet fra ulike folkegrupper i Oceania, Europa og Afrika⁵. I Norge er det svært ulike meninger om idéen; skepsis og motstand råder f.eks. blant strafferettsjurister på ulike nivåer, mens konfliktrådsledere, meglere og kriminologer er meget positive. Prosjektet ble slik sett utformet i et konfliktfelt mellom helt ulike tilnærminger til vold: straff/pine og forsoning/erstatning, og også til om Staten⁶ er part i konflikten. Det fremstår nå som en hybrid av både straff og forsoning, og av sentral og lokal styring – som fra begge perspektiver er gjensidig utelukkende. Aktører i Oslo og Bergen skapte nettverk med hverandre og prosesser som ga prosjektet dets form. Min utfordring var å undersøke disse prosessene og beskrive formen det fikk.

Jeg fikk erfare hvordan prosjektet i seg selv er problematisk, i den forstand at det er stor motstand på sentralt politisk og politi- og juridisk faglig hold, dvs. fra de vitensfeltene som har stor autoritet, men som mangler kunnskap om seg selv til å se hvordan og hvorfor fiendebilder skapes (Hydle 2000, 2001). Dette innebærer etiske utfordringer, både i kunnskapskonstruksjonene selv, og ikke minst i forhold til de mennesker som direkte tvinges til å forholde seg til vitensfeltene, slik som ofre og gjerningspersoner. I strafferetten tvinges

⁵ International review of Restorative Justice Programmes and Issues. Document A/Conf.187/NGO.13 United Nations, Vienna; Europarådet, N° R (99).

⁶ Dette er et interessant utgangspunkt for å drøfte Foucaults governmentality-begrep i en norsk kontekst, dvs. hvordan Staten gjør seg usynlig i styringen av borgerne ved at borgerne styrer seg selv (se Foucault 1994, Gordon et al 1991, Neumann & Sending (red.) 2003). Jeg kommer inn på dette i kap. 7.

de til å se sin konflikt håndtert av juridiske (og av og til medisinske⁷) representanter for et motsetningsforhold – en uenighet - med fiendebilder skapt og/eller omskapt innenfor den juridiske (og medisinske) diskurs⁸. I konfliktrådet består muligheten for at de selv kan håndtere sin konflikt med utgangspunkt i en enighet – om at de vil søke gjensidig forståelse og kanskje forsoning. Slik kan man si at strafferettens hegemoni og samfunnsorden trues av prosjektet (Foucault 2002). Ikke bare strafferettens samfunnsorden trues, men også behandlingstenkningens orden. At mennesker skal ordne opp selv (ved hjelp av legfolk som ordstyrere/meglere) i egne konflikter uten hjelp av de gode og velutdannede hjelperne innen helse- og sosialfag, er en utfordring. Det pågår for eksempel en slags kompetanseavveining (om ikke strid) om hvem som er best egnet til å hjelpe folk som ikke blir enige om barn og bolig ved skilsmisse, eller hvem som er best skolert til å hjelpe mennesker som slår og skader hverandre innen familien.

Som antropolog med tidligere erfaringer fra et feltarbeid i strafferetten blir det nærliggende å stille spørsmål ved hva konfliktrådsmedling eller strafferettspleie er og betyr for ulike mennesker. Det gir meg en anledning til å se konfliktrådet og domstolen som kulturfenomener som kan si oss noe vesentlig om vårt samfunn (Hydle 2002).

Helt tilbake til 70-tallet har det ideologiske grunnlaget for konfliktråd og medling vært basert på at de som ”eier” konflikten, også bør delta direkte i håndteringen av den (Christie 1977, Kemény 2000). Dette gjenspeiler et omfattende verdigrunnlag som understreker personlige, gjensidig forpliktende og ansvarsfulle relasjoner mellom mennesker. Slike krav til medmenneskelige holdninger og virksomhet er det ikke like lett å få øye på i strafferettsprosessen. Ett overordnet mål i både strafferettspleien og konfliktrådet er å bedre kvaliteten på konflikthåndtering i samfunnet, også i alvorlige voldssaker. De viktigste fellesnevnerne hos både ofre og gjerningspersoner er i de fleste tilfelle angst, sinne, fortvilelse, anger og ønske om oppreisning, erstatning og forsoning. Ofre og gjerningspersoner kan ha flere interesser og behov felles enn de er klar over. Spørsmålet er hvordan slike fellesskap kan styrkes som en vesentlig samfunnsbyggende faktor.

⁷ som patologer, toxikologer eller rettspsykiatere

⁸ Med diskurs mener jeg et kompleks av taleformer, fagfolk, lærebøker og andre viktige tekster (for eksempel Norges Lover) og institusjoner

1.1. Mandatet for evaluering

I prosjektets mandat for ekstern evaluering står det at fokus er ”om og hvordan prosjektets formål og konkrete målsettinger realiseres”. Mandatet for mitt evalueringsarbeid ble fastsatt etter forslag fra meg til departementet og etter gjennomgang med prosjektleder og styringsgruppe, 1.mai 2001. Jeg siterer her de viktigste områdene som ble gjenstand for undersøkelse og vurdering. Mandatet følger i sin helhet under Vedlegg 1.

Evaluering av prosjektet ”Megling som supplement til straff”

Evalueringsområder

Å få innsikt i meglings virkning på ofre, voldsutøver, pårørende og de relevante ansatte i konfliktråd, kriminalomsorg, politi, påtalemyndighet og domstol, er en sammensatt oppgave. Mange faktorer også utenfor meglings prosessen påvirker dette. Det er spørsmål om man bør/kan løsrive kvaliteten på tjenesten, dvs. hjelpen/meglingen som ytes, fra ofres, voldsutøvers, og evt. pårørendes nytte/utbytte, både på kort og lang sikt. Prosjektet skal bidra til en vurdering av meglings forutsette og utforutsette virkninger/konsekvenser. Også generell lærdom fra prosjektet kan ha betydning for den øvrige meglings prosessen som pågår i Bergen konfliktråd, evt. ha sprednings-effekt til andre deler av straffesakskjeden...

Områder som jeg har vektlagt i evalueringen;

For partene:

- trygghet for at meglings prosessen kan føre til bedring i konfliktsituasjonen
 - tilgjengelighet til megler og mulighet for bruk av nødvendig tid
 - kontinuitet ved evt. behov for oppfølging,
- samt
- prosjektets øvrige virkninger (for eksempel endret virksomhet/rutiner) på andre personer/institusjoner

Strafferettens formål er todelt, dels individuell: rettferdighet for den enkelte, og dels generell: en allmennpreventiv virkning. Vil megling også på noen måte kunne ha en slik dobbel funksjon og er det evt. ønskelig?

Nøkkelspørsmål/problemstillinger ble

Å vurdere om prosjektet

- kan bedre ofrenes situasjon (og deres pårørende), slik at de får tilstrekkelig oppreisning og erstatning, og at de under meglingen kan påvirke gjerningsmannens situasjon og fremtid. I tillegg kommer at de kan føle seg trygge på egne og andres vegne, på at gjerningspersonen ikke vil begå liknende handlinger i fremtiden
- kan bidra til at straffedømte ikke begår lignende handlinger i fremtiden, dvs. at gjerningspersonenes livssituasjon (og deres pårørende) bedres (slik at de for eksempel ikke kommer i samme situasjon igjen), at de selv bidrar til direkte oppreisning for offeret og erstatning/bot for sin skadelige handling
- har innflytelse i ofres og gjerningspersoners lokalmiljø i form av endret trygghet og sikkerhet
- kan vise om det er noen (typer) saker og personsammensetninger som egner seg bedre for megling enn andre
- kan vise til hvilke(t) tidspunkt, i forløpet av straffesakskjeden, megling vil være best egnet/mest effektivt
- kan gi grunnlag for å vurdere god informasjonsflyt mellom de ulike involverte parter inkludert ulike fagfolk/medarbeidere i løpet av meglingsprosessen
- stiller andre krav til meglere og konfliktråd enn det som har vært vanlig til nå, dvs. gi grunnlag for metodeutvikling, inklusive veiledning, innen konflikthåndtering generelt
- kan vise hvor stor tilgjengelighet og kapasitet fra meglere og andre samarbeidsparter, som vil være tilstrekkelig for et tilfredsstillende meglingsresultat
- kan gi ny kunnskap som kan føre til endring i rutiner, holdninger og praksis innen straffesakskjeden

Noen av disse punktene krevet en utdyping – for eksempel:

- Rekruttering av meglere?
- I hvilken grad greier man å imøtekomme målet om megler til alle som ønsker det – eller i hvilken grad vil tilbudet om megling bli mottatt?
- Hvilke erfaringer får megleren i samarbeid med de andre aktørene?

- Hvilke motiver og holdninger har partene til megling og hvilke konsekvenser får dette?
- Hva skjer hvis partene ikke følger opp resultater av meglingen?

1.2. Steder, institusjoner og myndigheter

I min tilnærming til evaluering av prosjektet er det nødvendig å definere konteksten, feltet. Det er deler av den sosiale, politiske, materielle og mentale organisasjon som omgir og påvirker personene som handler innenfor prosjektets rammer. Det dreier seg om de som organiserer meglingen og de som kommer til megling. Denne organisasjonen består av langt flere institusjoner enn prosjektet i konfliktrådet. Mitt felt bestod derfor av personer, organisasjoner og nettverk mellom dem i Justisdepartementet, Riksadvokaten, Konfliktrådene i Hordaland, Aust-Agder og Oslo, Alternativ til Vold, Bergen og Arendal fengsler, Påtalemyndigheten, Politiet, Kriminalomsorgen og byen Bergen.

Avgrensningen har jeg dels konstruert på forhånd, i tråd med mandatet, og dels har endringer i prosjektets gang gitt grensene: Ledere i Justisdepartementets (heretter JD) sivilavdeling⁹ tok initiativ til prosjektet. Inspirasjonene til dette kom dels fra konfliktrådsledere som selv hadde foreslått et slikt prosjekt noen år tidligere (1996)¹⁰ og dels fra andre land. Særlig fra Belgia, England, Østerrike, Australia, New Zealand og USA hadde man hentet positive erfaringer. Mine kontakter i sivilavdelingen var først Siri Kemény, deretter Per Andersen og Merete Granrud, som begge var med i styringsgruppa for prosjektet, Per Andersen som leder. Videre var også Arnt Even Hustad fra administrasjonsavdelingen og Torunn Bolstad viktige kontakter. Hustad hadde ansatt prosjektleder sammen med konfliktrådslederne i Bergen. Bolstad fulgte prosjektet fra sidelinjen, var aktiv i flere konferanser om konfliktråd.

Riksadvokat Tor Axel Busch var viktig fra begynnelsen av. Hans medarbeider hadde vært med i forprosjektarbeidet. Han var helt klar på at det ikke skulle megles før dom var falt i saken (2001). Dette understreket han også i en samtale med meg da prosjektet var under

⁹ Som administrerte konfliktrådene faglig på det tidspunktet

¹⁰ Konfliktrådslederne Iren Sørfjordmo (Sør-Trøndelag), Gro Rosseland (Romerike) og Svein Roppestad (Vestfold), tok i 1996 initiativ til megling som supplement ved ubetingede dommer. Riksadvokaten stilte seg positiv til forslaget. I JD ønsket man å avvente dette inntil konfliktrådsordningen var ferdig evaluert (se Dullum, Jane og Nils Christie 1996 *Konfliktrådene*. Institutt for kriminologi, Universitetet i Oslo; Statskonsult 1996 *Evaluering av konfliktrådsordningen. Sluttrapport*. Sandvika: Agenda) og også til Siri Keménys forskningsprosjekt om bruk av konfliktråd i voldssaker var ferdig (Kemény, Siri 1998 *Nærbilder av saker meglet i konfliktråd*. Institutt for kriminologi, Universitetet i Oslo)

oppstartning. Prosjektet skulle være et supplement til straff, slik han definerte det. Dette ble en meget omdiskutert grense for prosjektet som ble overholdt helt fra starten.

Fra begynnelsen skulle mitt studiefelt være prosjektet ved konfliktrådet for Hordaland, der det var lokalisert. Underveis viste det seg vanskelig å få rekruttert parter til megling. I tillegg så prosjektleder det som uaktuelt at jeg fulgte prosessen i prosjektet. Jeg fikk derfor ikke mulighet til å delta etter det første året, dvs. fra mai 02. Prosjektleder i JD oppfordret meg i stedet til å følge megling i voldssaker ved konfliktrådet i Oslo. Konfliktrådslederne i Oslo var hjelpsomme og la til rette for slik observasjon. Jeg var også blitt megler i mitt eget konfliktråd i Aust-Agder snart etter at prosjektet startet. Målet var å få egen (innside-) erfaring med megling ”på kroppen”; å forstå hva det vil si å være megler midt i en konflikt. Jeg er vanlig megler i Arendal og megler så vel sivile saker (nabotvister, familiekrangler, organisasjonsoppgjør) som straffesaker (vold, hærverk, naskeri). I tillegg har jeg vært med som megler i Nettverksprosjektet ved Stiftelsen Arkivet (Mørland 2003). Konfliktrådsleder Arne Værland og jeg utviklet også et samarbeid med Arendal fengsel. Erfaringene over ett år gjorde at jeg fikk ”fengsels”innsikt i ett slikt tiltak fra konfliktrådet, også sett fra de innsattes og de ansattes side.

1.3. Premisser for evalueringen og endringene av dem

Bakgrunnen for mitt arbeid så jeg på følgende måte, slik det også står i mandatet:

Justisdepartementets prosjekt ”*Megling som supplement til straff*” igangsettes ved Bergen konfliktråd fra april 2001 og skal gå over tre år. Det er tilsatt leder for prosjektet, og også egne meglere skal knyttes til prosjektet. Megling vil bli tilbudt til ofre og straffedømte i alvorlige voldssaker. Det er nedsatt en egen flerfaglig og fleretatlig styringsgruppe for prosjektet som skal ha både faglig, organisatorisk og budsjettmessig ansvar. Prosjektet skal evalueres underveis og ved avslutning. Min bakgrunn for å foreta evalueringen, er faglig forankret i antropologisk krysskulturell kunnskap og tilnærming til konflikthåndtering generelt, i tillegg til kunnskaper om ofre for kriminalitet, norsk strafferettsprosess og – praksis spesielt. Justisdepartementet er oppdragsgiver for evalueringen.

Jeg startet datainnsamlingen i mai 2001. I JD hadde man fulgt det som foreslås i høringsnotatet til Hjemdal (se kap. 2.2) vedr. evaluering, og lagt opp til både intern, ved prosjektleder, og ekstern, dvs. min evaluering.

Når man evaluerer kan man ta stilling til kvalitet, til verdi og til betydning, i dette tilfellet av et prøveprosjekt. Jeg har også vurdert deler av forarbeidet til prosjektet, fordi det har lagt premisser for selve prosjektarbeidet. I tillegg til resultatvurdering, kommer så en vurdering av gjennomføring, prosessevaluering. Vurdering av den (justis- og behandlings-) politikk og de lover som også legger premissene for prosjektet, hører med. I tillegg kommer de involverte personer og deres rammebetingelser.

For en antropolog vil enhver beskrivelse av en sosial organisasjon og prosess innebære en evaluering. Til grunn for en slik beskrivelse vil det alltid ligge et perspektiv, som er skapt av den eller de som beskriver. De vil ha en personlig og en faglig erfaringsverden og ståsteder som gis både handlingmessige og språklige uttrykk. Så blir det selve beskrivelsen og den dokumentasjon som fremstilles som evt. overbeviser eller ikke. Dette vil alltid være tilfelle, uansett evalueringsmetode. I antropologien tilstreber man å komme så tett innpå det som skjer som mulig. Man arbeider over lang tid og søker inngående kjennskap til aktørene og deres tenke- og handlesett, slik at man ikke trekker for raske slutninger.

Evaluering som virksomhet i prosjektet viste seg å bli tolket meget ulikt av de ulike involverte. For meg handlet det om en fortløpende kommunikasjon og tilstedeværelse, og med beskrivelse av disse erfaringene i perspektiv av prosjektets målsetninger. Jeg ble tolket inn i alle de sedvanlige rollene som mange har erfart før meg: spion, turist, en som ”tar over” styringen eller en uønsket ”gjest”.

Ved oppstarten av prosjektet ble jeg av leder ved konfliktrådet bedt om alltid å melde min ankomst i god tid, og informere om hva jeg skulle gjøre i Bergen, noe som ble etterfulgt gjennom hele prosjektperioden¹¹.

Min prosjektbeskrivelse fungerte greit gjennom det første året, og jeg fulgte mitt mandat for evaluering. Fra mai 2002 ble informasjon og samarbeid med prosjektledelsen i Bergen avbrutt, slik at jeg ble utelukket fra å følge prosjektet i ca. halvannet år. Det meste av meglernes arbeid med formøter og møter i voldssaker ble utført i denne tiden. Jeg fikk derfor ikke anledning til å følge disse. I mellomtiden formidlet de ansvarlige i JD kontakt med konfliktrådet i Oslo for at jeg der kunne følge megling i voldssaker. Jeg var til stede i to slike møter og gjorde opptak av dialogen mellom parter som var anmeldt for vold. I tillegg meglet jeg egne saker i Aust-Agder og har også opptak fra noen av disse samtalene.

¹¹ Mitt ståsted er at: "... alle praksiser og gjenstander er det de er, i kraft av de kulturspesifikke betydninger folk legger i dem. Mennesker samhandler med referanse til disse betydningene" (Larsen 1999). Derfor blir en slik ytring som referert, betydningsfull i seg selv, og kilde til videre undersøkelse. Behovet for kontroll av meg ble for meg således et viktig datum som ga en spesiell mening til arbeidet i Bergen.

Prosjektledelsen i JD hadde i november 2002 et møte med meglerne i Bergen. Meglerne uttrykte sin bekymring over prosjektets fremdrift og også sin skuffelse over manglende rekruttering av saker. I tillegg mente de at det var store mangler i så vel planlegging av prosjektet som i den utadrettete virksomheten fra prosjektet. Det ble gjort atskillige fremstøt for å endre på dette, uten stort hell. I JD bestemte man seg således tidlig i 2003 for at prosjektleder skulle avslutte sitt arbeid med å forsøke å rekruttere parter til megling. Meglerne skulle avslutte sine saker og ikke ta nye initiativ. Mitt mandat ble endret på to punkter: jeg skulle ikke lenger være tilstede i styringsgruppemøtene og heller ikke gjøre deltakende observasjon ved konfliktrådet i Bergen.

Jeg har derfor fått begrenset tilgang på materiale fra prosjektleder eller meglere i forhold til det som var forutsatt i mandatene: data fra oppfølging av formøter og møter med parter, innsikt i hvordan saker ble valgt ut, i samråd med hvem og data om meglernes umiddelbare erfaringer i meglingsmøtene. Jeg fikk etter ca. halvannet år kopi av meglernes beskrivelser av formøter og møter. I samtaler med meglerne har jeg kunnet stille tilleggsspørsmål om erfaringer med partene, fremgangsmåter og metoder i deres arbeid.

Min intensjon om å være tilstede under formøter og møter mellom partene i prosjektet ble ikke mulig å følge. I noen saker forklarte meglerne eller prosjektleder at partene hadde sagt nei. I andre anså meglerne det ikke riktig eller ønskelig. Endelig gjorde mandatendringen fra styringsgruppa om min tilstedeværelse det vanskeligere å utføre evalueringen. I Oslo eller i Aust-Agder oppsto ikke det samme problemet med tilstedeværelse eller opptak, verken for meglerne eller partene. Mine erfaringer fra Oslo og Aust-Agder blir derfor utfyllende.

Det ble derfor heller ikke mulig å følge opp parter etter megling slik jeg hadde forutsett i mitt mandat. Jeg skrev til de fleste parter som hadde fått invitasjon om å bli med i prosjektet og som hadde takket nei. Jeg ønsket å få vite begrunnelsene for å takke nei. Noen få skrev tilbake til meg. Noen få var positive da jeg ringte etterpå. Men de fleste ble enten brydd, sinte eller lei seg over enda en gang å bli minnet på noe smertefullt som de hadde langt bak seg. Dette virket til å gå på tvers av kjønn og alder. Telefonsamtalene var også for meg stort sett ubehagelige. Jeg besluttet derfor å avslutte denne oppfølgingen etter å ha forsøkt å kontakte ca. 1/3 av de tilskrevne pr. telefon.

Både prosjektleders skriftlige redegjørelser for parter (enten de var ”ofre” eller ”gjerningsmenn”) ubehag og sårbarhet ved hennes henvendelser og det de sa til meg, gjorde at jeg avsluttet denne delen av arbeidet. Jeg regner med at jeg fikk nok data fra dette til å komme med en konklusjon (se kap. 4.2. og 7). Metodisk måtte dette ha blitt utført på en annen måte

som ikke var innenfor mitt beslutningsområde. Det hadde krevd et helt annet og nært samarbeid med meglere og prosjektleder. For dem hadde det også sannsynligvis blitt for tidkrevende. Det kan også sies at dette ble en slags evaluering av evalueringen, som synes unødvendig, slik også Christie og Dullum påpekte i sin høringsuttalelse.

1.4. Metoder og forløp i evalueringen

Det å følge en endringsprosess i et samfunn, vil for en antropolog alltid være en evaluering. Alle antropologiske studier av samfunn beskriver både forløp og endringer, og forutsetninger for og konsekvenser av dem. Antropologi kan ses både som et fagområde og som et konseptuelt system, der kunnskapen ikke er "om de andre", men genereres ved den gjensidige definisjonen av "oss" og "de andre" og er derfor selvbiografisk. Kunnskapen i seg selv er en symbolsk form, som et uttrykk for vårt samfunn. Den språklige dimensjonen er sentral og baseres på at menneskets meningsskapende krefter må bli grunnleggende i studiet av samfunn.

Antropologens overordnede metode for datainnsamling betegnes som feltarbeidet. Feltarbeidet kan ses som en "sink- and swim"-aktivitet. Det er nødvendig at antropologen har empati og følelse for sitt felt. Flere hevder nødvendigheten av at antropologen blander seg in i den andre kulturen som en "marginal innfødt". Den franske samfunnsviteren Pierre Bourdieu hevdet at antropologen må selv *bruke* andres praksis (ikke bare observere) for å forstå hva det handler om. Dette fulgte jeg for eksempel ved selv å bli megler.

Hvordan blir meninger implantert i feltarbeidet, og hva skjer når viten skapes ut fra feltarbeidsdata? Det handler om et kreativt arbeid, som er basert på "marginal kommunikasjon mellom fremmede". utfordringene og feilkildene er mange. Studiet av symboler, språklige og andre, kan skjule mer enn avsløre sosiale virkeligheter.

Feltarbeidet er sammensatt av mange ulike metode-deler. Metodene springer ut av teoretiske erkjennelser om hvordan mennesker ordner og organiserer sine samfunn, og hvordan de uttrykker samfunnet og seg selv:

I det første året konsentrerte jeg meg om erfaringer fra tre ulike områder i prosjektet. Perspektivene i dette arbeidet hentet jeg fra forarbeidene til prosjektet:

1. hvilke forståelsesgrunnlag har de aktuelle samhandlende personer?
2. hvordan ble utvelgelsen og opplæringen av meglerne?
3. hva slags organisering av arbeid ble utviklet?

Innledningsvis studerte jeg relevante tekster og søkte å plassere den norske konfliktrådsutformingen i et sammenliknende perspektiv internasjonalt¹². Jeg har hatt samtaler¹³ med representanter fra Riksadvokaten, Kompetansesenter for voldsofferarbeid og Kriminologisk institutt i Oslo, Konfliktrådet i Hordaland (lederne), politiet, påtalemyndigheten, domstolen (1. og 2. instans), fast oppnevnt forsvarer, kriminalomsorgen og journalister i Bergen.

I tillegg gjorde jeg observasjoner i Bergen fengsel, var til stede under utvelgelsen av meglere til prosjektet, samt under kursene de gjennomgikk. Jeg observerte også en del av en i Bergen meget omtalt strafferettssak i 2. instans med jury. Under de fire første styringsgruppemøtene var jeg deltakende observatør. Prosjektleder og jeg hadde i det første året regelmessige samtaler i Bergen og pr. telefon, med gjensidig informasjonsutveksling og drøftinger av erfaringer og strategier. Jeg var i Bergen regelmessig, ca. 2-4 dager pr. måned, i tillegg til samtaler pr. telefon og skriftlig korrespondanse.

Etter de første samtalerne (før prosjektet kom i gang) med ledende politifolk, representanter fra styringsgruppa, påtalemyndigheten og konfliktrådet satt jeg igjen med noen inntrykk av deres noe ensartete oppfatninger av ”offer” og ”gjerningsmann”: ”Ofre” var stakkarslige, utnyttete, skadete, plagete og svake personer som ikke måtte plages ytterligere. ”Gjerningsmenn” var ”aggressive” og ”ressurssvake” personer som manglet muligheter til å få innsikt (bortsett fra noen få), som ikke hadde empati og som hadde rusproblemer. Begge, ofre og gjerningsmenn, måtte bearbeides for at man skulle ha håp om å lykkes med megling. Det var også noen interessante forskjeller i ordbruk: Politifolk kunne si at det var offeret og gjerningsmannen som ”meglet”, mens i KR snakket man om at det var meglerne som meglet.

Da Kristine Hasund og jeg foretok en første gjennomgang av materialet, fremsto både konfliktråd og strafferett som kamparenaer for sentrale samfunnsdiskurser, for forhandlinger om samfunnets moral, sannhets- og rettferdighetsbegreper. Dette kom til syne som motsetninger, konflikter og uenigheter på flere nivåer. Blant annet ble konfliktråd og strafferett satt opp mot hverandre ved hjelp av motsetningsfylte adjektivpar. I båndopptak av samtaler med representanter fra ulike deler av straffesakskjeden omtales eksempelvis

¹² Hydle 2003

¹³ mange er nå anonymt lagret med henblikk på senere nøyaktig analyse i samarbeid med sosiolingvisten Ingrid Kristine Hasund. Fokus vil være på tekstenes mikronivå, gjennom en identifisering av de konkrete språklige og kommunikative konfliktstrategier man finner på det fonologiske, semantiske, syntaktiske, pragmatiske og interaksjonelle plan. Det teoretiske rammeverket for videre bearbeiding er hentet fra samtaleanalysen, som gir et godt redskap for å forstå de kommunikative strategiene som benyttes av partene i ulike konfliktsituasjoner.

strafferetten som noe ”tradisjonelt” og ”gammelt” og konfliktrådet som noe ”utradisjonelt” og ”nytt”. At dette delvis er en konstruert motsetningsfylt todeling ser vi hvis vi tar et historisk tilbakeblikk: I et historisk perspektiv er nemlig konfliktrådet som organisasjon en måte å håndtere konflikter på som slett ikke er så ny, men som ble brukt i Norge fra før middelalderen og fram til domstolen ble sentralisert og profesjonalisert på 1600-tallet (Imsen & Winge 1999, Sandmo 1999).

Videre ble adjektiver brukt i beskrivelsen av strafferett og konfliktråd som setter opp en todelt motsetning i forhold til politisk ståsted og til kjønn: Når det gjelder det politiske, er det en indikasjon på at strafferetten er uttrykk for mer konservative holdninger, mens konfliktrådet er en venstreradikal konstruksjon. I forhold til kjønn skilles det mellom den stereotypisk maskuline ”strengheten” i strafferetten og den kvinnelige ”mykheten” og ”godheten” i konfliktrådskonstruksjonen. Disse stereotypiene brukes for å beskrive både de positive og negative sidene ved de to systemene.

Materialet viser også at motsetninger og konflikter ikke bare eksisterer mellom konfliktråd og strafferett som to ulike systemer, men også på andre nivåer. For eksempel rommer forsøksprosjektet i seg selv en hel rekke konflikter, i den forstand at det råder uenighet om flere sider ved prosjektets innhold og utforming vedr. megling som *alternativ* eller *supplement* til straff. Ett problem som kan oppstå ved megling som *supplement*, er partenes motivasjon. Hvis gjerningspersoner kunne få mindre straff ved å være villig til megling, med de belastninger det innebærer, så ville det kanskje motivere. Men hvis ikke? Eller hvis offeret vet at gjerningspersonen er bak lås og slå, så spiller det kanskje ingen rolle at man stiller opp til en svært emosjonell påkjenning for at gjerningspersonen *kanskje* skal kjenne anger? Her er det mange uløste spørsmål.

Det ble også diskutert *hvordan* megling skal brukes som supplement til straff. Hvor i straffesaksprosessen er det best å foreslå megling: før, under eller etter etterforskning og tilståelse; eller før eller etter dom? Her fant vi motsetninger mellom ulike instanser som er involverte i prosjektet. Fagfolk innen politi og påtalemyndighet har klare interesser og et lovpålagt ansvar for å avklare det kriminelle ved en handling. I tillegg ser vi at det politisk blåser straffeskjerpene vinder gjennom det norske Storting. Ikke desto mindre gikk justisministeren, i likhet med andre sentrale politikere, inn for forsøksprosjektet. Videre ble det diskutert hva slags typer voldssaker som kan egne seg til megling. I den diskusjonen var hensynet til offeret vektlagt, slik at man for eksempel var tilbakeholdende med å tenke seg familievoldssaker, voldtekt, kvinnemishandling, barnemishandling og lignende som aktuelle. Men her var det ingen entydighet. Likeledes tenkte man seg at rasistisk

vold/gjengvold kanskje kunne være velegnet, ikke minst som sekundærforebygging, å stanse eskalering. Klarest fremsto den såkalte åpne gatevolden, der partene ikke kjenner hverandre fra før, som velegnet for megling. Her forestilte man seg en god effekt, med oppgjør, forsoning, angstdempning og oppreisning.

I Amsterdam gjennomførte man et prosjekt der voldtektssaker gikk for sivil domstol. Det skulle vise seg å være til nytte for de det gjaldt, ofre og gjerningsmenn. De kom til orde i rettssalen uten språklig styring fra fagfolk. De fotalte med egne ord om lidelse, smerte, anger, raseri og forhandlet selv om erstatning og oppreisning. Dette er et sentralt argument for megling. Forskning fra ulike land viser at selve meglingen fører til en ”avmonsterifisering” av gjerningspersonene og en lettelse av offerets angst, lidelse og følelse av avmektighet. Dette kan også gjelde gjerningspersonen egne, tilsvarende følelser. Når det gjelder typer vold, så har man i Hull og Leuven gjennomført vellykkede meglinger også ved drap og voldtekt (Justisdepartementet 1999), handlinger som er tatt ut av det norske prosjektet.

Jeg så noen metodiske ledetråder videre etter det første året og fortsatte å vinne egen innsikt som megler. Jeg fulgte de nettverkene i tekster og samhandling som eksisterer mellom de partene jeg allerede hadde truffet. Jeg ønsket å feltarbeide mest mulig nært opp til meglere og parter i konfliktrådet. I tillegg var jeg der på steder og til tider der Bergen by ”viser seg frem”, som for eksempel festspillene, 7-fjellsturen og buekorpsenes dag.

For å få innblikk i hva det vil si å stå midt i konflikten som megler, ble jeg også selv megler i min egen hjemkommune. Jeg har erfart fra innsiden hvorledes megling utføres og oppleves. Jeg har også forstått hva meglere mener med at ”det oppstår et magisk øyeblikk” når de stridende parter plutselig finner ut at de faktisk er enige om noe av det konflikten handler om og hvordan enigheten etter hvert tar overhånd. Jeg var også med i nettverksmeglings-prosjektet¹⁴ ved stiftelsen ”Arkivet” i Kristiansand, der en modell for megling ble prøvet ut etter ”conferencing”-prinsippet i Australia og New Zealand. Jeg har meglet flere voldssaker selv, en meget alvorlig. Dette har gitt meg en identitet som konfliktrådsmegler, i tillegg til innsikt i megling og i konfliktrådets indre anliggender – som samfunnsinstitusjon.

Etter ca. halvannet års opphold i arbeidet i Bergen (se 4.1) hadde jeg samtaler med meglerne (som oftest to sammen som hadde arbeidet om en sak) og med øvrige samarbeidsparter til prosjektet, prosjektleder, samt med styringsgruppemedlemmene.

¹⁴ Se Mørland 2003

Meglerne hadde et oppsummerings- og avslutningsmøte med prosjektleder i januar 2004. Her skrev de ned sine erfaringer fra prosjektarbeidet. Dette er også viktige data i min rapport. Mye av det som ble skrevet ned var kjent fra tidligere samtaler med meglerne.

Jeg har hatt samtaler, med og uten opptakeren på, med mange aktører i og rundt prosjektet, og ført regelmessig loggbok over samtaler og observasjoner. I Aust-Agder har jeg vært en tradisjonell deltakende observatør i de tilfelle der jeg har brukt erfaringer inn i dette prosjektet. Det gjelder fengselsprosjektet som er meldt som forsøksprosjekt, og der aktørene også, i likhet med alle andre i Oslo og Bergen, har vært skriftlig og muntlig informert og gitt sitt samtykke.

En tredje del av feltarbeidet besto av deltakelse på kurs og møter for meglere, konferanser om vold og om megling i inn- og utland (Bergen, Arendal, Kristiansand, Atlanta, Leuven, Lisboa, Freiburg og Strasbourg), og i to europeiske forskernettverk (GERN¹⁵ og COST A21¹⁶). Dette har gitt meg en ytterligere og nødvendig innsikt og erfaring i den konteksten som det norske konfliktrådet generelt, og prosjektet spesielt, skriver seg inn i¹⁷. Det har også gitt meg et sammenlikningsgrunnlag i vurderingen av prosjektet. I prosjektmandatet var det forutsatt at det skulle innhentes informasjon fra liknende prosjekter i andre land.

¹⁵ forskernettverk i regi av Europarådets integrated project 2: Responses to violence in everyday life in a democratic society: Youth Justice in Europe

¹⁶ COST: (European Cooperation in the field of Scientific and Technical Research): forskernettverk i regi av EUs Concerted Research Action: Restorative Justice Developments in Europe (http://cost.cordis.lu/src/action_detail.cfm?action=A21).

¹⁷ se Hydle 2001, 2002, 2003, 2004.

2. Bakgrunn

Da konfliktrådet ble etablert både som lovverk og som praksis på begynnelsen av 90-tallet, var begrunnelsen først og fremst at man ønsket å forhindre at unge lovbrytere utviklet en kriminell karriere ved å ”lære av andre” i fengselet. Det var bedre at de ble konfrontert med det eller den som deres kriminelle handling hadde gått ut over: De måtte ta ansvar og gjøre opp for den skaden de hadde påført andre. Den andre begrunnelsen var at man ønsket å korte ned tiden i straffesaksbehandlingen.

Gjennom 90-tallet var det en voksende erkjennelse i det norske samfunnet at ofrenes stilling var svak i straffeprosessen¹⁸ og også ellers i vårt samfunn, for eksempel i helse- og sosialvesenet¹⁹. I tillegg til dette kom at man i flere konfliktråd hadde fått god erfaring med megling i voldssaker, hovedsakelig legemsfornærmelser, men også enkelte legemsbeskadigelser. Derfor stod det i St.prp nr. 1 (1996-97) og (1997-98) at man fra både Riksadvokaten og fra JD ville vurdere å bruke megling som supplement overfor straffedømte i voldssaker. Justiskomiteens medlemmer var tilsvarende interessert i at dette skulle gjøres (Inst. S nr. 4).

Det er andre sentrale tekster som kanskje kan si noe om prosjektets stilling faglig og politisk: I Rundskriv fra Riksadvokaten Ra 01-31, 810.6 ”Mål og prioriteringer for straffesaksbehandlingen ved statsadvokatembetene – 2001”, står ikke Konfliktrådet nevnt med ett eneste ord. Det var det året prosjektet startet opp, og det året riksadvokaten selv understreket at konfliktrådsbehandling var og er en viktig del av arbeidet, spesielt med unge lovbrytere.

Når man skal søke i Stortingets publikasjoner, finnes søkeordene kriminalomsorg og fengsler, men megling, konfliktråd eller vold finnes ikke.

¹⁸ NOU 1992:16. *Sterkere vern og økt støtte for kriminalitetsofre*. Oslo: Statens Forvaltningstjeneste, Seksjon Statens Trykning.

¹⁹ Hydle I (red). *Overgrep mot eldre*. En nordisk rapport. Nord, København 1994.

Kompetansesenter for voldsofferarbeid. En utredning. Sosialdepartementet mars 1993

Hydle I & Stub L. *Vold, mishandling og seksuelle overgrep. Håndbok for ofre og pårørende*. Kommuneforlaget, Oslo 1995;

2.1 Prosjektets forarbeid

Arbeidsgruppen for megling som supplement til straff i alvorlige voldssaker ble nedsatt av Justisdepartementets Sivilavdeling i juni 1998²⁰. I mandatet ble gruppen gitt i oppdrag å ”utrede om det bør settes i gang et prosjekt for å prøve ut megling som frivillig tilbud i tillegg til straff i mer alvorlige voldssaker enn hva som i dag blir meglet ved konfliktrådene” (1999:8), og å skissere et prosjekt. Gruppen var sammensatt av representanter fra Riksadvokatembetet, behandlingsinstitusjonen ”Alternativ til vold”, Forum for konfliktrådsledere, Konfliktrådet i Oslo og sivilavdelingen i JD. Det var altså ikke politisk sammensatt, og det var ikke representanter for ofre i gruppen, (for eksempel fra noen voldsofferorganisasjon, eller fra Kompetansesenter for voldsofferarbeid)

Rapporten er delt i tre. Det første er konfliktrådsmegling relatert til strafferettspleien. Det andre er megling som supplement til straff i alvorlige straffesaker. Det tredje er forslaget til prøveprosjekt som var i det vesentlige enstemmig, bortsett fra *når* i saksbehandlingsprosessen, eller straffesakskjeden, megling kan tilbys til partene. Denne uenigheten skulle vise seg å bli et interessant tema i løpet av prosjektet. Jeg siterer derfor fra rapporten: ”Hovedkonklusjonen er at megling som hovedregel kan tilbys etter utmålt straffereaksjon. Arbeidsgruppens flertall mener at megling også kan tilbys *før straffereaksjon* dersom særlige grunner tilsier det, blant annet dersom partene er unge, eller at partene har et velbegrunnet ønske om at megling skjer før dom. Mindretallet som utgjøres av Riksadvokatens representant, mener at megling *bare* kan finne sted etter dom. Mindretallets hovedinnvendig går ut på at megling før dom kan komme i konflikt med hensyn til etterforskningen” (1999:12). Det var enighet om å holde alvorlige sedelighetsforbrytelser, voldtekt, seksuelle overgrep og som hovedregel vold mot partnere, utenfor prosjektet.

Prøveprosjektet ble foreslått samlokalisert ”med et konfliktråd i området der prosjektet ut fra andre kriterier bestemmes plassert” (1999:12). Det vektlegges ”kvalitetssikringen av meglingen i prøveprosjektet”, ”særlig opplæring av meglere og veiledning”, samt ”god planlegging og evaluering”. Det anbefales en varighet på tre år.

²⁰ Justisdepartementet 1999 *Megling som supplement til straff*. Rapport fra en arbeidsgruppe oppnevnt av Justisdepartementets Sivilavdeling.

2.2 Synspunkter og kritikk av forarbeidet, av prosjektet og av evalueringsmandatet

Riktignok lå det allerede en kjerne av konflikt i uenigheten i styringsgruppa om prosjektet skulle prøves ut før dom var falt i saken. Denne uenigheten ble utdypet og utførlig begrunnet i høringsuttalelsene til JD, der sentrale personer som prof. Nils Christie og l. amanuensis Jane Dullum, Institutt for kriminologi ved Universitet i Oslo²¹, og også leder for Kompetansesenter for voldsofferarbeid ved Høgskolen i Oslo²², Ole Christian Hjemdal, uttalte seg kritisk på flere punkter. Begge høringsuttalelser tar bl.a. utgangspunkt i Europarådets rekommendasjon N° R (99) 19 om Restorative Justice (1999).

Det handler om de samme uenighetene som gikk igjen i forprosjektrapporten:

For det første: Tidspunktet for møtet mellom partene? Begge høringsuttalelsene stiller seg meget kritisk til at det skal skje først etter dom er falt i saken. Det er flere begrunnelser. Ved domfellelse er det først og fremst Statens juridiske hensyn som tas, ikke partenes. Selve rettssaken er ofte en stor påkjenning for ofrene og pårørende på begge sider, ikke bare for gjerningspersonene. Ved megling som supplement risikerer man bare å belaste partene ytterligere. Ved å velge megling etter dom, tar man mer hensyn til etterforskningen enn til offerets situasjon. Man risikerer å gjøre situasjonen verre for partene. Løsninger som man kommer frem til etter dom kan ikke sies å få samme betydning som hvis meglingen hadde vært et alternativ til straffesak, fordi domstolens behandling av saken vil være retningsgivende for begge parter.

For det andre: Hva slags parter og konflikter? Her er høringsuttalelsene entydige. Ut fra erfaringer og forskning, burde man kunne stole på meglers utvelgelse av både saker og parters egnethet, for eksempel i familievoldssaker, eller der konflikten var mellom f. eks eldre barn og foreldre. I andre land har man positive erfaringer med møter mellom parter i så vel drapssaker som ved seksuelle overgrep, enten partene kjenner hverandre eller ikke.

Hjemdal skrev bl.a. følgende, og jeg siterer enkelte avsnitt fordi de viste seg å bli sentrale:

- ”Ved at den meglingsordningen arbeidsgruppen foreslår utprøvd bare vil være et supplement til vanlig straffesaksbehandling og først finne sted etter at dom har falt, er vi

²¹ Høringsuttalelse til Det Kongelige Justis- og Politidepartement, Om Megling som supplement til straff. 20.01.00 Konfliktråd – Christie - Dullum

²² Høringsuttalelse til Justisdepartementet, Sivilavdelingen. Megling som supplement til straff – synspunkter fra Kompetansesenter for voldsofferarbeid

imidlertid redd mye av meglings betydning vil falle bort” (s. 2)... Vi frykter dette vil gjøre meglingsen atskillig mindre attraktiv for mange voldsofre (s. 3)...

- ” Vi er enig med arbeidsgruppen i at meglingsen må baseres på absolutt frivillighet og samtykke fra begge parter, og at erkjennelse av ha begått voldshandlingen fra gjerningspersonens side er en betingelse. Det er imidlertid uklart om arbeidsgruppen også forutsetter at gjerningsmannen skal ha erkjent straffeskyld. Ut fra hva vi tidligere har anført...ser vi ikke dette som noen nødvendig betingelse. Dette er også i overensstemmelse med Europarådets rekommendasjon (s. 4)”

- ” Ved generelt å utelukke kvinnemishandlingssaker og andre tilfeller av alvorlig familievold fra meglings, utelukker arbeidsgruppen etter vår mening en type saker hvor forsoning mellom partene kan være særlig viktig. I svært mange kvinnemishandlingssaker velger partene å forsette samlivet... ofte med fortsatt mishandling som resultat. I vår streben etter tiltak og løsninger må vi ta dette som utgangspunkt, og ikke alene basere oss på ideologisk eller teoretisk baserte vurderinger... En hver mulighet for å oppnå at volden opphører eller minskes, også der hvor samlivet fortsetter, må nyttes”.

Christie og Dullum deler på mange måter Hjemdals syn. De understreker både berettigelsen og behovet for meglings som et alternativ, ikke som et supplement: ”Arbeidsgruppen har helt utelatt å forholde seg til en diskusjon om hvorvidt det er grunnlag for å utvide Riksadvokatens retningslinjer for hvilke saker som er egnet og hvilke som ikke er egnet for konfliktrådsbehandling” (s. 4). De peker videre på gode erfaringer fra bl.a. Canada der ledende politifolk mener at ”nettopp de alvorligste voldssaker bød på de største muligheter for meglings” (s. 5). Hvis man kun skal prøve ut meglings som supplement, så trengs det ikke noe prøveprosjekt; ”det vil klare seg med en enkel registrering” (s. 6). ”Det er ikke innlysende at prosjektet trenger egne meglere, det dreier seg jo om den vanlige virksomheten, eventuelt på en ny sakstype. Det er også vanskelig å forstå at prosjektet trenger å evalueres av noen utenom prosjektet, det vil jo bety en evaluering av evalueringen²³...Det her foreslåtte, blir en tungt overstyrt forskning” (s. 7).

De samme uenighetene går også frem av rapporten fra møtet på kriminologisk institutt, i mai 2000, om erfaringer med meglings i voldssaker i Norge og Albania. Riksadvokat Busch er uttalt og klar på at det ikke skal megles før endelig dom. Christie og Dullum

²³ Dette vil ikke være tilfelle her, fordi jeg ikke har prosjektleders egen evalueringsrapport som ett av grunnlagene for min evaluering av prosjektet.

argumenterer, både ut fra forskningserfaringer og fra Europarådsrekommendasjonen, for en annen praksis.

Uenigheten om type saker skulle ytterligere bli understreket da politisk ledelse ble endret i 2002, og justisminister Odd Einar Dørum overtok etter Hanne Harlem. Harlem hadde åpnet opp for meglings som supplement. Men hun var også åpen for meglings som alternativ i egnete saker, spesielt hvis man fikk gode erfaringer i prøveprosjektet. Harlem mente at meglings kunne være spesielt viktig i kvinnevoldssaker for å unngå for eksempel voldsalarm og besøksforbud, ikke minst der det var felles barn i forholdet. Hun var også åpen overfor andre typer saker som kunne megles, og også når i straffeprosessen det kunne bli på tale for partene å møtes. Dette ble nå klart endret av Dørum. Særlig den ene av hans statssekretærer, Rita Sletner, var sterkt imot at det skulle megles mellom parter i saker der det hadde vært vold i parforholdet eller seksuelle overgrep og incest. Hun har lang erfaring fra krisesenterbevegelsen der mange har dårlige erfaringer med slike møter. Det har vært en regel at offer og overgriper i parforhold ikke må møtes. Volden kan da bare øke etterpå. Voldelige menn i parforhold har i mange år vært sett på som uhelbredelige, i hvert fall i det spesielle forholdet. Det er nok dette synet Hjemdal advarer mot når han skriver om at vi må ”ikke alene basere oss på ideologisk eller teoretisk baserte vurderinger”. Dette er et perspektiv som i senere år har vært i endring, ikke minst takket være gode behandlingsresultater fra bl.a. Alternativ til vold

Jeg fikk anledning til å diskutere mitt mandat med Nils Christie tidlig i oppstartsfasen. Han ga meg innledningsvis de to høringsuttalelsene (som jeg har sitert i denne rapporten). Han mente at det var uklokt å spissformulere ulikhetene mellom strafferetten og konfliktrådet. Likeledes mente han at mine kategorier vedrørende straff og forsoning virket gjensidig utelukkende, mens det av og til kunne være flytende overganger eller at det ene ikke utelukket det andre. De burde vært stillet som åpne spørsmål. Han mente også at de var altfor forenklet fremstilt. Når det gjaldt metode, mente han at jeg ikke burde snakke med partene før meglings. Generelt hadde jeg beskrevet et tungt sett av roller. Han mente at jeg burde også beskrive variasjoner i meglerkorpset, og også relasjonene mellom prosjektleder og meglere. Jeg har forsøkt å følge hans gode råd.

2.3 Tidligere erfaringer med meglings i voldssaker i Norge

Det var ikke bare i andre land og verdensdeler man hadde erfaring med møter mellom parter som hadde opplevd alvorlig vold, enten som supplement til straff, dvs. som en sivil sak eller

som alternativ til straff. Men erfaringene var spredte og usystematiske. Konfliktrådsleder i Lofoten og Vesterålen, Vera Andersen, beskrev følgende sak i ”Opp og avgjort” i 2002²⁴

**– Jeg angrer ingenting,
men skal aldri gjøre det mer**

I meglingsmøtet var ikke gutten i tvil: Det var ikke rett det han hadde gjort, og han ville ta straffen som måtte komme. Men han ville ikke be om unnskyldning, selv om han klokken fire om natten hadde gått inn i leiligheten til en eldre mann, slått han ned og truet ham på livet.

Av Vera Andersen
Konfliktrådsleder i Lofoten og Vesterålen

Bakgrunnen for at denne saken havnet i konfliktråd, var at den eldre mannen (heretter kalt Harry) hadde begått et seksuelt overgrep mot den unge gutten (heretter kalt Magnus) for ca. 10 år siden. Mannen fikk fengselsstraff den gangen og har sonet straffen. I mellomtiden er Harry blitt over 60 år, og Magnus 21 år. Da Harry ble overfalt i sitt hjem, kjente han ikke igjen Magnus.

Nødvendige formøter

Før selve meglingsmøtet var det nødvendig å ha formøter med begge parter. Harry ønsket å ha sin voksne sønn med seg både i formøtet og i selve meglingsmøtet. Han ønsket ikke å møte overfallsmannen alene. Formøtene med Harry ville jeg bruke til å finne ut om Harry så sammenhengen mellom overgrepet for 10 år siden og overfallet, og sin egen rolle i dette.

Første formøte varte i 1 1/2 time. Harry var preget av overfallet, det var knapt fire uker siden det skjedde, han var redd for at det skulle skje igjen, han gikk lite ut, han låste døra når han var inne, og han sov dårlig. Han kunne ikke forstå at Magnus kunne gjøre noe sånt, fordi det han hadde gjort mot Magnus var så lite og det var så lenge siden. Hvorfor hadde ikke Magnus overfalt han tidligere, hvorfor vente i 10 år? Harry brukte mye tid på å fortelle om sin angst, og hva overfallet hadde gjort med han. Han hadde også smerter i kroppen etter overfallet.

Vond barndom

I andre formøte som varte i ca. en time, begynte Harry å snakke om barndommen sin som hadde vært vanskelig. Han husket mye fra barndommen, fra en periode på et barnehjem, hos stefar, hos fosterfamilien. Mens han reflekterte over ting som hadde skjedd han i barndommen, ble han spurt om det var sannsynlig at Magnus husket

²⁴ Andersen, Vera 2002 – Jeg angrer ingenting, men skal aldri gjøre det mer. ”opp og avgjort”, 1: 18-19.

hendelsene for 10 år siden som Harry ble dømt for, og at Magnus hadde hatt problemer med dette i ettertid?

Harry kom frem til at han forsto at Magnus hadde hatt problemer i disse årene med det som skjedde, selv om han fremdeles mente det var en bagatell. Harry ville fortelle Magnus i møtet at han forsto at han hadde hatt problemer etter overgrepet for 10 år siden, men at han syntes han hadde taklet det galt ved å overfalle han i sitt eget hjem. Harry var nå klar for å møte Magnus.

Straff uten anger?

I formøtet med Magnus hadde jeg som megler forventninger om at han skulle beklage overfallet, men slik gikk det ikke. Magnus skjønnte at han hadde gjort noe straffbart, og han ville ta straffen for det, men han ville ikke be Harry om unnskyldning for det han hadde gjort. Han ville imidlertid forsikre Harry om at han ikke skulle gjøre det igjen. Lenger var det ikke mulig å komme med Magnus, han ønsket imidlertid å møte Harry alene, uten sønnen tilstede. Harry godtok det, og nå var også Magnus klar til å møte Harry.

Det var en spent atmosfære i rommet da Magnus og Harry tok plass ved hver sin side av bordet. Jeg lot Harry snakke først. Han fortalte om sjokket ved å bli overfalt, og om angsten han følte i ettertid. Magnus så på Harry hele tiden da han snakket, men han lot han snakke uten å avbryte.

Da Magnus fikk ordet, sa han at det selvfølgelig var galt av han å gå inn i leiligheten til en eldre mann og slå han ned, men at han ikke angret på det han hadde gjort.

- Hvordan tror du det var for meg å bli plaget av deg for 10 år siden, jeg var liten og har hatt problemer med det i alle år siden. Da du flyttet hit til nabolaget mitt, ble alt forsterket.

Fikk det ut

Magnus snakket en masse, han var veldig direkte, han var sint, mente at Harry hadde godt av å bli redd. Tidlig i møtet sa Harry til Magnus at han forsto at Magnus hadde hatt problemer i ettertid med det han hadde gjort for 10 år siden. Magnus syntes det var fint at han sa det. Selv om Magnus ikke ville be om unnskyldning for overfallet, forsikret han Harry om at han aldri skulle gjøre det mer. Han hadde fått ut det han gikk og bar på, og anså seg som ferdig med saken. Han ville også ta straffen som kom.

Det ble skrevet en avtale hvor Magnus forsikret Harry om at han aldri mer skulle slå eller true Harry. Harry skrev at han hadde forståelse for at Magnus hadde hatt problemer i ettertid med overgrepet for 10 år siden. Ingen forsoning, men likevel...

Nyttig bearbeidelse

I ettertid av konfliktrådsbehandlingen har jeg mange spørsmål. Det ble ingen forsoning i møtet, men hadde konfliktrådsbehandlingen likevel noe for seg? Etter overgrepet for 10 år siden, hadde partene ikke hatt kontakt med hverandre. Magnus hadde ikke fått bearbeidet sine følelser etter hendelsen, var ikke tilbudt faglig hjelp. Følelsene, hevnlysten og hatet tok overhånd, og kombinert med rus ble han selv overgriper. I meglingsmøtet tok han ut en masse verbal frustrasjon mot Harry, og Harry tok i mot. Harry kom med den innrømmelsen at han forsto at Magnus hadde fått problemer, men kunne ikke forstå, og heller ikke akseptere hva Magnus gjorde mot han.

Resultatet av denne konfliktrådsbehandlingen ble en form for avtale, men det skjedde ingen forsoning, kanskje er det ikke mulig, kanskje heller ikke ønskelig i enhver sak. Meglingsmøtet ble i denne saken et sted hvor partene møttes ansikt til ansikt, sa ting til hverandre som de aldri ellers ville fått anledning til. Fra mitt ståsted som megler var det uhyre interessant å være med på prosessen. I den rettssaken som sannsynligvis kommer i etterkant av konfliktrådsbehandlingen, vil ikke partene få anledning til å snakke med hverandre. I dag vet de mer om hverandre enn før meglingen og kanskje kan det bety noe for både Magnus og Harry i ettertid. Jeg vet ikke. ☹

En annen historie ble fortalt av en politijurist på det megleropplæringskurset der jeg deltok i Arendal i 2001: Han hadde en dag fått to anmeldelser om vold fra to unge kvinner. De anklaget hverandre gjensidig for vold etter et møte på et utested. Politijuristen syntes saken var egnet for konfliktråd, til tross for at det var legemsbeskadigelse hos begge parter. Han sendte saken over til konfliktrådet. Det viste seg under meglingsmøtet at kvinnene, som ikke kjente til hverandre, hadde barn med samme mann. Det kjente de heller ikke til. De forsonet seg med hverandre, ble venner. Barna deres, som var halvsøsken, ble kjent med hverandre. Dette illustrerer noe meglere ofte henviser til: selve konfliktrådsbehandlingen fører til noe mer enn ”bare” konflikthåndteringen. Saken ble oppgjort i konfliktrådet og derfor henlagt av påtalejuristen.

Jeg skal i kap. 4 beskrive to voldssaker der megling i konfliktråd ble brukt som alternativ til straffesaksbehandling. I tillegg kommer en sak som aldri kom til påtalemyndigheten, og som (likevel) ble meglet i konfliktrådet. Vi har mao. erfaring i Norge fra voldssaker med legemsbeskadigelse der konfliktråd er brukt enten som supplement (dvs. sivilsak) eller som alternativ (dvs. straffesak) til straff.

Oppsummering: Det fremgår at det er uklare forhold rundt prioriteringen av prosjektet fra sentralt hold (politisk, faglig myndighet). Prosjektforslaget ble gjenstand for kritiske

synspunkter som jeg har tatt med som ett av flere grunnlag i evalueringen. Det foregår meglings i voldssaker ved konfliktrådene, både som sivile og straffesaker, men erfaringene er ikke systematisert.

3. Prosjektet ”Megling i voldssaker”

Jeg vil i det følgende referere det viktigste fra mandatet for evalueringen. For å forstå hvordan prosjektet utviklet seg, har jeg gjennomgått vesentlige rammebetingelser og de endringer som ble til underveis. Styringsgruppens funksjon og medlemmenes meninger om prosjektet og deres eget arbeid presenteres.

3.1. Mandatet for prosjektet ”Megling i voldssaker”

Selve mandatet for ”prosjekt; Megling i voldssaker” ble utformet av prosjektleder og styringsgruppa i fellesskap. Jeg siterer her noen av de viktigste punktene for mitt anliggende nemlig evalueringen. Hele mandatet er sitert under Vedlegg 2.

Oppdragsgiver

Det er Justisdepartementet som er oppdragsgiver for prosjektet.

3.1 Formål

Prosjektet skal vurdere om megling kan bedre livssituasjonen til de impliserte i alvorlige voldssaker slik at offeret ikke lenger identifiserer seg med offerrollen og at straffedømte ikke begår lignende handlinger på nytt. Prosjektet skal stimulere til utvikling av nye modeller for konflikthåndtering og implementering av disse med tanke på å vurdere en ordning på landsbasis.

3.2 Mål

Prosjektet skal gjennomføre et representativt antall meglinger sett i forhold til type vold, straffeutmåling, situasjon rundt hendelsen og relasjon mellom offer og gjerningsperson. I utgangspunktet gjelder dette alle saker der vold kan defineres som angrep på helse, selvfølelse og livskvalitet. I utgangspunktet velges et vidt saksområde for bedre å kunne vurdere ordningens effekter. Det vises til kapittel 3.2 i sluttrapporten.

Herunder skal prosjektet:

- vurdere og dokumentere positive og negative effekter av megling

- vurdere og dokumentere så langt som mulig hvordan partenes ulike sosiale bakgrunn, type relasjon og kjennetegn som kjønn, alder, etnisk tilhørighet og type straffedømt (førstegangs straffedømt versus tidligere straffedømt kan ha innvirkning på meglingsresultatet
- vurdere effekter av megling for partenes betydningsfulle sosiale nettverk (eksempelvis familie)
- vurdere ordningens legitimitet i forhold til berørte individer, samfunnsmessige institusjoner og samfunnets verdigrunnlag

Prosjektet skal stimulere til utvikling og implementering av modeller for konflikthåndtering og megling i alvorlige voldssaker. Prosjektet skal dokumentere de erfaringer som blir gjort rundt den praktiske tilretteleggingen av tilbudet og avgi kunnskap om livssituasjonen til offer og straffedømt før og etter megling. Med dette skal prosjektet levere premisser for eventuell fremtidig etablering av tilsvarende ordning over hele landet. Herunder skal prosjektet:

- gjøre nytte av eksisterende kompetanse på konfliktmekling, men samtidig drive metodeutvikling og systematisere ny kunnskap på feltet
- innhente informasjon fra lignende prosjekter i andre land
- systematisere kunnskap, erfaringer og utviklingsforløp for prosjektet hvert år og i form av en sluttrapport til oppdragsgiver før prosjektperiodens slutt
- innhente resultater fra forskning
- generere systematisere og dokumentere ny kunnskap på dette feltet

Prosjektet skal utvikle meglerkompetanse ved megling i voldssaker. Det hører med til dette å kartlegge hvilke andre krav som stilles til meglere i denne ordningen fra krav som stilles til annen megling. Herunder skal prosjektet:

- utvikle metodikk
- gjennomføre nødvendig opplæring, oppfølging og veiledning av meglere
- vurdere meglerkompetansen i forhold til kjønn, alder og etnisk tilhørighet

Prosjektet skal profileres løpende slik at formål, mål og resultater blir kjent. Herunder:

- styringsgruppas medlemmer skal informere egen virksomhet og nære samarbeidspartnere
- prosjektleder, styringsgruppa og Konfliktrådet i Hordaland utarbeider informasjonsopplegg som kan profilere prosjektet

4. Prosjektleder

Det faglige og operative ansvar er tillagt prosjektleder som gis størst mulig frihet til selv å løse oppgavene innenfor de rammer som er gitt i dette dokumentet og de rammer og presiseringer som styringsgruppa trekker opp.

Prosjektleder har koordineringsansvar og ansvar for utarbeiding og gjennomføring av prosjektplan, utarbeiding av plan for evaluering og budsjett- og regnskapsansvar. Prosjektlederen skal legge fram årlig statusrapport til styringsgruppa. Rapporten skal her også gi oversikt over budsjett og regnskap. Prosjektleder har også ansvar for kompetanseutvikling, rekruttering og veiledning av meglere.

Prosjektleder står for innkalling til møter i styringsgruppa. Prosjektleder gir underlagsmateriale i spørsmål som styringsgruppa skal ta stilling til.

5. Meglere

Meglerne bør velges ut på bakgrunn av personlig egnethet, erfaring, kjennskap til området og evne til kommunikasjon. Like fullt bør meglere ha et avklart forhold til vold med tanke på egen erfaringer og holdninger. I utgangspunktet bør man velge meglere som har solid erfaring med ulike typer saker. I den grad prosjektet ønsker å utvide meglergruppen skal opplæring og veiledning være tilpasset oppgavene.

6. Styringsgruppa

Styringsgruppa har ansvar for å treffe beslutninger i spørsmål reist av prosjektleder.

Styringsgruppa skal påse og motivere til at prosjektstyringen holder et kvalitativt høyt nivå gjennom planer og beslutningsprosesser.

Styringsgruppa har strategisk ansvar for tilretteleggingen av prosjektet, herunder sette prosjektmålene inn i en større sammenheng slik at aktuelle ressurser og institusjoner trekkes inn i gjennomføringen av prosjektet.

Styringsgruppa skal legge til rette for at den som skal utføre prosjektevalueringen får tilgang til all relevant informasjon om prosjektet, at vedkommende får delta som observatør på møter i styringsgruppa og så langt som mulig i meglingsmøter og andre relevante fora.

Styringsgruppa skal ha møter etter behov.

6.1 Mandat for styringsgruppa

Styringsgruppa skal, på overordnet nivå, ha ansvar for at prosjektet oppnår de mål som er satt.

Herunder skal styringsgruppa:

- godkjenne prosjektplan utarbeidet av prosjektleder
- følge opp prosjektets fremdrift, ressursbruk og kvalitet (herunder godkjenne budsjett)
- rapportere til oppdragsgiver om avvik i forhold til fremdrift, ressursbruk og kvalitet
- ta stilling til og fatte beslutninger mht. forslag fra prosjektleder om faglig og operativ tilnærming
- bistå med råd, veiledning og være ressurspersoner i et faglig nettverk rundt prosjektleder
- tilrettelegge for nødvendig samarbeid mellom aktuelle samarbeidspartnere, herunder bl.a. Konfliktrådet i Hordaland, prosjektleder, påtalemyndigheten og kriminalomsorgen
- styringsgruppa er ansvarlig for at den årlige statusrapporten og sluttrapporten blir utarbeidet
- legge til rette for evaluering av prosjektet ved at evaluator så langt som mulig får møte i alle fora som hun mener har relevans for sitt oppdrag
- diskutere og eventuelt fatte beslutninger i andre saker som styringsgruppa mener er relevante

...

8. Evaluering

8.1 Egenevaluering

Det er grunn til å anta at prosjektet vil omfatte en rekke aktiviteter som prosjektleder selv ikke kan være direkte involvert i. Det kan derfor være aktuelt å bygge opp et system for egenevaluering. Egenevalueringen bør kunne gi tilbakemeldinger fra konkrete saker, herunder erfaringer og informasjon fra meglere, partene i en konflikt, deres nærmeste nettverk, påtalemyndighet og kriminalomsorg.

8.2 Ekstern evaluering

Justisdepartementet har besluttet at prosjektet skal evalueres eksternt. Denne personen engasjeres direkte av departementet. Fokus for evalueringen er om og hvordan prosjektets formål og konkrete målsettinger realiseres...

9. Endringer

Oppdragsgiver forbeholder seg retten til å kunne justere mandatet i prosjektperioden. På et senere tidspunkt kan det bli fremmet ønske om meglings før rettskraftig dom. Det nevnes også, spesifikt, at ordningen kan tenkes utprøvd i dertil egnede sedelighetssaker...

3.2. Opprinnelige rammebetingelser og endringer underveis

Viktige rammer for prosjektet var lagt før oppstart: Forprosjektrapporten, styringsgruppas sammensetning og stedet Konfliktrådet i Hordaland. Prosjektet ble lagt til konfliktrådet i Hordaland fordi man i departementet regnet med at det ville føre til en gjensidig inspirasjon, og det var også et stort nedslagsfelt. Prosjektets administrasjon ved konfliktrådsleder og prosjektleders kvalifikasjoner, faglige og personlige, egen skolering underveis og vinkling av prosjektet er selvsagt alltid vesentlig. Dernest kommer skolering og veiledning av meglerne. Jeg vil beskrive noen av de faktorer som kan sies å ha gitt prosjektet dets form underveis.

1. Forprosjektrapporten: Det eksisterte en diskusjon om tidspunktet for møtet mellom partene og også om partenes oppgjør kunne ses som et supplement eller som et alternativ til straff. Riksadvokatens avgjørelse på dette punkt før og underveis i prosjektet ble avgjørende. I JD så man dette som en avgjørelse som lå fast.

2. Ett av styringsgruppas medlemmer, som representant for påtalemyndigheten, hadde kunnet fremme prosjektets mulighet til å informere samarbeidsparter om tilbudet for eksempel under etterforskning eller også mens man ventet på hovedforhandling²⁵. Dette ble ikke gjort. Flere forsøk fra prosjektleder og fra meg på å informere påtalejurister om tilbud til partene før dom var falt i saken, ble ikke fulgt opp, delvis av denne grunn.

3. En annen i styringsgruppa kjente til prosjektet før det ble lagt til Hordaland. Han så på det som et fint tiltak innen Kriminalomsorgen. Han la alt til rette for at Kriminalomsorgen og Bergen fengsel skulle bli gode samarbeidsparter for prosjektet. Slik ble prosjektet et fengselsprosjekt, som et tillegg til programvirksomheten²⁶ i Bergen fengsel. Jeg skal siden vise hvordan flere av de innsatte opplevde dette som meget bra. Begge disse to styringsgruppemedlemmene bidro til at prosjektet ble preget av norsk strafferettstenkning. For

²⁵ Dette kunne ha vært gjort ved å bruke de halvårlige påtalemøtene i Hordaland til informasjon om prosjektet. Da ville alle påtalejuristene fått informasjon fra Statsadvokaten. Både prosjektleder og jeg ble spurt om å delta med informasjon på ett av de første møtene etter at prosjektet startet opp, men det ble likevel ikke noe av.

²⁶ Psykologisk-pedagogiske mestingsprogrammer vedr. stress, aggresjon, seksuelle overgrep og vold.

eksempel refererte prosjektleder på det tredje styringsgruppemøtet hvordan hun hadde blitt anbefalt av styringsgruppen å starte i Bergen fengsel for å være på innsiden av rammen for prosjektet. Hun ga uttrykk for bekymring for at ofrenes perspektiv ble glemt. Det er like viktig at de fornærmede er positive. Det er sentralt i prosjektet. Hun måtte gjenta dette veldig ofte, følte hun. For det ble lett glemt.

4. Prosjektet ble lagt til Konfliktrådet for Hordaland som ble administrert av Bergen kommune²⁷. Konfliktrådsleder så sin funksjon som administrativt ansvarlig: å holde budsjettene og å ikke blande seg opp i prosjektstyring eller annen drift. Ved klager, forslag eller innsigelser, henviste han til prosjektleder. Det ble forsøkt flere ganger fra JD å endre på prosjektets form og innhold. Da forholdt prosjektleder seg til sitt ansettelsesforhold i Bergen kommune, og hevdet sin rett til å forholde seg til sin arbeidsgiver, som ikke var Justisdepartementet. I Bergen kommune var det ingen som hadde ansvar for prosjektet. Et annet eksempel på en vanskelighet som oppsto av dette, var at prosjektleder i begynnelsen mente det var uriktig å utlevere rapporter fra meglinger til styringsgruppas medlemmer og til meg, fordi de inneholdt konfidensielle opplysninger, selv om persondata ikke fremgikk. Slik ble prosjektet hengende i et slags ingenmannsland med uklar styringsmyndighet. Også andre problemer med personvern fremkom i samarbeidet med fengselet. Dette mente mange (meglere, deler av styringsgruppa) kunne vært unngått ved at samarbeidet hadde vært klarert på forhånd mellom sivilavdelingen og kriminalomsorgsavdelingen i JD.

5. Prosjektleder var psykiatrisk sykepleier og sosialantropolog, og hadde mange års erfaring fra voldtektsmottaket ved Bergen legevakt. Hennes hovedfagsoppgave omhandlet dette arbeidet og var bl.a. en analyse av voldtektsofrenes lidelser og mangelfulle stilling i strafferettsprosessen. Hun hadde ikke tidligere erfaring fra konfliktrådet eller fra prosjektstyring i en slik kontekst. Hennes valg av egen skolering og skolering av meglerne medvirket også til prosjektets form. Som et tillegg i samme retning kom at hun reiste til USA, til Mark Umbright ved School of Social Work ved University of Minnesota, for å lære om megling i voldssaker. Hun oversatte og brukte instrumentene for planlegging, registrering og evaluering av saker fra Umbright. Umbright legger stor vekt på ofrenes behov og rettigheter, slik også prosjektleder var skolert i. Dette ga seg for eksempel utslag i en *offer*-orientert ordlyd i hennes brev til ofrene, som man forsøkte å få endret fra JD. Det var ikke var i tråd

²⁷ Før 010104 var konfliktrådene i landet litt ulikt administrert. I dag ligger de alle under Sekretariatet for konfliktråd i JD.

med konfliktrådets måte å henvende seg til *parter* på²⁸. Videre ville hun gjerne ha en prosjektgruppe, bestående av ulike fagfolk, knyttet til seg. Dette ble stoppet av styringsgruppa²⁹. Særlig fra JD var de skeptiske til å føre for mye ekspertise inn i prosjektet. Det hadde både en kostnadsside og en faglig side: Ideen om konfliktrådet er at det er ikke-ekspertise som råder. Prosjektleder trengte en personlig veileder, og dette ble da en psykolog. Det ble satt av midler i prosjektet til dette, men ikke til hans tilstedeværelse ved andre anledninger, for eksempel ved megleropplæringen. Han ble da med til egen kostnad fordi han var interessert. Dette førte bl.a. til at han førte diskusjonen inn i psykologiske behandlingstermer og temaer, noen ganger i kontrast til meglerperspektivene.

6. Da meglerne skulle få tilleggsopplæring i voldsforståelser, ble psykologene ved behandlingsinstitusjonen ”Alternativ til vold” valgt som lærere. Slik ble prosjektet ytterligere preget av retningslinjer og tenkning fra behandlings- og sosialhjelpsinstitusjoner.

Fra begynnelsen av ble det altså foretatt valg vedr. faglig og administrativ retning og form i prosjektet som ikke var hentet fra det vanlige norske konfliktrådet. Det kan ikke begrunnes i manglende erfaring, litteratur, forskning og fagfolk som var godt skolert innen meglingstradisjoner, det jeg vil kalle dialogisk tenkning. I stedet fremsto nå et prosjekt som en hybrid mellom megling, straff og behandling, mellom ulike samfunnsinstitusjoner. Jeg vil formulere det slik:

Etter det første året så prosjektets form ut til å befinne seg i flere skjæringspunkter på flere nivåer:

1. *mellom* strafferetten (muligens også helsevesenet) og konfliktrådet som både bærende idé og handlingsgrunnlag
2. *mellom* nasjonal og lokal forståelse og strategi
3. *mellom* en psykologiserende, kanskje endog essensialistisk forståelse av vold som noe som er inne i ett menneske og en samfunnsbasert, relasjonell forståelse av vold som noe som oppstår mellom mennesker
4. *mellom* straff og ansvar som bærende for et oppgjør mellom staten (representert ved jurister i påtalemyndighet og domstol) og den skyldige og en forsoning i lokalsamfunnet (representert ved meglerne i konfliktrådet) mellom offeret og den ansvarlige.

²⁸ Ett eksempel på dette var et oppslag i Advokatbladet der overskriften lød: ”Når voldsofferet blir hovedpersonen”.

Noe kan synes gitt på forhånd av prosjektets mandat, og noe kan synes valgt underveis pga. ulike omstendigheter, slik jeg har nevnt dem ovenfor.

3.3. Styringsgruppen

Mine data fra styringsgruppens medlemmer har jeg hentet fra min deltakelse observasjon i de fire første møtene, samt samtaler med alle ved oppstart og avslutning. Jeg har også diskutert styringsgruppas sammensetning og funksjon med meglere og andre konfliktrådsledere. I tillegg sendte jeg ved avslutning ut en forespørsel:

I anledning av evalueringen av prosjektet "Megling i voldssaker" har jeg noen spørsmål til dere som har sittet i styringsgruppa. I flg. mitt mandat for evaluering, skal jeg vektlegge og vurdere bl.a. "prosjektets øvrige virkninger"/"informasjonsflyt mellom ulike involverte parter"/spørsmål om "endring i rutiner, holdninger og praksis innen straffesakskjeden" o.lign. (se mitt mandat). Deres svar er sentrale for meg i vurderingen av dette.

Spørsmålene skriver seg fra mandatet til prosjektet:

Styringsgruppa skal, på overordnet nivå, ha ansvar for at prosjektet oppnår de mål som er satt. Herunder skal styringsgruppa:

- godkjenne prosjektplan utarbeidet av prosjektleder
- følge opp prosjektets fremdrift, ressursbruk og kvalitet (herunder godkjenne budsjett)
- rapportere til oppdragsgiver om avvik i forhold til fremdrift, ressursbruk og kvalitet
- ta stilling til og fatte beslutninger mht. forslag fra prosjektleder om faglig og operativ tilnærming
- bistå med råd, veiledning og være ressurspersoner i et faglig nettverk rundt prosjektleder
- tilrettelegge for nødvendig samarbeid mellom aktuelle samarbeidspartnere, herunder bl.a. Konfliktrådet i Hordaland, prosjektleder, påtalemyndigheten og kriminalomsorgen
- styringsgruppa er ansvarlig for at den årlige statusrapporten og sluttrapporten blir utarbeidet
- legge til rette for evaluering av prosjektet ved at evaluator så langt som mulig får møte i alle fora som hun mener har relevans for sitt oppdrag

²⁹ I ettertid kan man se at en slik gruppe kanskje kunne ha ført til en tettere samhandling mellom prosjektleder og de ulike fagfolkene i straffesakskjeden, selv om vel dette var noe av tanken bak valg av styringsgruppe.

- diskutere og eventuelt fatte beslutninger i andre saker som styringsgruppa mener er relevante

Med utgangspunkt i dette mandatet har jeg følgende spørsmål til hver enkelt:

I hvilken grad ble slik godkjenning, oppfølging, rapportering, bistand, tilrettelegging, diskusjon og beslutning, som beskrevet over, relevant eller ikke relevant og/eller mulig eller umulig?

Hvis det ikke var relevant eller ble umulig, hva besto evt. endring(er) eller hindring(er) av?

Flere medlemmer fra styringsgruppen svarte på denne skriftlige forespørselen. Jeg har sammenholdt dette med mine samtaler avslutningsvis med alle medlemmene. Til sammen gir det meg grunnlag for følgende oppsummering:

Styringsgruppen brukte atskillig tid til å diskutere og godkjenne prosjektplan, særlig rammen, metode og målsetting ved prosjektet. Det var i liten grad inngående eller detaljerte drøftelser om ressursbruk. Fremdrift ble "kontrollert" ved merknader eller styringssignal basert på skriftlig og muntlig rapportering fra prosjektleder underveis. Dette siste hadde nok mest med valg av strategi for rekruttering av saker. Denne rekrutteringen hadde etter ett av medlemmenes syn har vært det største problem for fremdrift og det emnet som har lagt beslag på en vesentlig del av styringsgruppens møtetid.

Flere av medlemmene mente at "I og med at oppdragsgiver (JD) er del av styringsgruppen, har det ikke vært noen formell rapportering fra styringsgruppen til departementet". Dette var heller ikke relevant, mente noen, "ut fra at oppdragsgivers representant var leder av styringsgruppa". Inntrykket var at det har vært atskillig kontakt mellom prosjektleder og departementet i flere henseender, uten at styringsgruppens mandat og ansvar har gjort det nødvendig å blande dem inn i det. Særlig i den avsluttende fase (før siste møte) synes det å ha vært slik kontakt.

Når det gjaldt tilrettelegging for nødvendig samarbeid anså noen av medlemmene ikke dette til å være veldig relevant: "Slik vi opplever det er dette primært en prosjektlederoppgave. Samtidig kunne en tenke seg at en nettopp i en styringsgruppe for et slikt prosjekt hadde samlet representanter fra samarbeidspartnere og at det ble ivaretatt gjennom dette".

To medlemmer mente at det hadde vært en for stor oppgave å sitte med for en person. Det skulle vært flere med i det daglige arbeidet... ”ingen lett oppgave å skulle få med seg samarbeidspartnere på noe som er såpass annerledes enn den nåværende ordningen i strafferettspleien”. De få sakene forklarer i denne sammenhengen ”mye om strukturelle ting i hele dette feltet. Det er ikke lett å skulle ha et slikt prosjekt uten å ha med seg hele strafferettspleien. Et slikt prosjekt skulle hatt mer drahjelp ovenfra i systemet. Full støtte og direktiver fra Justis(departementet) og statsadvokat, samt mye tettere samarbeid”.

Fra dialoger i møter og med enkelte medlemmer fremgår dette også i språk og ordvalg:

- det er dødfødt å selge prosjektet inn i tunge systemer på teoretisk basis.

Men også andre forhold spiller inn som viser både kunnskaper og tradisjoner innen straffe-feltet:

- at få innsatte egner seg;
- at restorative justice er en ideell straffesakssituasjon som vi kunne ønske oss som eneste løsning i samfunnet, men vi vil ikke blande restorative justice med straffesakskjeden;
- vi må kjøre de (gjerningspersoner) på faktum;
- vi må ta de (gjerningspersoner) i retten;
- gjerningsmennene blir tatt vare på; vi er avhengig av politiet: en konstant problemstilling: vi sliter med å få saker ut av politiet;

Min deltakelse som evaluator i ulike fora ble ikke forelagt styringsgruppen til avgjørelse, men har vært tema som orienteringssak. Her ble det avgjørende ansvar og beslutningsmyndighet liggende hos oppdragsgiver (departementet). ”Det har ikke vært noen diskusjon om styringsgruppen egentlig har noe beslutningsmyndighet på dette punkt, hvilket kanskje skulle vært gjort ut fra mandat”, mente ett medlem.

Mine erfaringer fra styringsgruppemøtene tilsa på den ene siden generell stor interesse for arbeidet. Men medlemmene ble i liten grad pålagt eller tok selv initiativ til ansvar for arbeidet. Hvorvidt de kunne ”bistå med råd, veiledning og være ressurspersoner i et faglig nettverk rundt prosjektleder” er et viktig spørsmål. Mitt inntrykk er at både prosjektets form og det innholdet det etter hvert fikk, gjorde slik bistand vanskelig for det enkelte medlem. Spørsmålet er om de hadde kunnet være mer aktive. Flere av styringsgruppens medlemmer har ytt faglig bistand/samarbeid til prosjektleder. Det har vært svar på faglige og

administrative spørsmål og bistand med å etablere kontakt med personer innen politi, domstol og kriminalomsorg. Særlig kriminalomsorgens representant tok stort ansvar for at samhandlingen mellom prosjektleder og Bergen fengsel skulle fungere godt. Andre medlemmer mente at dette ”var ingen lett oppgave gitt de rammene prosjektet hadde. Om dette ville ha fungert, ville det ha krevd et mye tettere samarbeid mellom alle aktørene. Slik det var lagt opp, var det altfor stor avstand mellom oss og prosjektleder og altfor liten kontakt”.

I mine samtaler med medlemmene vil jeg sitere noen utsagn som jeg mener er viktige og relevante:

- ”Dette prosjektet er noe annet; å utvikle en tilnærming for å ta kontakt med offer, det er nytt. Det er hensiktsmessig med prosjektet fordi dette ikke er vanlig - å ta kontakt med parter der ute som ikke har bedt om det. Det kan innarbeides som system til alle innsatte og alle ofre... får informasjon om at de kan bli kontaktet... Jeg har alltid ment at en skal være forsiktig med de som sitter inne...å skulle være ledende, styrende slik at ikke den personen (offeret) blir ledet. ..viktig å finne den metoden som ivaretar den personen og ivareta de etiske kravene som stilles for å ivareta den personen der ute”

Dette var perspektiver som flere ga uttrykk for. En mente at prosjektleder hadde en profesjonell respekt. Det var et spesielt tilbud som ble gitt til folk på en respektfull og skikkelig måte, både forarbeidet og meglingen. Dette er en viktig erfaring som må ses opp mot bekymringen over at det er så få saker som er meglet. Det har gått mye tid til å etablere samarbeidsparter som kan komme med saker. Her kunne JD vært premissleverandør på et langt tidligere tidspunkt og informert alle, politi, påtalemyndighet og domstol med rundskriv, mente flere; forarbeidet var utilstrekkelig fra JD, og dette hadde fått innvirkning på antallet saker i prosjektet.

Utenforstående konfliktrådsledere og meglere har uttrykt sin undring over at det var så få med konfliktråds- og meglingserfaring i styringsgruppen. Kun en av de seks kan sies å ha denne kompetansen. I JD tenkte man at det var en tilstrekkelig representasjon i forhold til de andre sektorene som var aktuelle: påtalemyndighet, kriminalomsorg og behandlingskompetanse (når det gjelder voldelige personer), i tillegg til sivil- og administrasjonsavdelingen i JD. Ved Kompetansesenter for voldsofferarbeid hadde man tilbudt seg å være med i styringsgruppa, da hadde man også hatt representasjon fra voldsoffersiden. I JD regnet man med at dette perspektivet var representert ved prosjektleder.

Oppsummering: Det er tre forhold som utpeker seg:

- prosjektet ble til i en konflikt mellom ulike interesser som gjorde at det også kanskje fikk en uventet form (uenighet om styring, om type saker, om meglernes posisjon i prosjektet osv.)
- prosjektet ble gjenstand for en uklar styringsform som omfattet alle parter: departementets representanter, prosjektleder, styringsgruppe (og evaluator)
- det var også uenighet internt i styringsgruppa om de spørsmål som ble stilt allerede i forprosjektrapporten; *når* kan megling foregå og i *hvilke typer* voldssaker.

4. Gjennomføring av prosjektet

I dette kapitlet gjennomgår jeg detaljer fra gjennomføringen av prosjektet. De fire sakene der prosjektleder og meglere lyktes i å få til et (vellykket) møte mellom partene, blir kort gjennomgått. Her baserer jeg meg på prosjektleders skriftlige redegjørelser³⁰ og meglernes skriftlige og muntlige formidling av erfaringer. Dernest vil jeg beskrive de to sakene der prosjektleder formidlet kontakt pr. telefon og brev mellom parter som ikke møttes. Til sist vil jeg beskrive møter mellom parter i tre voldssaker som jeg selv har erfart eller formidlet. Min medarbeider, Ingrid Kristine Hasunds, analyse av to meglingsmøter i to voldssaker presenteres. De andre sakene som ikke førte til noe direkte møte mellom partene, blir deretter gjennomgått. Her er også prosjektleders og meglers beskrivelser grunnlag for presentasjonen. Jeg gjorde en tilleggsundersøkelse av grunner til å takke nei.

I 2001 ble prosjektleder tilsatt, meglere valgt ut og megleropplæringen gjennomført. Det var delt ut brosjyrer om prosjektet (se Vedlegg 3) på alle tenkelige steder. Spørsmålet som meldte seg var f. eks brosjyrens egnethet: Ved politikammeret i Bergen sa de ansvarlige i en oppsummeringssamtale med meg at den var uegnet og til og med virket støtende på ofre. De hadde ikke villet bruke den av den grunn. De hadde ikke meldt dette tilbake til prosjektleder. Det virket heller ikke som det hadde vært noen kommunikasjon mellom prosjektet og politikammeret der man hadde kunnet ta opp slike spørsmål. En annen konfliktrådsleder uttalte det samme om brosjyren. Det var ikke en tekst som man vanligvis brukte i konfliktrådet, og hun ville ikke ha anbefalt den i bruk.

I 2002 foregikk det et intenst arbeid av prosjektleder og i første halvdel av 2003 av både prosjektleder og særlig fire av meglere, for å skaffe egnete saker. De fikk ut lister over voldssakene fra så vel Bergen fengsel som tingrettene i Hordaland og Gulating. Det ble i 2002 sendt ut 42 brev til ofre med utgangspunkt i lister fra Bergen fengsel og domstolen, samt noen saker som var anbefalt fra advokater eller Kriminalomsorg i frihet. Her sjekket prosjektleder ut både ofrenes identitet og sakens egnethet for megling før brevene gikk ut. Det ble mange telefonsamtaler med fagfolk innen politi, påtalemyndighet, domstol, kriminalomsorg, forsvarere og bistandsadvokater. Deretter ringte hun for å spørre om de ville ta imot tilbudet

³⁰ Det ble ikke helt enkelt, og meget tidkrevende, fordi selve registreringsmåten ble endret underveis med 2 endringer av saksnumre.

fra prosjektet. Hvis det var positivt svar fra offeret, kontaktet hun gjerningspersonen. Av og til gikk det omvendt for seg. Problemet oppstod da hvis gjerningspersonen sa ja og offeret nei: Det ble en stor skuffelse for de to jeg snakket med i fengselet. Meglerne sa om denne situasjonen i evalueringen: ...”- viktig at det er offeret som blir spurt først om samtykke, slik at et ”nei” ikke legger stein til byrde for offeret ved at gjerningspersonen vet at skadelidte har sagt nei”.

Senere, da fire av meglerne tok over rekrutteringen av saker fra domstolen, ble de fleste tilskrevet parallelt. Dette var atskilling kortere brev, ca. en halv side. Likelydende brev ble da sendt samtidig til begge parter.

Av de første 42 invitasjoner til parter, førte tre til et vellykket møte mellom noen av partene i de tre sakene. I første halvdel av 2003 ble det sendt ut 40 invitasjoner fra prosjektet. En av disse sakene førte til møte mellom to av de fire involverte partene og med et godt utfall.

To av sakene håndterte prosjektleder selv pr. telefon og med møter med gjerningsmennene, en slags indirekte megling med formidling mellom partene. To saker ble avbrutt etter at meglerne hadde påbegynt formøter med en eller flere av partene. I alt ble fire saker meglet. En av årsakene til den tidlige avslutningen av prosjektet kan sies å være forårsaket av at det nettopp ble så få saker, dvs. parter i alvorlige voldssaker som etter dom var villige til å møtes i konfliktrådet. Ingen ofre henvendte seg på egen hånd. Noen få gjerningsmenn henvendte seg til prosjektleder direkte, eller indirekte gjennom ansatte i fengslet, etter orienteringen om prosjektet i fengselet.

Prosjektleder hadde laget et saksoppsett for eget arbeid med en beskrivelse av hver sak som består av ett eller flere brev til parter og en skjematisk oversikt over

Forarbeid, med rekrutterings-saksnr. (for eksempel 31-02), saksforhold (for eksempel Vold på gaten), Sakens opphav/henviser: f.eks. Bergen tingrett;

Offer (navn, gateadresse, osv.);

Beslutning om å invitere (med oversikt over brev, telefoner, datoer); Forløpet frem til klart standpunkt om tilbud: her var det ofte utfyllende tekst om samtaler, andre telefoner, oppfølging, utfyllende opplysninger);

Gjerningsperson med utfyllende opplysninger om soningsforhold, datoer sted, osv.;

Forløpet frem til klart standpunkt om tilbud: her var det ofte utfyllende tekst om samtaler, andre telefoner, oppfølging, utfyllende opplysninger.

Noen personer ble tilskrevet pga. opplysninger fra avisintervjuer, politikamre eller advokater, i tillegg til fengselet eller domstolen. I alt ble det sendt skriftlige henvendelser i 79 saker, som omfattet langt flere personer: I noen saker var det flere enn ett offer, i tillegg til gjerningsmannen eller -mennene.

Brevets form (se Vedlegg 4) var ikke noen enkel oppgave. Ca. halvparten av brevene var tettskrevne en og en halv siders brev. Meglerne og en annen konfliktrådsleder mente at brevene burde vært annerledes og mye kortere utformet. Det var også mange svært lange setninger og tung setningskonstruksjon, i tillegg til at det kunne se ut som om teksten var klippet og limt sammen av andre tekster. En som hadde fått brevet, hadde reagert på følgende måte i flg. Notat fra prosjektet:

”Anne Pedersen (fiktivt navn) svarer ikke på brevet så jeg ringer henne etter to uker. Får kontakt med henne i dag. Hun er tydelig på at hun følte seg provosert av henvendelsen; som om de skulle være med som forsøkskaniner eller informanter til et doktorarbeid. Jeg forklarer at meningen var å orientere om et tilbud og forklarer i hvilken sammenheng det ble etablert. Hun synes videre at brevet var alt for omfattende; hadde hun bare fått tilsendt brosjyren, så hadde det kanskje vært ok. ”Det ble for mye ’departement’”.

En detalj ved henvendelsesbrevet kom frem i telefonsamtale med en part: Han syntes det var ille at det stod ”PROSJEKT: MEGLING I VOLDSSAKER” utenpå konvoluttene. Hele familien hadde kunnet se at han fikk det brevet, mente han, og beklaget dette sterkt. Andre som fikk brevet, hadde ikke reagert på det. Flere jeg spurte syntes det var helt greit. Meningene var altså delte blant de som ble tilskrevet. Det kan imidlertid se ut som at både brevet og brosjyren kan ha hindret noen i å ta kontakt. Meglerne var kritiske til både ordlyden og lengden: ”- de lange brevene med forespørsel om samtykke kunne med fordel blitt kortet ned. Kan virke avskrekkende på partene”..

4.1. Saker der partene møttes

I den første saken som ble meklet hadde den ene part vært intervjuet i mediene i Bergen. Det var en sak som opprørte ”hele Bergen” fordi den var helt spesiell. Jeg fikk vite om den av en journalist. To unge gutter i rus (16 og 19 år) overfaller en funksjonshemmet mann i 60-årene i hans eget hjem om natten. Han blir så forespurt av prosjektleder om han vil ta imot tilbudet

om møte med de to guttene, som begge sitter inne på det tidspunktet. Han takker ja til dette, fordi han tror han kanskje kan bli tryggere, og fordi han tror litt på prosjektets ide. To meglere settes på saken. Det blir etter flere formøter et vellykket møte mellom den ene gutten og den eldre mannen. Lettelsen er stor hos begge. Den funksjonshemmede mannen blir både tryggere og får oppreisning for den skade han har lidt. Gjerningsmannen er lettet og omtales senere av flere innsatte som jeg møter i fengselet som ”helt forandret”. Hans sak virket positivt inspirerende på mange av hans medinnsatte i fengselet. Den andre gutten uteblir til slutt etter flere formøter. Men meglerne formidler viktige budskap om forsoning mellom partene. De anser at denne saken ble direkte meglet for den ene guttens vedkommende og indirekte for den andre gutten.

Invitasjonen til den eldre mannen ble sendt ut i begynnelsen av februar 2002. Saken var ferdig i august, og endelig oppsummert og evaluert av prosjektleder i september 2002. Det hadde da vært 4 formøter mellom meglere og den eldre mannen, og fem formøter med den ene part som til slutt ikke kom til selve møtet. De hadde tre møter med den andre gutten som så møtte til to møter med den eldre mannen. Antall møter i alt var 14.

Den andre saken som fører til et vellykket møte mellom partene er en alvorlig voldssak mellom to venner (ca. 30 år gamle). Den ene sitter inne for dette. Meglerne har tre formøter med hver av partene og to møter med begge to, til sammen 58 timers arbeid. De oppsummerer følgende:

”Vi har opplevd en sak med to parter som forholdsvis enkelt kom i meglingsposisjon: den ene nok via mye arbeid i Antivoldsprogrammet i fengselet, og den andre via psykolog. Saken var spennende fordi det var så dårlig jamvekt før voldshandlingen. ... men meglingsmøtet og prosessene i forkant var med på å gi offeret mye større personlig uttelling av et slikt møte. I tillegg tror vi det er et positivt ”dytt i ryggen” til gjerningsmannens nye måte å leve/velge på”.

Den tredje saken som ble ”meglet” var et knivdrama med 5 personer involvert. Gjerningsmannen (20 år) ville gjerne gjøre opp for seg overfor dem dette hadde gått ut over. To av dem (menn, 28 og 40 år) ville også gjerne treffe gjerningsmannen. De to andre ville ikke rippe opp i det som skjedde og hadde ”lagt det bak seg”. Det ble et fint møte mellom de tre. Meglerne hadde først et vurderingsmøte med påklaget³¹, deretter tre møter med ham og to

³¹ I konfliktrådet brukes vanligvis ikke termer som offer, gjerningsmann eller motpart, men klager, påklaget og part.

møter med klagerne. Så fulgte selve møtet mellom partene. Saken er interessant av en annen grunn også. Den er det første eksemplet på meglings som samfunnsstraff som friomsorgen sendte over til konfliktrådet med forespørsel om meglings etter den nye straffgjennomføringsreformen. Meglerne brukte til sammen 20 timer i denne saken.

Den siste saken var et skuddrama i forbindelse med et ran, som involverte fem parter. Den mest rammede (langvarig sykmeldt pga. angst og depresjon) av de som ble ranet (ca. 50 år) og en av ransmennene (ca. 30 år) møttes til slutt til et vellykket møte etter mye arbeid fra meglernes side. Invitasjonen til den ranede ble sendt ut i oktober 2002, og saken ble avsluttet i januar 2004. Da hadde meglerne reist frem og tilbake mellom flere fylker, med bil, buss, båt og fly, vært i to ulike fengsler i tillegg til offerets feriebolig og til sammen brukt mange timer, mest pga. lange reisetider. De oppsummerer:

Møtet mellom offer og gjerningsperson var positivt for begge parter. Gjerningspersonen virket også i dette møtet uberørt i situasjonen, noe som klart ble oppfattet av offer. Men offer stilte de spørsmålene han ønsket å få svar på. Svarene var greie, tilfredsstillende og utdypende. Møtet og atmosfæren under møtet ble oppfattet svært positivt av begge meklerne. Møtet varte ca. 1 1/2 time. Ingen avtale ble inngått.

Ved evalueringen kommer det frem at gjerningsmannen ikke var uberørt. Meglingen hadde vært positiv for ham, og han skriver at han hadde fått innsikt i hva offeret hadde lidd.

Den ene av de to sakene der prosjektleder formidlet kontakt, var en alvorlig voldtektssak mellom tidligere samboere. Hun var plaget av hans families anklager mot henne over at hun hadde ødelagt familien hans. Men hun kunne tenke seg å snakke med ham hvis han innrømmet det han hadde gjort. Prosjektleder tok kontakt med sosialkonsulent i fengselet som forespurte ham om møte og som mente at han muligens vil stå for det han har gjort: han gikk i psykoterapi. Han innrømmet det han hadde gjort og var positiv til møte. Han slet med skam, frykt for skandalisering, stempling, sorg, depressive følelser og så at tilbudet kunne være positivt. Hun skulle ønske at hun kunne møte ham og familien hans på gaten uten angst. Prosjektleder formidlet deres ønsker til hverandre, og de ble lettet over hverandres gjensidige forsikringer via prosjektleder. Han avsluttet med å si at dette tilbudet var bra, men det ville ha vært enda bedre om det hadde kommet mye tidligere.

Saksarbeidet var meget omfattende, gikk over 8 måneder, involverte flere fagfolk i politiet og kriminalomsorgen og besto av ca. 14 opp til halvannen times lange samtaler over telefon eller i møte på kontoret. Møtene var med gjerningsmannen.

Den andre saken der prosjektleder formidlet kontakt indirekte var en drapssak der gjerningsmannen tok kontakt med prosjektleder etter at de innsatte hadde fått en generell informasjon om prosjektet. Han ville nå betrygge de etterlatte om at han ikke var farlig når han slapp ut. Fire etterlatte ble så forespurt om de kunne tenke seg å evt. møte gjerningsmannen. Det kunne de ikke, men de sa at de ikke var redd for ham. Dette meldte prosjektleder tilbake til ham, og han følte lettelse ved det. Saken gikk over fire måneder. Den omfattet ca. sju telefonsamtaler og møter.

I en del saker ønsket den ene parten møte, men ikke den andre. I slike tilfelle kunne kanskje indirekte megling vært forsøkt, slik prosjektleder demonstrerte i de to sakene. Her er også meglernes erfaringer viktig.

Jeg var selv til stede i meglingsmøter i tre voldssaker og gjorde opptak slik at vi kunne gjøre en grundigere konversasjonsanalyse³². I den ene saken utførte jeg selv forarbeidet og meglingen. Her måtte vi bruke telefon som kommunikasjonsmiddel mellom to, Petter og Vegar, som sonet en dom i hvert sitt fengsel. Utgangspunktet for samtalen var at Petter henvendte seg til meg. Han ville forsones seg med Vegar som hadde anmeldt ham til politiet. Vegar var den direkte årsaken til at han satt inne, slik han så det. De to hadde vært nære venner siden guttedagene. Petter visste at Vegar var redd for at han skulle hevne seg når de kom ut. Dette ville han si at han forsto og at Vegar ikke skulle være redd. Han hadde bestemt seg for å si dette og å forsones seg med kameraten sin fordi de hadde mye felles. Jeg hadde en kort samtale med Petter den kvelden vi (konfliktrådsleder og jeg) hadde vår månedlige samling med de innsatte i fengselet. Så hadde jeg en kort telefonsamtale med Vegar og forklarte ham hva Petter ville jeg skulle si før møtet. I telefonmøtet fikk partene satt ord på angst, fortvilelse, anger, hevn og forsoning. Det kom frem meget alvorlige forhold som kunne har ført til enda større skade i tiden som fulgte. Dette ble avverget ved at partene fikk snakket sammen. Samtalen tok ½ time. Til sammen arbeidet jeg 3 timer med denne saken. Jeg hadde noen avklarende og korte telefonsamtaler med fengselsansatte for å avtale telefonmøtet. En viktig forutsetning på forhånd var at hele arbeidet var avklart med god informasjon til alle ledd i fengselet, skriftlig og muntlig. Alt gikk i regi av det ordinære konfliktråd, som en vanlig megling i en sivilsak. Det eneste som ikke var vanlig var at det skjedde innenfor fengselets murer og pr. telefon. Det førte ikke til noe problem eller forstyrrelse at telefonen kunne bli

³² Dette arbeidet fortsetter vi nå som et felles forskningsprosjekt, se vedl. 9.6.

eller ble avlyttet i det ene fengselet og at det var en fengselsansatt i rommet sammen med meg og Petter. Dette var partene klar over og inneforstått med som et vilkår for møtet.

De to andre sakene var mindre alvorlige voldssaker (i strafferetts-terminologi). Jeg inkluderer her en gjennomgang og en foreløpig orienterende analyse av disse to sakene som Ingrid Kristine Hasund har skrevet:

Sak 1: Anne og Anders

Den første saken involverte en kvinne og en mann i tyveårene, her kalt Anne og Anders, som ikke kjente hverandre. Voldsepisoden skjedde mens begge var ute på et dansegulv på et diskotek. Anders hadde plutselig fått et slag i hodet mens han danset, men visste ikke hvorfor og han så ikke hvem som slo. Han slo i refleks tilbake i den retningen slaget hadde kommet fra, og det var da han traff Anne, helt utilsiktet. Hun ble skadet og sykmeldt over noen tid. Anne fikk ingen forklaring på hvorfor hun ble slått. Hun anmeldte Anders, og påtalejuristen sendte saken over til konfliktrådet. Begge partene samtykket til møte i konfliktrådet. Konfliktrådsleder hadde sjekket ut på forhånd på telefon at Anders tok ansvar for det han hadde gjort. Det var ingen formøter. Meglingsmøtet tok ca. en time.

Meglingen mellom Anne og Anders kan karakteriseres som vellykket. Begge parter er inneforstått med sine roller før møtet, og gjennom hele møtet er de enige i at i denne saken er det Anne som er offer og Anders som er gjerningsmann. Anders får i samtalen forklart at han også er et offer (siden han selv ble slått), men han forsøker aldri å fraskrive seg noe ansvar overfor Anne. Begge partene bruker en svært forsiktig, imøtekommende og uformell samtalestil, og viser oppriktig interesse for den andres synspunkter og forklaringer. I sin forklaring forteller Anders at han først ble slått selv, og at det gjorde at han ble 'sånn forfjanset', hvorpå han snudde seg og 'slo i refleks lissom'. Han skynder seg å tilføye 'men det var overhodet ikke meningen lissom' og presiserer at han aldri har slått en jente før. Småord som 'sånn' og 'lissom' brukes her for å dempe innholdet, markere ydmykhet og appellere til forståelse. Anne responderer ved å gi hyppige tilbakemeldingssignaler (som 'm-m' og 'ja') hele tiden mens Anders snakker, og signaliserer på den måten at hun forstår og oppmuntrer han til å fortsette. Det samme skjer under Annes forklaring. I følge Anne hadde Anders vært veldig pågående overfor en venninne av Anne, og en kamerat prøvde å redde venninnen ut av situasjonen ved å slå Anders. Anne forteller dette ved å si 'Du hadde visst klina litt med henne og blitt veldig pågående på henne', og 'så hadde vel han slått deg eller noe'. Småordene 'visst', 'litt', 'vel' og 'eller noe' markerer demping og viser at Anne ikke ønsker å være for bastant med hensyn til det som skjedde. Anders på sin side viser forståelse

og enighet ved at han hele tiden gir tilbakemeldingssignaler som 'm-m', 'okei', 'ja det skjønner jeg godt', 'ja jeg forstår jo det', 'ja selvfølgelig'.

Også når det gjelder skadene Anne har fått, er hun forsiktig og viser hensyn. Hun forteller at hun blødde, hovnet opp og gikk med blåveis i et par uker, og at hun til og med har fått psykiske problemer og problemer i forhold til kjæresten av episoden. Men hun velger å fortelle om det på en dempet måte. Hun bruker formuleringer som 'det har vært litt ubehagelig i ettertid', 'har gått på litt sånn psykisk belastning egentlig', hvor 'litt sånn' og 'egentlig' er dempende og appellerende uttrykk. Også her er Anders raus med tilbakemeldingssignaler, og han uttrykker stadig at han forstår, at han er lei seg, og at han har lurt på hvordan det har gått med henne.

Etter bare fem minutter kommer Anne inn på spørsmålet om økonomisk oppreisning, og dette blir hovedtemaet i resten av samtalen. Anne introduserer temaet ved å henvise til en samtale hun har hatt med en venn av henne som er advokat. Hun sier at advokaten 'mener jeg burde kreve erstatning av deg, for tort og svie rett og slett.' Ved å si det på denne måten fraskriver hun seg på en måte noe av ansvaret for at hun krever erstatning. Det gjør konfrontasjonen mer indirekte og mindre ubehagelig, og viser at hun ikke ønsker å være vanskelig. Hun fortsetter med en liten pause og sier deretter spørrende, 'så jeg ved ikke hva...', for å åpne opp for Anders' synspunkter og tanker om erstatning. Han svarer 'ja asså det eneste som er problemet mitt da, det er at jeg har ganske dårlig råd'. Ved å begynne med 'ja' viser han at han gir henne rett i sitt krav, mens 'asså' og 'da' appellerer til forståelse og brukes for å 'ramme inn' den problematiske ytringen hvor han forklarer at han har dårlig råd. Anne svarer med å fortelle at hun forstår situasjonen hans og sier hun har samme problem selv (en stram økonomi). Hun sier hun hadde tenkt å kreve fem tusen kroner i erstatning, men 'siden situasjonen din er som den er' at 'to tusen fem synes jeg at egentlig er ganske greit'. Ved å fortelle eksplisitt at erstatningskravet faktisk er halvparten av det hun opprinnelig hadde tenkt, viser hun storsinn, og Anders viser forståelse og takknemlighet ved å svare 'det er jo veldig snilt det asså'. Anne fortsetter med en spøk: 'Egentlig tenkte jeg å kjøre deg hardt!' (pause) 'Neida' (latter). De ler begge, og viser gjennom det at de nå kan 'puste ut' litt og at de er kommet igjennom et av møtets vanskeligste punkter på en gemyttlig måte. Latter og spøk brukes på en slik forsiktig måte flere ganger i møtet, og blir et slags barometer på at tonen dem i mellom er ok. Etter at Anders har fått redusert erstatningssummen ved å fortelle at han har dårlig råd, bruker han mye tid på å presisere at det ikke er vilje det står på, og at han har full forståelse for at Anne krever han for penger. Han sier 'jeg skjønner helt klart' en rekke ganger og sier også at 'det er bare rett og rimelig' at Anne krever erstatning for tort og svie.

De blir enige om en månedlig nedbetalingsplan (ettersom Anders har dårlig råd), og Anders gjentar flere ganger at han vil betale et større beløp per måned dersom han skulle få råd, for å vise at han ønsker å gjøre opp for seg så fort som mulig. Han bruker også tid på å be om unnskyldning ('jeg vil si til deg at jeg er veldig lei meg', det var 'helt feiltagelse'), og på å fortelle at det han gjorde ikke er representativt for den personen han er ('har aldri slått en jente før'). Anne aksepterer unnskyldningen, og sier til og med at 'det er jo sikkert fort gjort, jeg vet ikke' (å slå ned noen). Hun spør også om Anders fikk noen skader av slaget han fikk, og signaliserer med det at hun anerkjenner at også han har en offerrolle i saken.

Anders og Anne kjenner hverandre ikke, men de har en ganske lik samtalestil i dette møtet, og de benytter seg av like strategier for å komme hverandre i møte, vise forståelse og dempe konfliktnivået. De blir også raskt enige, og meglernes kan holde seg i bakgrunnen.

Sak 2: Glenn og Trond

Det andre møtet er av en helt annen karakter. Det involverer to menn i førtiårene, her kalt Glenn og Trond, som kjente hverandre meget godt. Begge hadde anmeldt hverandre for vold og legemsbeskadigelse. Begge hadde også valget mellom påtale eller oppgjør i konfliktrådet, og de valgte konfliktrådet. Den ene megleren hadde ringt til partene samme dag og sikret seg at de kom. Meglingsmøtet varte omtrent en time.

Glenn og Trond hadde blitt kjent på arbeidsplassen flere år tidligere og hadde utviklet et nært vennskap. Glenn startet så opp et eget firma, hvor Trond ble leid inn for å yte en del tjenester, og i den forbindelse hadde det oppstått flere konflikter, særlig i forhold til lønn. Konfliktene var av den typen som gjerne oppstår når man både har et arbeidsgiver-arbeidstaker-forhold og et vennskapsforhold, og de var vanskelige å ordne opp i siden ingen av partene ønsket å såre den andre. Glenn mente blant annet at Trond hadde fakturert for flere timer enn han faktisk hadde arbeidet, mens Trond mente han hadde fått mindre timelønn enn han var blitt lovet, og at han har utestående lønn.

I tillegg hadde det oppstått en del konflikter som gjaldt privatlivet. I følge Trond hadde Glenn kommet med to dypt krenkende og sårende uttalelser. Den første gjaldt Tronds datter fra et tidligere ekteskap, en datter han ble nektet samværsrett med. Ved en anledning hadde Glenn sagt at han godt kunne forstå hvorfor Trond ikke fikk lov til å se sin datter. Den andre uttalelsen hadde å gjøre med at Trond ble sagt opp fra en stilling han hadde i kommunen. Glenn hadde en gang sagt at han godt kunne forstå hvorfor Trond fikk sparken.

Alle disse konfliktene ble tatt opp under meglingen, men ingen av dem hadde vært nevnt i de juridiske papirene som direkte årsak til sammenstøtet mellom mennene. Den

konflikten som var oppgitt som årsaken til sammenstøtet, og som var utgangspunkt for meglingen, hadde oppstått i forbindelse med at Glenn ble skilt og flyttet fra sin kone. Trond hjalp han med å flytte, og Glenn fikk bo hos Trond og hans kone og stesønn en kort tid inntil han fant seg et nytt sted å bo. I forbindelse med flyttingen hadde Trond fått Glenns tv-apparat. Glenn mente han hadde lånt bort tv-apparatet til Trond, og sagt at han kunne disponere det inntil Glenn trengte det selv. Trond på sin side mente Glenn hadde gitt tv-en til Tronds stesønn som en gave, som takk fordi Trond åpnet hjemmet sitt for han. En dag ba Glenn om å få tv-apparatet tilbake. Trond opplevde det som 'ufattelig skuffende', og syntes det var svært trist å måtte ta tv-en fra stesønnen, som var en liten gutt. Han kjørte til Glenn, tok tv-apparatet ut av bilen og satte det på gata i snøværet. Glenn ble provosert av dette og satte seg inn i bilen til Trond for å snakke om saken. Men Trond var ikke interessert i å snakke. Så skjedde det som førte til anmeldelsene. Her bruker mennene ulike ord for å beskrive hva som hendte. Glenn forteller at han fikk juling av Trond, han ble dratt ut av bilen og 'dundra inn i en vegg', han ble 'regelrett hardt slengt inn i en murvegg', 'smalt inntil veggen', og 'ble sittende på rompa i søla'. Han forteller også at han sannsynligvis besvimte, at han fikk skrubbsår og blødde flere steder. Han dro på legevakta fordi han fikk vondt i ryggen og nakken, og forteller at han 'sliter med det fortsatt'. Glenn presiserer at han ikke gjorde motstand, og bruken av passivsetninger understreker hans passive rolle ('jeg ble dratt ut av bilen'). Trond innrømmer sin aktive rolle i sammenstøtet, men bruker andre ord for å beskrive det som hendte. Han forteller at han 'løftet' Glenn ut av bilen, 'bar' han inn på fortauet, 'satte' han 'pent inntil veggen, stille og rolig', og at han så gikk 'stille og rolig' tilbake til bilen. Trond sier at han ikke ga Glenn juling og presiserer at han ikke er voldelig i det hele tatt.

Når det gjelder selve kommunikasjonen, er denne svært forskjellig fra kommunikasjonen mellom Anne og Anders. På tross av at Anne og Anders ikke kjenner hverandre, har de en ganske lik samtalestil og finner raskt tonen seg imellom. Meglerne kan holde seg i bakgrunnen gjennom hele møtet, og trer ikke frem før avtalen skal utformes. Glenn og Trond har derimot ganske ulik måte å snakke på. Begge to er velutdannede, ressurssterke og fornuftige mennesker som forsøker å gjøre det beste ut av en vanskelig situasjon, men kommunikasjonsmessig 'kolliderer' de likevel flere ganger. Det viser seg at forskjellene i samtalestil reflekterer forskjellene mellom de to mennene mer generelt. Trond er langsom, lavmælt og veloverveid. Han snakker ikke før han blir spurt, tar ofte lange pauser før han svarer, og gir nesten ingen verbale tilbakemeldingssignaler underveis. Glenn er kjappere og mer på hugget, gir stadige tilbakemeldingssignaler som 'ja' og 'nei', og bryter flere ganger inn for å korrigere når Trond forteller. Megleren griper da inn for å la Trond

fortsette, og her kan det synes som om han tar Tronds parti. På den annen side er meglere ofte kritisk til formuleringer Trond bruker, og stiller spørsmål ved disse (Når Trond sier at han er skuffet over at Glenn 'kunne synke så dypt' at han ba om å få tv-apparatet tilbake, sier meglere 'Synke så dypt? Det er en sterk anklage, Trond').

Meglere er i det hele tatt aktiv under hele møtet, og han griper stadig inn for å styre samtalen. Hans rolle blir viktig, fordi Glenn og Trond flere ganger uttrykker sterk uenighet og bruker en rekke konfliktforsterkende strategier. For eksempel uttrykker de stadig uenighet på en direkte måte ('Du gjorde/sa ...' 'Nei, det gjorde jeg ikke'), uten 'formildende' presekvenser av typen 'ja du kan ha rett i det, men ...'. Dette fører til at uenigheten forsterkes, og meglere må stadig gripe inn. Meglere sier at voldsepisoden som førte til anmeldelsene ser ut til å være toppen av et isfjell, og han dreier samtalen inn på en rekke bakenforliggende episoder. Han stiller en rekke spørsmål og oppfølgingsspørsmål for å få frem kompleksiteten i forholdet, han lager stadige oppsummeringer og spør partene om disse er riktige ('Kan vi si det sånn at ...?' 'Det du sier er Er det riktig?'). Meglere forsøker å få partene til å forstå hverandres syn ('Hvis du satte deg i Trond sin plass, hva ville du ha tenkt?'). Han ber dem om å 'sette ord på ting' og å 'møte' hverandre. Meglere henvender seg også ved et par anledninger til den andre meglere og spør hva denne mener.

Meglere får også en viktig rolle når det gjelder å hjelpe begge partene til å bevare ansikt. Både Trond og Glenn ønsker å fremstå som fornuftige og tilregnelige personer, men begge får anklager mot seg som bryter med dette bildet. Når det gjelder spørsmålet om lønn, føler Glenn seg uriktig fremstilt som hard og urimelig. Han sier at han synes Trond 'forherliger seg selv bittelitegrann', og forsøker å redde ansikt ved å fortelle at han også har stilt opp for Trond ved flere anledninger. Når det gjelder voldsepisoden, er situasjonen omvendt. Her er det Trond som forsøker å redde ansikt ved å si at han ikke er voldelig i det hele tatt, og at han ikke ga Glenn juling, men bare løftet han stille og rolig ut av bilen. Her griper meglere inn på en forsiktig og indirekte måte og spør: 'Var du i affekt?' 'Jeg var sint', svarer Trond. 'Og man kan vel ta i litt ekstra når man er i affekt?' spør meglere, og fortsetter: 'Du tok han ut av bilen og løftet han ut? Du er en kraftig mann.' Han ler litt avvæpnende, og temaet avsluttes.

Når det kommer til at avtalen skal utformes, er saken endret fra det som i utgangspunktet sto i de juridiske papirene. Glenn hadde i utgangspunktet satt fram et krav for legemsfornærmelse, men det ender med at det er Glenn som skal betale Trond deler av den lønna han har utestående for å ha arbeidet for Glenns firma. I avtalen blir det også tatt med at begge to ber hverandre om unnskyldning, Glenn for sine sårende uttalelser og Trond for at

han ga Glenn juling. Men det er usikkert hvilken betydning disse frasene har. Når det gjelder voldsepisoden, sier Trond: 'Hvis du føler at du fikk juling, så ber jeg gjerne om unnskyldning. Men det gjorde jeg ikke.' Og når det gjelder Glenns sårende uttalelser, innrømmer Glenn at det var 'flåsete', dumt, 'stygt' og 'klønete' sagt og han beklager. Men Trond sier at han aldri vil tilgi Glenn at han har tråkket i noe av det aller mest sårbare som fins, og at han ikke ønsker å ha noe mer med Glenn å gjøre.

Megleren skjønner at partene ikke er ferdigsnakket, og foreslår at de tar et nytt møte. Men partene ønsker ikke å møtes igjen. Megleren konkluderer med at det ikke nytter å prøve å gjenopprette vennskapet, men han håper avtalen kan bidra til at de kan 'sette noen verdige punktum'.

Noen generelle betraktninger om sak 1 og 2

I megling møtes partene i en konflikt ansikt til ansikt, og møtet preges av de trekkene som er typiske for ansikt-til-ansikt-samtale. Utviklingen av samtalens innhold er ikke gitt på forhånd, men gjøres til gjenstand for forhandling. I tillegg til den konkrete konflikten man møtes for å snakke om, handler samtalen om å bygge en kommunikativ relasjon til den man snakker med og til de som hører på, hvor man skal ta hensyn til og bevare sitt og motpartens ansikt. Denne relasjonen kan også gjøres til gjenstand for forhandling i løpet av samtalen. Med andre ord: forhold som har å gjøre med makt, dominans og solidaritet skapes og opprettholdes eller forandres i løpet av en samtale. Selv om det kan være et maktforhold mellom partene som er relativt klart definert på forhånd (et svakt offer og en sterk overgriper), er makt også et relativt begrep som gjøres til gjenstand for forhandling i løpet av en samtale. Det finnes en rekke kommunikasjonsteknikker partene kan benytte for å utøve makt eller underkastelse i en spesifikk samtale. Det er viktig at megleren har kjennskap til disse, og også at megleren har kjennskap til ulike strategier han eller hun kan bruke for å forsøke å påvirke eller endre disse forholdene underveis. Det kan være en fordel at meglere kjenner til slike ting som:

- at pauser og presekvenser (som 'ja men...') før man uttrykker uenighet, kan bidra til å dempe et konfliktnivå, mens mangel på slike kan forsterke konflikten
- at småord som *lissom*, *sånn*, *jo* og *vel* kan brukes av talere for å dempe en konflikt og invitere til forståelse fra lytteren
- at passivkonstruksjoner som 'jeg *ble dratt* ut av bilen' kan brukes som en del av en selvpresentasjon og for å fordele skyld og ansvar

for å nevne noen få eksempler. I megling er det meningen at det er partene i konflikten som selv har ordet. Siden maktforhold og dominans kan gjøres til gjenstand for forhandling

underveis i samtalen, og dette i prinsippet skal styres av partene selv, blir det vanskelig å forutsi resultatet. Dermed blir det også vanskelig å generalisere med hensyn til hva slags saker som egner seg for megling. Et i utgangspunktet assymmetrisk forhold kan opprettholdes og forsterkes i løpet av et møte, og partene kan samtale på en slik måte at konflikten forsterkes. Men det kan også være slik at partene kommer hverandre i møte i løpet av samtalen, og at konflikten dempes. Hvilket utfall meglingen får henger ikke nødvendigvis sammen med typen vold eller voldens alvorlighetsgrad. De fleste meglere kjenner til at partene i en konflikt kan 'ta livet av hverandre' verbalt i en krangel om en hekk eller et tørkestativ, mens offer og gjerningsperson i en alvorlig voldssak kan møte hverandre med respekt og verdighet. Meglerens rolle blir svært viktig, og vi mener at meglere bør ha kunnskap og kompetanse ikke bare om vold, men også om kommunikasjon. Eller for å si det på en annen måte: meglere bør ha kunnskap og kompetanse ikke bare om fysisk vold, men også om verbal vold. For det er den verbale volden som kan utøves i det språkmøtet som utgjør en megling.

Sak 3: Petter og Vegar

I den tredje saken utførte jeg selv forarbeidet og selve meglingen. Her måtte vi bruke telefon som kommunikasjonsmiddel mellom to, Petter og Vegar, som satt inne i hvert sitt fengsel. Utgangspunktet for samtalen var at Petter henvendte seg til meg. Han ville forsone seg med Vegar, som hadde anmeldt ham til politiet. Vegar var den direkte årsaken til at han satt inne, slik han så det. De to hadde vært nære venner siden guttedagene. Petter visste at Vegar var redd for at han skulle hevne seg når de kom ut. Dette ville han si at han forsto og at Vegar ikke skulle være redd. Han hadde bestemt seg for å si dette, og å forsone seg med kameraten sin. Han savnet ham. Jeg hadde en kort samtale med Petter den kvelden vi (konfliktrådsleder og jeg) hadde vår månedlige samling med de innsatte i fengselet. Så hadde jeg en kort telefonsamtale med Vegar og forklarte ham hva Petter ville jeg skulle si før meglingen. I telefonmøtet fikk partene satt ord på angst, fortvilelse, anger, hevn og forsoning. Det kom frem meget alvorlige forhold som kunne ha ført til enda alvorligere hendelser i tiden som fulgte, men dette ble avverget ved at partene fikk snakket sammen. Samtalen tok ½ time. Til sammen arbeidet jeg 3 timer med denne saken. Jeg hadde noen avklarende og korte telefonsamtaler med fengselsansatte for å avtale telefonmøtet. En viktig forutsetning var at hele arbeidet var avklart med god informasjon til alle ledd i fengselet på forhånd, skriftlig og muntlig. Alt gikk i regi av det ordinære konfliktråd, som en vanlig megling i en sivilsak. Det eneste som ikke var "vanlig" var at det skjedde innenfor fengselets murer og pr. telefon. Det førte ikke til noe problem eller forstyrrelse at telefonen kunne bli eller ble avlyttet i det ene

fengselet og at det var en fengselsansatt i rommet sammen med meg og Petter. Dette var partene klar over og inneforstått med som et vilkår for møtet.

4.2. Saker der partene ikke møttes

Siden det er kun i fire av syttini straffesaker at partene faktisk møtes, er det av stor interesse å søke årsakene til dette. Fra prosjektleders notater fremgår det ulike årsaker til at folk takket nei til tilbudet om møte i konfliktrådet da hun ringte til dem. En mener at det er for sent, hun har det bra nå og ønsker ikke å rippe opp i dette. Kanskje det hadde vært noe den gang – før og under rettssaken, ”da var det kun gjerningsmannen det handlet om, vi som ofre måtte greie oss på egen hånd”. ”Hun ønsker meg lykke til med prosjektet” skriver prosjektleder i sitt notat. En annen svarer at han kunne hatt behov for et slikt tilbud rett etter rettssaken. Nå vil det bare rippe opp gamle sår. Dette går igjen i avslagene:

- nei, nå det er for seint;
- hadde jeg fått det (tilbudet) tidligere så;
- det der har jeg lagt bak meg;
- nei, han trenger heller behandling;
- det brevet gikk rett i bosset;

To saker ble påbegynt av meglerne, men avsluttet av en av partene før det kom til møte mellom dem. Den første saken som ble forsøkt meglet var en alvorlig sak der en mann i 50-årene var blitt slått i hodet med en jernstang. Voldshandlingen har hatt omfattende helsemessige og sosiale konsekvenser for ham (100 % ufør, språkproblemer, epilepsi og skilsmisse). Han vil likevel ta imot tilbudet fordi han synes synd på ungdommen (17 år) som slo og på moren hans. Men han blir frarådet et møte av sin tidligere samboer.

Gjerningsmannens motivasjon for møtet er ”så kan Pedersen slippe å være redd for meg i fremtiden”. Etter mange møter med begge parter trekker ”Pedersen” seg fra å møte ham. Meglerne skriver i sitt sammendrag: ”Vi er ikke entydige i oppfattelsen av gjerningspersonens følelser overfor offeret, men i forhold til anger og ydmykhet kan vi konkludere med at gjerningspersonen ikke angrer, men han beklager det som skjedde og konsekvensene dette fikk for offeret”. De skriver videre at familiemedlemmer på begge sider hadde presset på slik at partene ikke møttes. De burde ha vært trukket inn i prosjektet for informasjon eller som egen part.

Saksarbeidet involverer prosjektleder, sosialkonsulent i fengselet, to meglere. Meglernes tidsbruk er til sammen 50 timer.

Den andre saken var en bilulykke, der den ene bilføreren ble dømt til 6 mnd. fengselsstraff. Enken etter den andre bilføreren, som ble drept i kollisjonen, var takknemlig for henvendelsen fra prosjektet. Det er første gang noen har henvendt seg til henne som etterlatt, og hun takker ja til tilbudet. Også den unge gutten som kjørte ned mannen hennes, er takknemlig for tilbudet. Meglerne har i alt fem formøter med enken og tre formøter med gutten. Til slutt takker hun nei til meglingsmøte fordi hun trenger mer tid. Prosjektet skal avsluttes, og meglerne føler at de også må komme frem til en snarlig løsning. Meglerne skriver at de opplever at hun ”trenger oss som terapeuter og at vi må styre stramt for å holde oss i meglerrollen (som har et evt. meglingsmøte som mål)”. Til sammen bruker meglerne 70 timer på denne saken. En av årsakene til dette høye timetallet er den ene meglers lange reisetid.

Jeg ønsket å finne mer ut av hva som hadde skjedd med de som har fått brev, men takket nei, eller der det ikke kom til megling av annen grunn. Brevet jeg sendt var så kort og informativt som mulig (se Vedlegg 5)

I de tilfelle der jeg fikk kontakt i telefon eller i møte, konsentrerte jeg meg om følgende:

- hvordan opplevde du henvendelsen fra prosjektet. Da tenker jeg både på
- selve brevets formuleringer,
- samtalen etterpå og på
- tanken med prosjektet.
- Hadde det evt. vært bedre for deg å få dette brevet på et annet tidspunkt, f.eks. før rettssaken?

Seks av brevene kom i retur. Jeg ringte forgjeves flere ganger til ca. 20 personer. Men jeg fikk svar, skriftlig eller muntlig eller begge deler fra 9 personer, og det var viktig informasjon (navnene er endret, og jeg har her kun benyttet fornavn).

Sissel svarte med e-post:

Hei. Har mottatt ditt brev der du ber om en samtale vedr. prosjektet "Megling i voldsaker". Du må gjerne ta kontakt med meg, enten via telefon eller om du er i Bergen, ved direkte samtale.

Mvh. Sissel

Jeg svarer:

Hei, og tusen takk for imøtekommende svar. Beklager sent svar tilbake da jeg har vært i utlandet. Jeg er i Bergen fra den 5. til 11. januar. Kunne det passe for deg at vi møttes i løpet av den tiden?

Med vennlig hilsen Ida Hydle

Sissel og jeg møtes til en lang samtale i Konfliktrådet. Hun er opptatt av at ”Hadde vi fått tilbud om dialog eller megling i forkant, så ville jeg heller ha valgt det. Det er ikke kjekt å ha barn som har far i fengsel”.

Vegar hadde svart da prosjektleder ringte: ”Et godt tilbud dette – sikkert viktig for mange, men jeg føler ikke at jeg har noe behov eller noe usnakket. Er ferdig med det og har ikke noe problem. Men en veit jo aldri – det er nå – kan jo hende det forandrer seg. Jeg har kortet og tlf.nr. – så da ringer jeg deg. Vil tro det er viktig for de med psykiske ettervirkninger – jeg tenker på kvinnfolk og sånt.” Da jeg ringte var han forekommende og sier at” var det det med knivstikkingen, ja, det er greit for min del, har ingen problemer med det nå”.

Jeg ringer til **Mina**. Hun er hjemme med den ene datteren, litt nølende: ”datteren min sitter her ved siden av meg i sofaen. Brevet (fra prosjektet) kom på et greit tidspunkt. Det kunne ikke ha kommet tidligere. Det ville vært galt. Selv om det var med blandede følelser, men ikke grådig negativ, mye har gått over: hat, raseri. Jeg har det godt nå, er gift på nytt, det beste for meg. Men jeg vil ikke møte han, synes ikke det er aktuelt nå, det er best for meg. Jeg unngår han, men vil han ikke noe vondt, han har det forferdelig sjøl, han må leve med det, jeg vil ikke strø salt i sårene.

Jeg sier: det høres ut som du har tatt et riktig standpunkt? Mina: Ja, men ingenting er riktig i denne saken, uansett hva du gjør blir det ikke riktig. Ingenting er riktig. Det som har skjedd, kan ikke gjøres om. Det har litt å si hva som skjedde. Hadde det vært mishandling, hadde det vært noe annet. Men dette er noke som du har resten av livet”.

Henvendelsen fra prosjektet gjorde at hun følte at ”Saken ikke er glemt, hon (barnet) er ikke glemt!” Hun har bearbeidet det lenge, vært heldig, folk spør direkte, går ikke til andre for å spørre om henne. Hun snakker åpent med nære personer, og de som spør, for eksempel hvor mange barn har du? Da svarer eg: Eg har tre, selv om de bare ser to. Hvis de spør, så

svarer eg forsiktig. Det er ubehagelig for de og. Eg har en venninde som hadde et barn som døde i krybbedød, hon forstår hvordan eg har det, vi forstår hverandre. Rett etterpå kom Baneheia-saken. De óg har det helt forferdelig. Jeg fulgte saken nøye, det hjalp meg til å bearbeide min egen sorg. Jeg gjenopplevde min egen sak. Jeg synes mer synd på de foreldrene, de barna må ha lidd mye mer enn min, hun var så liten. Men de må ha hatt det helt forferdelig. Så en må tenke noe av det gode.

Jeg takker for at hun ville snakke med meg. Jeg sa innledningsvis at hun godt kunne si nei til selve samtalen, men hun hadde ikke noe imot å snakke. Hun takket også for samtalen, og syntes det var en god samtale. Den hjalp henne i bearbeidingen av smerten. Jeg gjentok det jeg syntes var viktig også for prosjektet: For det første det hun sa om tidspunktet for henvendelse. For det andre at hun var takknemlig for at saken (og hun, dvs. barnet) ikke blir glemt! ”De sier at Tiden leger alle sår, det leges ikke, men tiden demper”.

Arne skrev en e-post-melding til meg:

Hei!

Viser til forespørsel om prosjektet Megling i voldssaker. Beklager og ikke ha svart på din henvendelse før men fant igjen brevet ditt i dag i en haug med papirer. Har nettopp blitt ferdig med eksamensperioden ved ... (mye papirer):-)

Du står fritt til å kontakte meg og stille meg spørsmål. En annen sak er om jeg har så mye å tilføre. Fikk forespørsel som du nevnte i brevet om å delta i megling, men hadde verken tid eller interesse for å delta. Så jeg vet ikke noe om hva som foregår i disse meglingene, men kan gjerne svara på hva jeg synest om henvendelsen. Ta gjerne kontakt. God Jul og godt Nyttår.

Jeg ringer ham. Han syntes henvendelsen var fin: Eg snakke ikkje med hon (prosjektleder), det hadde ikkje interesse for meg å sitte ned med hon då. Eg var ferdig med saken, men heilt greit med brevet (fra prosjektet). Eg hadde ikkje kontakt med noken før rettssaken, ikkje aktor ein gong. Dei (rettssakene) er jo som regel alltid veldig lenge etterpå” Han hadde forberedt seg bedre i lag med sin advokat. Ikkje så stor sak, då, ikkje så alvorleg. Det hadde vore bedre hvis eg hadde fått henvendelsen før rettssaken, kunne ha vore aktuelt då, men ikkje no, ikkje interessert i å gå vidare”.

Tor svarte med en e-post:

Heisan! Jeg fikk et brev før jul ang. prosjektet Megling i voldssaker ved Konfliktrådet for Hordaland.

Jeg føler ikke at jeg kan kategoriseres i gruppen blind vold siden hele situasjonen gikk ut på at en totalt ukjent kvinne hadde kranglet med eksen og kastet en flaske i sinne ut på dansegulvet, som da tilfeldigvis traff meg i hodet.

Jeg takker for tilbudet, men føler ikke dette gjelder helt meg!

Med hilsen Tor

Jeg svarte:

Hei Tor, tusen takk for ditt svar. Det er allerede til god hjelp for meg i evalueringen av dette tiltaket. Jeg har noen tilleggs spørsmål som du ikke trenger å svare på. Grunnen til at jeg spør er bl.a. at jeg

kjenner til en lignende situasjon, der en mann på et dansegulv plutselig ble slått kraftig av en han ikke kjente. Han slo helt reflektorisk tilbake (for å verge seg?) og traff en helt annen. Det hele endte opp med politianmeldelse. Politiet sendte saken over til konfliktrådet, og partene ordnet opp der. Hvis de ikke hadde gjort det, hadde det blitt en straffesak.

Spørsmålene mine til deg er følgende: (jeg sendte over spørsmålene og han svarte på dem på følgende måte:

Hei igjen!

Svar på spørsmål:

1. ble du skadet da det skjedde? -ja, måtte på legevakten og sy fem sting i bakre del av hodet.
2. har du fått noen plager i ettertid? nei, ingen som jeg har lagt merke til
3. gikk denne situasjonen ut over noen andre og har den fått noen konsekvenser - positive eller negative?
- det gikk forsåvidt utover hun som kastet flasken ved at jeg anmeldte forholdet, og det ble rettsak ut av det. Hun anket, og ved ny rettsak fikk hun 40 dager i fengsel. Så på den måten gikk det jo utover henne.
4. hvordan opplevde du henvendelsen fra prosjektet?
- tenkte at dette var noe som gjelder i større grad for folk som har blitt utsatt for intensjonell vold. derfor følte jeg ikke helt at dette var noe som angikk meg.
5. hadde du eller noen andre tilstede behov for hjelp som dere fikk eller ikke fikk?

- fikk hjelp fra vaktene på utestedet, og politiet kom etter noen minutter, og kjørte meg til legevakten.

6. Du skriver at du ikke føler at dette var blind vold. Var det noen som kalte dette blind vold?

- følte det kom frem i selve brevet jeg fikk, men jeg vil ikke kalle dette blind vold i den grad. Hun mente jo ikke å skade meg direkte, men når hun krangler med en eks, og kaster en flaske inn på et stappfullt dansegulv, så bør hun skjønne konsekvensene klart og tydelig.

7. Hadde det eventuelt vært bedre for deg å få dette brevet på et annet tidspunkt, f.eks. før rettssaken?

- som sagt, siden jeg ikke har hatt noen problemer med dette i ettertid, bortsett fra litt frustrasjon siden saken gikk ufattelig treigt fra politiet sin side, så har ikke brevet hatt noen betydning for meg. Men det virker som et godt tilbud for folk som har blitt utsatt for ubehageligheter og hatt psykiske problemer i ettertid.

Med hilsen Tore

Jeg avsluttet: Hei igjen og tusen takk for at du tok deg tid til å svare. Dine erfaringer kommer godt med i det videre arbeidet i Konfliktrådet.

Eli svarer også med e-post-melding:!

Jeg vet ikke når det passer for deg, Jeg er på jobb til kl. 15 - 16. Du kan ringe meg etter det eller vi må eventuelt avtale nærmere.

Mvh Eli

Kjære Eli, tusen takk for ditt imøtekommende svar. Jeg beklager sterkt den alvorlige hendelsen som lå til grunn for kontakten med deg. Dette prosjektet ble igangsatt for å bøte på de manglende mulighetene til å dele erfaringer fra slike hendelser og fra rettssystemet.

Mitt anliggende er å vurdere om prosjektet lykkes i dette. Jeg vil foretrekke å ringe til deg for å samtale om hvordan du opplevde henvendelsen fra prosjektet. Da tenker jeg både på selve brevetts formuleringer, samtalen etterpå og på tanken med prosjektet. Hadde det evt. vært bedre for deg å få dette brevet på et annet tidspunkt, f.eks. før rettssaken?

Hun svarer,

Hei. Jeg var i kontakt med prosjektleder i forbindelse med at min mann, ble påkjørt og drept. Bilføreren ble dømt for uaktsomt drap. Jeg delte mine erfaringer fra møtet med rettsapparatet,

men det er ikke megling i slike saker. Synes du det er aktuelt å kontakte meg, er du velkommen til det, f.eks. pr. telefon eller mail.

Jeg kontaktet henne flere ganger pr. telefon og nådde henne omsider. Hun syntes det var en fin henvendelse i utgangspunktet, greit at noen tok tak i det. Greit brev, ”men var først usikker på om det var av direkte relevans for meg, trafikkulykker var noe annet”. Men hun forsto, i samtale med prosjektleder, ”at dette også var relevant for min del. Greit at noen tok tak i min situasjon, vedr. politi, påtalemyndighet og domstol. Informasjon manglet, jeg fikk ikke vite noe om etterforskning og når saken skulle opp”. Hun fikk hjelp av en forsikringsadvokat som hun måtte ordne med selv. Han fikk informasjon og fikk likevel papirene oversendt fra politiet, ”det kunne ikke jeg. Jeg måtte sitte på hans kontor og lese igjennom, jeg ville ikke gjort det igjen. Der var det mange bilder jeg ikke ville ha sett”. Hun hadde hatt behov for bistandsadvokat. Erstatningssaken gikk for seg med forhandlinger mellom de to forsikringsselskapene. Hun ville ikke være i retten, ”min svigermor og svoger var der en dag, det var en påkjening”. Det ble vist bilder som hun ikke ville ha sett. Hun måtte hele tiden etterlyse, ringe, følge opp de andre problemene med erstatning osv. Hun var Ikke vant til å ha med advokater eller rettssystemet å gjøre. Ansvarsforsikringssaken var ikke i orden før etter to år. Hun fikk ikke vite noe om anke, at han hadde anket, og vet heller ikke om den ble anket til høyesterett. Men hun antar at det ikke ble slik, siden hun ikke har hørt noe.

Jeg forteller om det engelske tiltaket der vitner kan ha rådgivere med seg i retten ”victim-witness in court”, og sier at det trenger vi også i Norge. Jeg sier også at jeg vil bringe hennes erfaringer videre i rapporten, det kommer prosjektleder også til å gjøre i sin. Det trengs endringer for partene i retten. Jeg takker for samtalen og for hennes informasjon.

Svend ringer meg og sier at han vil gjerne snakke med meg. Han har forstått at jeg ikke jobber med selve meglingen, men med hvordan tiltaket virker. Han jobber skift, og han ringer for nærmere avtale når jeg er i Bergen. Jeg foreslår at vi skal møtes i Konfliktrådet. Han vil ikke komme til megling, er redd for at da vil det svartne for han hvis han møter den andre. Han har sittet inne pga. av ham. Han ringer ikke som avtalt, og jeg prøver å kontakte ham flere ganger i Bergen, men får ikke noe svar.

Eirik skriver tilbake:

Hei I det jeg viser til brev fra deg 24/11-03 stiller jeg meg til disposisjon for samtale. Jeg treffes lettest på mobiltelefon.

Jeg ringer: Han kjører buss, snakker greit for det, til tross for avbrudd med tunneler hele tiden: Han fikk brevet for ca. 1 år siden, syntes det var greit, fint tiltak. Snakke med hon (prosjektleder) i telefonen, greit. Liten vits i å møte han, ung mann som hadde truet med kniv ”når eg kjørte buss, eg takla det, men kunne vært siste arbeidsdagen for en som ikkje takla det. Han forsto alvoret når eg snakke med han. Det var rektor på ein skule eg kjente som ringte til meg og spurte om eg ville snakka med han. Ein annan lærar var til stades. Eg fortalte om min egen ungdomstid, eg gjorde og nokre feil. Han må tenka på konsekvensane, når ein kjører buss, kan ein kjøyra utfor... 14 m lang buss... lite slingringsmonn på veggen. Så når det blir bråk bak i bussen, så kan ein kjøyra utfor og personer kan bli drept.... Prøvde å forklara når ein går med kniv så kan ein ein dag trekke den kniven og kan treffe noken, som kan bli drept.Han lærte noke av den samtalen, begynte å arbeide på skulen, det veit eg...men ikkje av rettssaken. Foreldrene ville at eg skulle trekke rettssaken, men det ville eg ikkje Han får stå for det han har gjort. Men ein lærer ikkje noke av rettsaken, ein blir berre totalt overkjøyrd av ein dommar, ein rettssak overkjøyrer. Det er mykje viktigare å snakke med dei som er involvert sjøl, ein samtale i forkant eller i etterkant av ein rettssak.

Kristian svarte:

Hei Ida Hydle.....

Jeg skulle gjerne hjulpet deg i dette prosjekt, men saken er at jeg aldri har vert oppe til megling i konfliktråd. Du skriver at Gerd Fadnes i 2002/2003 skal ha henvendt seg til meg ang. en konfliktrådsak? Det kan jeg ikke huske at har skjedd, så tror dette må være en feil.. Om du har spørsmål utover det jeg har svart på kan du ringe meg på tlf 98011022..

Vennlig hilsen Kristian

Jeg svarte på e-post: Kjære Kristian,

Takk for e-post. Jeg beklager på det sterkeste at jeg har fått oppgitt feil navn, og håper at dette ikke har medført ekstra belastning.

Med vennlig hilsen Ida Hydle

Ved gjennomgang av disse avslagene og de som konfliktrådsleder har registrert ser det ut til å være noen årsaker som utpeker seg:

- henvendelsen kommer for sent: orker ikke å rippe opp i dette nå
- selve straffesaken gjorde at partene ikke orket noe møte

- selve måten (brev, brosjyre) henvendelsen skjedde på kan ha hatt betydning for noen ikke aktuelt for det er ingen plager eller problemer knyttet til hendelsen

Kristian er et godt eksempel på hvor vanskelig det har vært i prosjektet å finne de rette partene i den enkelte sak.

Det kommer frem som en lærdom fra mange av de som ble tilskrevet at dette perspektivet og skillet mellom supplement og alternativ ikke nødvendigvis er fruktbart.

Flere svarer at de helt uavhengig av straffesaken gjerne hadde villet treffe den andre part, og gjerne så fort som mulig. Både ofre og gjerningsmenn har problemer med å forholde seg til straffesakens autoriteter/personale og til selve ritualet (som etterforskning og hovedforhandling). Dette med tid etter selve voldshendelsen er ikke alltid samsvarende med det fagfolk tror. For eksempel at hvis voldshandlingen er svært alvorlig, som drap eller voldtekt, så må partene/de etterlatte ha lang tid før de orker å møtes. En erfaring som har kommet frem, som i tidligere forskning fra både inn- og utland, er at selve hovedforhandlingen fremstår som et nytt traume. Mange ofre/etterlatte føler at de blir gjort til ”medskyldige” i det som skjedde. Dette oppstår først og fremst pga. forsvarerens virksomhet. Mange gjerningsmenn føler også at de blir fremmedgjorte overfor det de har ansvar for, fordi de for eksempel av forsvareren får anbefalt hva de skal si eller ikke si, eller ikke si noe overhodet. Straffesakskjeden fremstår som en lite egnet arena for konflikthåndtering ut fra partenes erfaringer i dette prosjektet.

For eksempel har **Eirik** gjort det helt klart at han ville ha megling som supplement. Han sa: ”Det er mykje viktigare å snakke med dei som er involvert sjøl, ein samtale i forkant eller i etterkant av ein rettssak”. Og han vil ikke ta tilbake anmeldelsen: ”Han får stå for det han har gjort. Men ein lærer ikkje noke av rettsaken, ein blir berre totalt overkjørd av ein dommar, ein rettssak overkjøyrer”. I denne uttalelsen ligger et dilemma: Rettssaken styrker Eiriks argument om at gjerningsmannen må stå for sin handling, samtidig som han mener at han ikke lærer noe av det. Men det gjør han ved å snakke med den som har fått lide under konsekvensene. Han er ikke alene, slik dette kapitlet viser.

Oppsummering: Det fremgår av disse erfaringene at det ikke er noen spesiell type sak (i strafferetts-terminologi) som utpeker seg som spesielt egnet eller uegnet, slik som diskutert i forprosjektrapporten. Det fremgår heller ikke at partene bedømmer ”alvorlig” på samme måte

som omtalt i forprosjektet. Det ser ut til at det er en hel rekke andre faktorer som henger sammen med om folk vil møtes eller ikke:

- forhold knyttet til formidling av budskapet: ”megling i voldssaker”
- tid etter selve hendelsen: mange ønsker mindre tid, noen mer
- forhold knyttet til selve straffesakskjeden, etterforskning, rettssak, fengsling, informasjon..

I alle de 11 sakene som er presentert, her kan møtene, (den direkte eller den indirekte meglingen) sies å ha ført til en bedring i konfliktsituasjonen. ”Bedring” kan forstås som alt fra en lettelse over å ha fått svar på viktige spørsmål, eller fravær av angst for ny vold eller for å i det hele tatt møtes, til å unngå straffesak. I noen saker svarer partene på begge sider at de pårørendes situasjon også er bedret. Ved gjennomgang av de drapssakene der etterlatte hadde kontakt med prosjektleder, fremkommer det et stort behov for informasjon og hjelp, særlig under etterforskning og rettssak³³.

Flere av de straffedømte som berøres av prosjektet, sier at de ikke kommer til å begå liknende handlinger igjen. Noen av dem har gjennomgått mestringsprogrammer eller psykologisk behandling i fengselet. Andre har kommet til denne konklusjonen selv, uten bistand fra noe prosjekt.

Men det er således en hel rekke spørsmål, for eksempel vedrørende meglernes arbeid i selve møtet, som fortsatt står ubesvart.

Meglerne selv skrev bl.a. i sin evaluering:

- prosedyre for å hente inn saker var svært mangelfull fra starten av;
- meglerne skulle blitt mer benyttet i fasen når kontakten med partene ble tatt;
- meglerne kunne brukes mer i forhold til informasjonsvirksomhet, mange av meglerne har god bakgrunn for å kunne gjøre dette
- metodisk grep skulle vært endret når man så at den metoden man brukte ikke førte fram i kontakten med partene

³³ ”Når tiltaksbeslutningen er feil, så må vi kunne influere uten å måtte ned på kne” sa et foreldrepar som var etterlatte. De hadde mistet sin 16 år gamle sønn som var blitt påkjørt og drept av en promillekjører. ”Vi følte oss voldtatt under rettssaken”. De skulle leve videre med gjerningsmannen og hans familie i et lite lokalsamfunn, også etter rettssaken. Det har blitt meget vanskelig. Mens sønnen enda levde og lå på sykehuset, kom gjerningsmannen og ville snakke. Da var det ingen som kunne få til et forsoningsmøte, slik de følte de hadde behov for. Da de hørte om konfliktrådsprosjektet (i et seminar på en annen kant av landet), sa de: ”Hadde vi enda hatt muligheten med en gang. Lenge før rettssaken!”

5. ”opp og avgjort” - Konfliktrådet som sted for håndtering av alvorlig vold

”Hvis departementet velger å gjennomføre prøveprosjekt med megling i mer alvorlige straffesaker i den form arbeidsgruppen skisserer, tror vi dette bør ses som en grunnleggende annen ordning enn de nåværende konfliktrådene. Vi er derfor usikre på om det er noen tungtveiende grunner til å samlokalisere forsøket med et eksisterende konfliktråd, og om det ikke vil være like naturlig å se i retning av Kriminalomsorg i frihet som et aktuelt lokaliseringssted. Dette ikke minst siden det fra kriminalomsorgens side i den senere tid er uttrykt klar interesse for å engasjere seg også i spørsmål knyttet til offerets situasjon”,

skriver Hjemdal i sin høringsuttalelse til forprosjektrapporten.

Konfliktrådet som sted er avhengig av en rekke rammebetingelser som skapes av andre aktører og instanser. Jeg forsøkte å få innblikk i disse rammebetingelsene. Før selve meglingen tok til, dvs. i det første året av prosjektiden, kunne de ulike forståelsene av prosjektet inndeles på flere måter. Mine data skriver seg her fra samtaler og tekster på statlig, fylkes- og kommunalt nivå, og er også samlet ut fra en kunnskap om inndelingen av straffesakskjeden; politi, påtalemyndighet, domstol og kriminalomsorg. Jeg bruker en overordnet ramme om *kunnskap* i oppsummeringen av erfaringer. Det antropologiske *kunnskaps-begrepet* kan romme både tro og viten, og erfaringer som viser seg i samhandling, både i det private og det offentlige livet, og slik både profesjonelle og legfolk uttrykker det. Med dette har jeg samtidig sagt noe om den kompleksiteten som prosjektet inngår i, organisatorisk og i forhold til hvordan man kan vurdere prosjektets vellykkethet.

Følgende oversikt kan tydeliggjøre de ulike forventninger og faglig/juridiske krav som stilles til prosjektet slik de fremtrer i mine data: Det er ulikheter i **forståelsesformene** mellom Konfliktrådet og Strafferetten som er kommet frem både i samtaler og tekster på de ulike nivåene og som jeg tror også kan sies å gjenspeile de ulike forventningene til **handlemåter** som meglerne i prosjektet kom til å erfare:

	“megling”/leg	“dømming”/juridisk
”før- forståelser”	lokal, fornuftig, rimelig, ”folkelig”	nasjonal, lovtekster/ sedvanerett profesjonell
kunnskaps- teorier	”folke”-teorier	Rettsvitenskap
måter å dele inn kunnskaper på	u/enighet, rett/rettferdig galt/urettferdig...	straffeloven, straffeprosess- loven...
Fenomener	vold, smerte, lidelse, rimelig rettferdighet...	kriminalitet, loven, rimelighet, faktum, subjektiv, objektiv...

Ulikheter i forståelsesformer og forventninger til handlemåter kom kanskje både tidligst og tydeligst til uttrykk i uenigheten internt i arbeidsgruppen som utarbeidet prosjekt-forslaget. Her har sentral påtalemyndighet klart nedfelt rammen for prosjektet og prosjektets begrensninger, dvs. innen rammen av ett nasjonalt norsk strafferettslig idégrunnlag og tenkning. Dette ble også entydig gjentatt i intervju med representanter for sentral påtalemyndighet. Andre informanters idégrunnlag og meninger om prosjektet ”butter” på ulike måter mot denne nedfelte rammen (bl.a. representanter fra konfliktråd, politi, domstol og forsvarere - som har alle ulike meninger om hva slags voldssaker som kan megles og når i straffesakskjeden). Spissformulert hører ”Megling som alternativ til straff” til i en helt annen forståelsesramme enn ”Megling som supplement til straff”. Det kan se ut som om dette ville bli et vesentlig evalueringskriterium, slik også de kritiske høringsuttalelsene anslo.

5.1. ”Meglererfaringen vi hadde på forhånd var en forutsetning for at det skulle fungere”

Mine erfaringer med *utvelgelse* av meglerne var følgende:

Meglerne, i alt 42, ved KR i Hordaland fikk alle skriftlig informasjon om prosjektet og en forespørsel om de ville være med. 12 kvinner og 12 menn, alle erfarne meglere, meldte seg

som interesserte. 4 trakk seg deretter. De 12 som prosjektleder ville ha, ble valgt ut; ”først måtte vi skrive en lang avhandling, så var det dybdeintervju og så var det opplæring” som en av meglerne sa - blant i alt 20 søkere. Jeg fikk anledning til å være med på tre slike intervjuer. De ble gjennomført i konfliktrådets møterom. Prosjektleder hadde søkt assistanse og veiledning av en psykolog ved Universitetet i Bergen, seksjon for arbeids- og organisasjonspsykologi. De to intervjuet meglerne. De vektla i innledningen av intervjuet at slik megling ville ta mer tid enn i vanlige KR-saker: ”Det kan bli ganske intensivt. Vi har estimert ca. 20 timer pr. sak”.

I samtalene kom det tydelig frem et skille mellom prosjektleder og psykologen på den ene siden og meglerne på den andre. De to intervjuerne hadde kanskje ikke forventet at meglerne skulle være så erfarne og reflekterte på temaet vold. De snakket begge innledningsvis om forståelser og definisjoner av vold. Meglerne virket, både ved ordvalg og konkrete eksempler, som de hadde det som mandatet foreskrev ”et avklaret forhold til vold”³⁴ mellom mennesker, og nettopp ”mellom”.

En sa:

”Hvorfor blir vold utøvet, for eksempel dette som kalles ”blind vold”? Man må se det fra begge sider; utøver har en mening, og det har med læring å gjøre. ... Mennesker som er i krise har ulike reaksjoner... Jeg er glad for å være megler, slutter aldri å være fascinert over at alle saker er så forskjellige, selv om det er samme tema. Det har gjort meg reflektert å se at alle saker har to sider. Som megler blir du tvunget inn i begge sider, mer tolerant. Veldig mange har prøvd å løse konflikten på sin måte, av og til over generasjoner (eks. sivile tvister som veirett). Fokus er hvordan leve i det daglige med konflikten, og målet er å la hverandre i fred”.

På dette tidspunktet i intervjuet tar prosjektleder og psykologen over og spør megleren spørsmål som gir megleren anledning til å formidle mer om meglingsmetode og konfliktrådstenkning. Prosjektleder går videre gjennom en rekke spørsmål som handler om evne til innlevelse, medfølelse. Megleren svarer på en reflektert måte som viser at spørsmålene for lengst er innarbeidet i en praksis. Psykologen avslutter med å si: ”Aller helst skal vi finne sannheten om vold og megling. Vi har mandat til å prøve ut ulike

³⁴ Dette er et vanskelig spørsmål, hva er et avklaret forhold til vold? Jeg tolket det slik ut fra deres egne fortellinger og språkbruk. De hadde gode eksempler på alvorlige voldshendelser som de hadde blitt involvert i som pårørende, selv som ofre, og/eller i katastrofesituasjoner. Dernest fortalte de om hvordan de hadde taklet situasjonene, hva de tenkte om dette i ettertid, spesielt sett i relasjon til prosjektets formål og deres egne perspektiv som meglere, ikke behandlere.

meglingsmodeller, og å bruke terapeutiske teknikker”. Han utfordrer megleren til å bruke ulike modeller og til å dokumentere (skrive) grundig underveis hva som skjer. Megleren svarer bl.a. at ”redskapet en bruker som megler er en sjøl”.

I neste intervju fører de to intervjuerne innledningsvis en dialog om ”de gamle og de nye tankene”. Her bruker de Gjellestadklinikken som utgangspunkt for refleksjon. F.eks er ”det gamle” at ”alkoholisme er noe som er inne i et menneske”. ”Det nye” er at ”vi har alle potensialer i oss”. Også her forteller megleren om rike erfaringer med megling i alvorlige og tunge saker med mye menneskelig lidelse involvert. Megleren ser på prosjektet som meget viktig. Svarene tyder på kompetanse og erfaring. Til slutt spør megleren intervjuerne om planen for hvordan prosjektet skal markedsføres, og får ingen konkrete svar på det.

Den tredje megleren har også mange års erfaring. Hun forteller om dramatiske meglererfaringer under ekstreme forhold, i tillegg til gjennomgang av metoder i vanskelige meglingssituasjoner som tyder på en stor grad av egnethet for prosjektet. Denne megleren ble aldri forespurt om å arbeide med en sak i prosjektet, til tross for at hun hørte til de 12 utvalgte.

Mitt inntrykk etter intervjuene var at meglerne var meget reflekterte og erfarne i å lede møter mellom mennesker som hadde vært utsatt for eller utsatte hverandre for ekstreme situasjoner. De kunne mye om vold og overgrep. De hadde også mer kunnskap og erfaring i meglingsmetode- og praksis enn de to intervjuerne. Skillet mellom intervjuerne og meglerne gikk på det jeg tolket som noe av et skille i menneskesyn, kunnskaper og erfaringer. Begge intervjuerne hadde en psykologisk skolering og erfaring fra behandlervesenet, dvs. i rommet mellom seg selv som behandler og den som skal behandles. Meglerne hadde ulike skoleringer og yrkeserfaringer, men også lang erfaring i det å arbeide ”dialogisk”, dvs. i rommet mellom mennesker som er i konflikt. Dette er to helt ulike rom for handling. Dialogene som utspilte seg i konfliktrådet under intervjuene gjenspeilte disse to ulike verdener av erfaring og kunnskap.

Meglerne skrev noe om dette i sin oppsummering:
”Meglererfaringen vi hadde på forhånd var en forutsetning for at det skulle fungere.” De var i alder fra ca. 30-årene til 60-årene og hadde yrkeserfaringer fra både offentlig og privat sektor, fra handel- og kontor, håndverk, skole/førskole, IT og universitetsstudier. Alle hadde minst 3 års erfaring som meglere.

Opplæring

Etter utvelgelsen av meglere fulgte et kursopplegg om vold over fire dager, ledet av ATV. En femte kursdag ble ledet av prosjektleder. Jeg fikk anledning til å være med under kurset.

ATV's informasjon til prosjektleder om meglerkurset var følgende:

GRUNNOPPLÆRING AV MEGLERE I FORSTÅELSE AV VOLD

Grunnopplæringen legges opp i 4 hovedbolker som hver dekkes i en dags undervisning

DAG 1: "Teori om vold og voldsutøvelse":

- Definisjon
- Voldens rolle
- Teori: om årsaker og sammenhenger

DAG 2: "Voldens konsekvenser for utsatte":

- Kortsiktig
- Langsiktig
- Traumeteori
- Sikkerhetsplanlegging

DAG 3: "Hvordan utsatte og utøver opplever volden forskjellig"

- Utsattes opplevelse
- Utøvers
- Andres

DAG 4: "Voldens etikk"

- Maktperspektivet
- Ansvarsperspektivet
- Personlig forhold til vold

Undervisningen ble holdt i Statens hus i Hordaland i 11. etasje med vakker utsikt over byen, i to omganger, 4. og 5. oktober og 1. og 2. november 2001. To psykologer fra ATV var kursledere. De startet med utførlig presentasjon av seg selv. Deretter måtte alle deltakerne ut på gulvet i sokkelesten og gå, ta på hverandre, ned på stolene og opp igjen. Så kom en lang omfattende runde med alle om ”bekymringer for dagen” og ”ressurser til å møte dem”. Mange var opptatt av om de ville få noe ut av kurset, for eksempel det å gå rundt på gulvet. Det ble forelest om vold, definisjoner, skader. En runde i gruppen om egne voldserfaringer tilsier at svært få hadde dette. Det slo meg da at ingen av de tre jeg hadde hørt snakke om egne erfaringer i intervjuet, sa noe om dette i plenum. I en pause sa en megler bekymret til meg at han var usikker på om han i det hele tatt egnet seg for megling i voldssaker. Jeg svarte da at jeg var usikker på om vold gjør meglingen veldig spesiell, noe som gjorde ham lettet.

Min vurdering var at kurslederne gjorde ”vold” til noe entydig og svært spesielt, som meglere må *lære* om for så å gjøre noe spesielt i meglingen. For eksempel sa prosjektleder at man kanskje må forberede partene i et halvt år, og gjerningsmannen må vise at han tar ansvar og refererte til ATV’s kriterier. Da jeg spurte om ikke meglers rolle er en annen; en nøytral vitneposisjon uten å ta dommerens rolle, forsto de ikke mitt spørsmål. Neste dag gjennomgår to andre psykologer fra ATV bl.a. materiell vold, seksualisert vold, latent vold, avmakt, tillit, traumer, post-traumatisk stress. Denne dagen ble det gruppearbeid: ”Hvilke behov har du som voldsutsatt og i forhold til megling/en megler? Offerets behov i sin egen situasjon?” Meglerne diskuterte behovet for megler som medmenneske i formøte, behov for å snakke ut i meglingen, for å få nok tid, for at meglere viser omsorg og medmenneskelighet, og at man får ta den tiden som trengs.

I de neste kursdagene ble det fokusert på dem som utøver vold, hvordan voldsutøveren tenker, ser på volden og verden - i et psykologisk perspektiv. På den andre dagen ble overskriften: hva skjer når voldsutøver og offer møter hverandre med megler tilstede? Det ble også fortalt at ATV skulle starte opp i Bergen. Kurslederne håpet at tiltaket kunne brukes både før og etter megling, ”sammen er vi dynamitt”.

Foreleserne var nå mer inne på at det var meglere de foreleste for og ikke behandlingspersonale. Jeg hadde meddelt mine bekymringer over tilnærmingen, både innholdsmessig og pedagogisk, til prosjektleder, som hadde meldt det tilbake til dem. Dette var ett av noen ytterst få eksempler på en anledning jeg hadde til å påvirke prosessen underveis – som deltakende observatør.

Den siste dagen var fokus på ”meglerrrommet, ikke på terapirommet”. Likevel var det fortsatt problemer med at meglere fikk liten anledning til selv å komme til orde. Mot slutten

av dag fire spilte alle rollespill. Det ble en mer dialogisk form på kurset, der meglerne også fikk anledning til kommentarer. Kurset ble avsluttet uten evaluering. Mitt inntrykk var at meglerne er en gruppe med mye erfaring og spesielle kunnskaper. Den pedagogiske tilnærmingen fra ATVs psykologer var preget av at meglerne skulle *lære*, og at det ble liten tid til dialog og felles refleksjon. Psykologenes essensialistiske voldsbegrep var problematisk, særlig når meglerne hadde en relasjonell erfaring, slik de uttrykte seg.

Det fulgte ytterligere en kursdag, ledet av prosjektleder. Perspektivet var i stor grad behandlingsrettet med en psykologisk tilnærming, noe som også ble understreket av mange innlegg fra psykologen som var til stede for selv å lære. Det ble i liten grad invitert til dialog med meglerne.

Meglernes skriftlige evaluering av opplæringen var følgende:
”god undervisning (på kurset i regi av Alternativ til vold), men ikke alle øvelser følte like riktige og viktige for alle meglerne. Noen øvelser har gitt verdifull kunnskap, for eksempel å snakke i presens – gjør opplevelsen sterkere (og mer virkelighetsnær)”

I samtaler med meg ved avslutningen av prosjektet kom følgende frem: Deler av kurset var svært nyttig, særlig det som omhandlet traumereaksjoner/offerreaksjoner. Men kurset hadde vært for langt. De kunne ha klart seg uten det som ble forelest om megling. Det kunne de bedre selv. Mange syntes den siste kursdagen var unødvendig, og gikk derfor tidlig.

Veiledning og oppfølging av meglerne

I meglernes skriftlige oppsummering var erfaringene delte, slik det også kom frem i mine samtaler: eks. ”- fått god veiledning i forhold til megling, spesielt god i forhold til krisereaksjoner” eller ”Vi har begge opplevd å få god veiledning fra prosjektleder” eller ”- ikke fått god veiledning, opplevde ikke den gode samtalen, heller ikke gode diskusjoner”. Gjentatte ganger understreket meglerne i samtalene at møtene de ble innkalt eller invitert til var dårlig forberedt. Møteinnkallelse kom for sent. Tidsfristene var for korte. Jeg spurte også meglerne om de andres erfaringer, om sammenlikninger i fremgangsmåte i tvilstilfeller. Svarene var for eksempel: ”Jeg vet ikke hvordan veiledningen er i de andre sakene (dette dreide seg om veiledning av meglere). ”Det ble gitt grei tilbakemelding, men går ikke inn i sakene”. Noen meglere refererte til veiledning fra konfliktrådslederne som de forholdt seg til i andre vanlige KR-saker: Jeg går alltid til han – han gir mye”. ”Jeg vet ikke hvor de andre sakene ble meglet” (i eller utenfor fengselet; det dreide seg om sted for meglingen – og hadde betydning for metode i prosjektet). ”Kommunikasjon er en nøkkelfaktor. Det har ikke vært tilstrekkelig, verken innad i gruppen eller utad.” Noen av de mest erfarne var mer skeptiske til

prosjektets gjennomføring, og de ble også trukket minst inn i arbeidet. Alle meglerne virket like engasjerte i selve prosjektets idé og ville svært gjerne bidra til at det skulle lykkes. Alle mener fortsatt at megling i voldssaker er viktig og håper at det skal bli et varig tiltak ved konfliktrådene.

Prosjektet fikk liten eller slett ingen plass på konfliktrådets årlige to dagers samlinger på Voss for meglerne i de tre årene prosjektet var i funksjon i Hordaland. Tatt i betraktning at det er ett av de største, hvis ikke det mest kostbare og omfattende prosjekt som har gått ved norske Konfliktråd, kunne man kanskje forvente at det var naturlig å gi det omfattende plass i intern og ekstern formidling og diskusjon.

5.2. ”Det var det at vi ikkje var psykologer som var så bra”

Siden prosjektets form ble preget av en slags mellomposisjon mellom flere ideologier (behandling, straff), er mitt anliggende å beskrive meglernes arbeid og deres meninger om det. Forble de meglere, gled de eller ble de skjøvet over i roller som behandlere eller strafferettens voktere?

To av meglerrapportene inneholdt en saksgang i selve møtet med partene. Det ene meglereparet kalte det ”regi-skjelett”. Jeg anser dette regi-skjelettet både som metodisk viktig og også som et del svar på mitt spørsmål:

- a) Velkommen, uformell, sterk relasjonell velkomst til begge partene: De kan forholde seg til oss
- b) Start: Litt om prosjektet: Vi får inn alvoret i settingen ved å ta tak i det nøytrale og formelle
- c) Rammene våre – muligheter og begrensninger: Roller for meglere og parter, FRIVILLIGHET! (Vi poengterte at også plassering og møblering hadde til hensikt å ikke sperre noen av partene inne: De kunne lett gå fra møtet uten hindringer.) Vi gjorde også et moment av at også vi som meglere var frivillige: Det å bli værende i rommet kan tolkes som: Jeg velger å være her.
- d) Meglerne avklarer hvilken sak vi møtes om i dag (avgrensning)
- e) Partene (etter ønsket tur) avklarer egen motivasjon for å møte til megling. (hva ønsker dere ut av møtet?)
- f) I dag: Litt om gj.pers. i dag – han forteller. Samme gjør offeret om seg i dag.

- g) Voldsepisoden sett og hørt fra offerets side.
- h) Voldsepisoden sett og hørt fra gj.mannen sin side.
- i) Tilbakeblikk på hendelsen: Hvordan ser du på det som hendte I DAG? Begge parter etter tur.
- j) Tanker om eget liv mellom voldshendelsen og i dag? Begge parter etter tur.
- k) Tanker om egen fremtid. Hva tror du, hva ønsker du, hva trenger du?
- l) Tanker om fremtid for motparten? Ønsker?
- m) Ev. avtale skriving om behov for det.³⁵

Det andre meglerparet hadde skrevet følgende:

PLAN FOR MØTET

Velkommen

- Frivillighet
- Taushetsplikt: meglernes, oppfordre partene
- Roller i møtet/meglerregler; fri dialog, ikke avbryte andre, stille spørsmål underveis
- I utgangspunktet ett møte, men mulighet for flere dersom behovet er tilstede
- Meglerne gir positiv tilbakemelding, oppsummerer prosessen hittil, det har vært positivt å møte partene, konstruktive møter, hatt tro på prosessen, en av de første sakene
- Har på formøte blitt enige om at vi skal snakke kronologisk
- Starter med å si at partene får si noe om sin motivasjon for å ønske meglings i konfliktråd. Initiativ fra Hans (den påklagete/gjerningsmannen)/Friomsorgen. Hans først deretter Tor og Egil (klagerne/ofrene)

*Selve hendelsesdagen. (dato) hvordan begynte dagen?

Hans først, deretter Tor og Egil.

* Selvmordsforsøket; sterk rus, sinnstilstand: Hvorfor? Hva skjedde?

³⁵ I rapporten der dette skjelletet stod opplistet, skrev også meglernes ned hva som faktisk skjedde da de brukte det: Meglingsmøte I kom til ferdig punkt 8. Da var alle slitne men glade, og vi bestemte oss for å møtes etter 14 d. Grunnen for å vente så lenge, var å se hverandre igjen etter den første ”befrielsesrusen”. (Slik ble meglingsmøte I opplevd for partene og meglernes)...Meglingsmøte II ble som et hyggelig avrundingsmøte, men også en slags edru forsegling av forrige møte. Begge parter hadde hatt det svært mye bedre etter forrige møte. De

- Lese utdrag fra dommen, den delen som omhandler hendelsen
- Tor og Egil forteller: fakta, opplevelser, tanker
- Hans forteller: fakta, opplevelser, tanker

KONSEKVENSER:

* Tiden etter hendelsen

- Fakta; hva hendte dagene etter, ukene, månedene?
- Opplevelser; Hvordan preget av hendelsen? Andre nærstående preget av hendelsen?
- Følelser: Anger? Sinne/aggresjon? Søvnløshet? Angst? Fysiske/psykiske plager?
- Har Hans tenkt på ofrene? Hva? Prøvd å ta kontakt for å snakke ut?
- RETTSSAKEN

HVA KUNNE HA BLITT UTFALLET AV DENNE VOLDSEPIDODEN?

- Er det bare flaks at alle kom fra det med livet i behold? Har de tenkt slike tanker i tiden som er gått?
- Hvilken annen utgang kunne det ha fått?
- Er de preget av hendelsen i dag?
- Hva har forandret seg som følge av hendelsen?
- HANS BE OM UNNSKYLDNING?

FREMTIDEN

- Er det noe Hans vil endre på som følge av det som skjedde? Endre adferd? Holdninger?
- RUS: hva er status i dag? Forhold til narkotika? Er han i miljø der det brukes stoff?

ønsker ikke å skrive en avtale. Men de ble enige om at om de traff på hverandre i fremtiden, ville begge ønske å hilse på den andre. "Det kan eg og det vil eg, men eg vet ikkje om eg kan stole på deg nåkken gang", sa offeret.

- Omgangskrets: Er det noen personer han kan tenke seg at det vil være lurt å bryte med? Noen som har negativ virkning på ham? Ny kriminalitet?
- Hvordan ønsker Hans at hans forhold til Egil og Tor skal være i fremtiden?
- Hva forventer Egil og Tor?
- Har Hans noen tanker om /planer for hvordan han kan unngå å havne i lignende situasjoner i fremtiden?
- Hva tror Hans at Tor og Egil vil føle dersom han begår en lignende handling på nytt eller er involvert i annen kriminalitet?
- Kan partene legge hendelsene bak seg?

AVRUNDING

Er det noe som bør snakkes om/tas opp som ikke hittil har vært berørt i møtet eller som noen vil si noe mer om? Har Hans fått utfylt sitt bilde av hendelsen?

Skal vi sette strek her? Har noen ønske om et ytterligere møte?

Hvordan har det vært å møtes? Ble møtet som en hadde tenkte seg? Noen som vil si noe om det?

Avslutt møtet med håndtrykk.

I meglernes oppsummering etter dette meglingsmøtet skriver de: ”Det viser seg at møtet flyter veldig greit og i tråd med ”møteplanen” selv om ingen av partene visste at vi hadde en slik ”plan” foran oss!...Dialogen omkring hendelsen flyter godt. Meglerne holder seg i bakgrunnen”.

Begge disse regi-skjelettene har form av vanlige konfliktrådsmøter. De er kanskje mer detaljerte, særlig det andre, og går dypere inn på den ene partens problematiske atferd (rus, dårlig miljø, vold). Nå var dette basert på forsamtaler med begge parter og utarbeidet fra dem.

Ved gjennomlesning av meglernes rapporter og ved samtalene som jeg har hatt med dem, fremgår det at de stort sett har beholdt den dialogiske formen i sin tenkning og i

arbeidet: ”grenser må settes på andre måter enn i strafferetten. Vi må åpne opp for grenser. Det som er viktig er likeverdigheten mellom partene”. Ett sted skriver de at de ”holdt på” å gli inn i behandlingsroller, men gjorde det ikke. Men dette er ikke enhetlig. Noen har strafferettsterminologien mer uttalt i sin språkføring enn andre. Noen har mer omsorg og bekymring for partene enn andre. En sa med sorg at hun gjerne skulle blitt støttekontakt for en (funksjonshemmet) part etter meglingsmøtet, og var samtidig helt klar på hvor grensene går. Det viser likevel hvordan meglere blir involvert og menneskelig berørt av partene som de møter.

Ved prosjektet avslutning hadde jeg oppsummert en rekke tema for diskusjon med meglerne:

1. når er det gunstig å informere om et tilbud om møte i konfliktrådet mellom partene?

Hvis tilbudet skal være etter dom er falt i saken, mener de at retten bør snarest mulig sende over lister over domfelte til KR. Så bør konfliktrådsleder si og vurdere sakene og tilskrive ofrene med et konkret tilbud om møte. Det er ikke enighet blant meglerne om eller hvordan eller når tilbudet om meglingsmøte kan gis før dom. Mange mener nok, ikke minst ut fra erfaringene i prosjektet, at meglingsmøte kan gå parallellt med straffesak: ”Tilbudet kom altfor seint. Folk hadde lagt det bak seg”. En siterte en forsvarer som hadde sagt: nei, skal vi bekjempe vold, så må politiet ut og prosjektet inn – med en gang etter hendelsen. Gjenopprettingen må skje raskt”. Han sa videre: ”påtalemyndigheten skal ha ren saksgang; prosjektet forstyrrer det juridiske establishment”. Han hadde selv mistet muligheten til å megle en sak fordi det var gått for lang tid mellom hendelsen og tilbudet om møte: ”Folk er ferdige og redde for at det skal bli verre”. En annen sa: ”Spørsmål som går igjen er: ’E’ det nåken vits då? Ka e’ vitsen med det?’ Hadde det vært før dom, så hadde de kanskje trodd på det”.

2. hvem bør informere om tilbudet og hvordan? - (spesielle?) meglere, konfliktrådsledere, politietterforskere, voldsoffer-hjelpere/legevakt..., dommere, ansatte i kriminalomsorgen??)

Her mener flere at det bør være konfliktrådsleder, og/eller en spesielt velegnet og trent megler. Men konfliktrådsleder gir den rette tyngde og formalitet til saken, mener de. En megler skriver: ”Vi må i alle fall presisere at offer først blir kontaktet”. Denne megleren hadde erfart hvordan en innsatt ble skuffet fordi de andre partene i hans sak ikke ville møte ham.

3. tidsbruk: i prosjektet er det brukt lengre tid på hver sak enn i vanlige konfliktrådssaker. Det ser ut til at det både er geografiske forhold (lange reiser), vanskeligheter med å få tak i og å møte partene (lang tid mellom hvert møte), metoden i arbeidet (bl.a. lange/mange formøter), og evt. flere møter mellom partene? Fengselet som bosted bidrar sannsynligvis også til dette - eller?? Andre faktorer? Er det mulig eller ønskelig å evt. endre dette, og i så fall hva kan gjøres? Ville noe av dette bli endret f.eks. ved at tilbudet om meglingskom først var falt i saken?

Noe som kunne vært endret i prosjektet var forarbeidet og samarbeidet med fengselets ansatte. Det var forvirring og engstelse på begge sider og ble derfor meget tidkrevende for meglere. Hadde forarbeidet i fengselet vært bedre, og man hadde innledningsvis avtalt saksgang og besøksrutiner, så hadde tidsbruken blitt atskillig kortere i noen saker³⁶. Men hvis det skulle megles før dom, for eksempel mens den ene part satt i varetekt, skriver en megler med lang erfaring fra fengselet: ”Så lenge innsatte sitter i varetekt er det politiet som har ansvar for fremstillinger, og det er mer komplisert å være avhengig av politiet ved en fremstilling enn ansvarlige fra fengselet ved en domsavdelingen. Jeg kan ikke se at fengselsopphold forsinkes meklingsprosessen. Snarere tvert om. Men det som forsinket arbeidet i vårt tilfelle, var lang reise”.

Ellers var det enighet blant meglere om at alvorlige voldssaker trenger mer tid enn vanlige naskerisaker eller nabokrangler. Særlig trenger man flere formøter for å avklare egnethet. Av og til blir slike formøter til indirekte meglingsprosesser, slik man erfarte i prosjektet, og stopper der. Uansett er erfaringene blant meglere at *partene trenger tid*: ”Partene må få bearbeide hvert møte, det er av den grunn også nødvendig å bruke tid til disse vanskelige meklingsprosesser”. Det er viktig at ikke meglere i slike saker blir presset til å korte ned tiden³⁷.

4. hva er en grei fordeling av arbeidet mellom konfliktrådsleder og meglere i oppstarten av sakene?

Konfliktrådsleder gjør den første henvendelsen og så tar meglere over: ”... ønsker at saken skal være klar til forsamling- at alle formaliteter rundt samtykke er avklart”.

³⁶ Dette har jeg selv erfart i Arendal fengsel, se kap. 6.2

³⁷ Her refererte meglere til et press som stammer både fra fylkesmyndigheter og fra JD. Det er brukt vanlig saksbehandlingstid som sammenlikningsgrunnlag ved vurdering av meglernes tidsbruk, uten hensyn til hva man faktisk gjør, og hva slags saksbehandling det faktisk dreier seg om. Dette kan ødelegge for deres mulighet til å

5. formøter: hvor mange og hvor mye skal meglerne gå inn på konflikten/det smertefulle/uoppgjorte?

En svarte ”Jeg tror dette blir svært individuelt alt etter hvor i bearbeidelsesprosessen offeret befinner seg. Meklerne må tilpasse meklingen etter det og være profesjonelle nok til å ta utgangspunkt i særlig offerets behov”.

En annen svarte: ”Jeg har en formening om (som er helt subjektiv) at det er av mange grunner vanskeligst å få positiv tilbakemelding fra ofrene i disse meklingssakene. Derfor mener jeg - også av etiske grunner- at en henvendelse først bør gå til ofrene og sikre et samtykke der. Jeg vil vel også tro at ofrene trenger lang tid på å bestemme seg for om de ønsker å møte gjerningspersonen. Det har vel også noe med hvor langt i en eventuell bearbeidelse av angstproblemer de har kommet, og om de er i et profesjonelt opplegg for bearbeidelse. Jeg vet i grunnen lite om hva slags hjelp ofre får i slike saker. " Vårt " offer" fikk svært god hjelp, men dette var gjennom hans arbeid. Det hadde kanskje vært annerledes dersom dette hadde vært et kioskan uten bedriftshelsetjeneste... Jeg vet i hvert fall at Larsen (klager) i " vår " sak diskuterte dette med sin psykiater. Verden er komplisert med mange svar i grunnen.

Jeg er generelt opptatt av dette med kommunikasjon. Kommunikasjon kan være ufattelig vanskelig særlig når partene representere to verdener og ulike sett av kommunikasjonssystemer. Jeg synes at meklere må få trening i å sikre seg at partene har fått budskapet med seg. Jeg har rimelig god erfaring med kommunikasjon, men opplever fremdeles at parter har fått ulikt budskap med seg på grunn av ulik referanseramme og ulik forhistorie”

Denne meglere har kommunikasjon som sitt yrke og har lang yrkeserfaring. Hennes refleksjoner underbygger Hasunds analyse av de to meklingene som vi har kunnet gjøre en språklig analyse av.

6. hvordan kan meglerne sikre at partene har fått god nok informasjon, at de er motiverte for møtet og at det ikke vil bli en ny smertefull opplevelse?

arbeide med alvorlige voldssaker. Meglerne snakket her om et uheldig ”tankemønster” som tres ned over hodene på dem i arbeidet.

”Til du føler deg sikker på at partene kan møtes”, var også det lakoniske svaret jeg fikk på disse to spørsmålene, og da lo meglernes både over svaret og over den vanskelige virkeligheten de erfarer. I dette ligger at du kan aldri gardere deg mot at slikt vil skje, men du kan gjøre så godt du kan ved at du har lang erfaring som et opplyst og interessert medmenneske – og megler. Og så er det jo alltid to meglere sammen i slike saker, og det er i seg selv en trygghet.

7. bør det være egne meglere til disse sakene og i så fall, hvor går grensen mellom alvorlig vold og vanlige voldssaker?

Her var det atskillig diskusjon. Det er nødvendig med spesiell skoling, og også egnethet. Ikke alle meglere egner seg til å håndtere voldssaker. På den ene siden er det vanskelig å si noe generelt, fordi parter opplever vold så ulikt. Noen blir meget krenket av noe som ikke kalles vold, for eksempel trakassering. ”Alvorlig” er relativt. I praksis i straffesaker er det påtalejuristene som trekker grensen, som regel mellom legemsbeskadigelse og –fornærmelse, dvs. der gjerningspersonen får en ubetinget dom (Str.l.§§ 228 og 229), ”men noen påtalejurister er mer spenstige enn andre”... Mao. i straffesaker er det påtalejurister som trekker grensene, men de varierer. Dvs. de sender alvorlige voldssaker over til KR som alternativ til straffesaksbehandlingen. I sivile saker må man trekke andre grenser. Det er konfliktrådsleder som bør trekke den grensen ut fra vurdering av saken – slik det er i øvrige saker. Men den overordnede konklusjonen var: ”Det er brukernes opplevelser som er avgjørende”. En annen svarte: ”Jeg tror nødvendigvis ikke det må være egne meglere til disse sakene. Men meklerne bør/må ha lang meklererfaring”. En annen megler understreket at: ...det er kunstig med avtale i motsetning til en vanlig konfliktrådssak. Det kan virke forstyrrende med en avtale, den kan ikke romme det som har skjedd; folk sitter igjen med det de har opplevd, ikke et papir”. Denne megleren mente også at forskjellen i metode i disse sakene (i forhold til vanlige saker i konfliktrådet) er at man gjør et mye grundigere forarbeid. I en sak han hadde meglet, hadde de oppfordret partene til å skrive ned ting de kom på i mellomtiden mellom møtene.

8. hva er den beste opplæringen meglere kan få for å føle seg trygge til å ta slike saker?

Svaret er allerede delvis presentert i kap. 5.1. ”Det er greit å vite noe om vold og reaksjoner ved voldsbruk generelt. Men vi kommer ikke unna en generell allmennmenneskelig forståelse, gode kommunikasjonsevner og lytteevner. (Noen mennesker vil aldri bli gode til å lytte selv

om de går på et utall kurs). Det er vanskelig å presisere hvilke egenskaper i oss vi bruker når vi bygger opp tillit/ trygghet til et annet menneske”.

9. vanligvis får vi som meglere veiledning av konfliktrådslederne når vi trenger det, før, under og/eller etter en sak. Trengs det mer eller annerledes veiledning i disse sakene?

Det trengs mer tid til gjennomgang av saker med konfliktrådsleder, og mer kontinuerlig og systematisk oppfølging, dvs. kvalitetssikring i hver sak.

10. I noen av sakene ville kanskje utfallet ha blitt et annet hvis flere av de nære pårørende hadde vært part i saken, hvordan kan vi sikre oss at vi har fått med de som er meningsbærende i saken?

Her er det enighet mellom mange meglere at de har forsøkt å sikre seg at de som er involvert i saken, blir med i formøter og meglingsmøter. ”Det er noe med pårørendes rolle som gjør at man må ta dem mer med – evt. spørre konkret om å ta et møte med (for eksempel) den nøkkelpersonen separat”. I noen saker lyktes det, i andre ikke. Her trengs det mer erfaring. Og ”Vi må vel ta utgangspunkt i det partene mener og ellers vårt kjennskap til saken”.

Vi diskuterte typer saker som var egnet for slike møter, og det er tvil og skepsis når det gjelder familievoldssaker og mishandling: bare ikke meglingen fører til at han mishandler henne enda mer! Samtidig er det også gode erfaringer med at partene kan møtes, for eksempel etter at forholdet er avsluttet, under forutsetning av at det er en likevekt mellom partene; at de føler seg likeverdige.

Prosjektleder sendte ut evalueringsskjema til partene i de fire sakene som ble meglet. Partenes tilfredshet med meglerne var meget stor: ”Greie folk – kunne snakke. De dømte meg ikke. Helt utrolige folk”...”Den eldste hadde bred livserfaring. God opptreden fra begge; Meglingen var godt lagt opp. De to var helt topp”...”De var veldig OK og greie – menneskelige. De var vanlige mennesker, hadde tenkte på forhånd at de kanskje var noe psykologiske”...”De lyttet til meg og stilte spørsmål”...”Gode diplomater, så å si ferdigforhandlet på forhånd”...”De var flinke, greit å ha en nøytral person til stede”...”Virket rettferdige, fornuftige, ønsket å få til noe, behagelige”.

Alle partene ville anbefale dette til andre. De fleste mente at det hadde hatt stor betydning for deres pårørende.

En viktig diskusjon knyttet til nettopp dette prosjektet er opplæringen av meglere. Partene anses som spesielt sårbare. Det er stor vekt lagt på å hindre reviktimisering av ofre – det å skade offeret enda en gang. Diskusjonen er internasjonal. For eksempel er Norge og Østerrike ytterpunkter på en skala vedr. opplæring: Meglerne i Norge har 4 dager, i prosjektet ytterligere 5 dager, i Østerrike tre år. Det er ideologiske motsetninger i denne diskusjonen vedr. profesjonalisering av meglere. Da en av meglere hadde lest igjennom dette kapitlet, skrev hun:

Jeg har lest delrapporten din med interesse - flere ganger- faktisk. Ulike oppfatninger og ulike interesser kom dessverre svært tydelig frem i de tre årene prosjektet varte, men jeg har ikke tenkt særlig på at her var det ideologiske motsetninger, samtidig som det var motsetninger i ”kjemi” mennesker imellom. Du får veldig greit frem innledningsvis ulike ståsted i forhold til prosjektet, dette med lekmenns allmennmenneskelige tilnærming til mennesker i vanskelige stressituasjoner kontra ulike typer av fagfolk. Ikke for å underkjenne fagfolks kompetanse og viktighet, men jeg tror at et menneske med innsikt og interesse for mennesker generelt og som er en god samtalepartner, kan være en svært god konfliktdemper nettopp i disse sakene. Jeg oppfattet det slik at det var noe av ditt budskap.

Det var noe i det du skrev som koblet meg til fortiden. Jeg har i noen år jobbet med norrøne tekster, hovedfaget mitt er innen norrøn filologi- og i den norrøne tiden kommer det frem i mange tekster skillet mellom det å være lærd og "vitr" (kunnskapsrik) og det å være klok. Klokskap kom man lengst med i vanskelige livssituasjoner.

Oppsummering: Meglerne var godt egnet til de oppgavene prosjektet bød på. Selve megleropplæringen var delvis vellykket og velegnet. Opplæringen om vold kunne ha vært kortet ned, til fordel for mer innføring (teoretisk og praktisk) i fengselet som sted og institusjon og også mer om verbal kommunikasjon i voldssaker.

Meglerne utviklet greie og målrettede redskaper til forberedelse og gjennomgang av møter, basert på erfaringer fra det vanlige konfliktrådsarbeidet. Erfaringene deres var gode ved gjennomføring. Partenes tilfredshet med meglere og tilbudet var også gjennomgående meget stor.

Meglerne mente at erfaringene med prosjektet tilsier tettere oppfølging av konfliktrådsleder enn i vanlige saker, både for egen personlige del og for å kvalitetssikre deres arbeid for partene.

Prosjektet har ikke gitt svar på tidsbruk. Timetallet pr. sak viser stor variasjon i både forarbeid og møter. Det er ikke en regel at jo mer ”alvorlig”, jo lengre tid er nødvendig. Prosjektledelsen var forberedt på at sakene kunne ta lang tid, særlig forberedelsene til møtet mellom partene. Det er muligens influert av en behandlingstenkning; ”bearbeiding”, ”fordøyning”, osv.

Meglerne er bekymret for prosjektets ringvirkninger og håper på en fortsettelse. De oppsummerte selv med at: ”Lojalitet til konfliktrådet og prosjektets idé er til syvende og sist det viktigste for meglerne i prosjektet”

6. ”straff og allmennprevensjon” – straffesakskjeden som sted for håndtering av vold

I dette kapitlet beskriver jeg erfaringer fra samarbeidet mellom prosjektet og fagfolk og institusjoner innen straffesakskjeden. Fengselet som sted lærte jeg også ved å arbeide med megling i Arendal fengsel. Det fremkommer at ”meglerne må ha spesiell kompetanse på vold og fengselskultur” som meglere skrev i sin evaluering.

6.1. Samarbeidsparter innen straffesakskjeden

...Det ene offeret/klageren (begge var politimenn) svarer i et evalueringsskjema som prosjektleder har sendt til dem: ”Konfliktrådet har håndtert saken på en veldig bra måte. Det var etter min oppfatning riktig å ta opp saken til megling da gjerningsmannen tok initiativ til dette. Positivt at domfellelse(ubetinget/betinget/samfunnsstraff ikke er til hinder for megling”. På spørsmålet fra det strukturerte spørreskjemaet³⁸: ”Med utgangspunkt i ditt syn på rettferdighet, opplevde du at saken din ble rettferdig behandlet under strafferetten?” (her er svaralternativene ”ja” og ”nei”) skriver han ring rundt ”nei” og legger til: ”Normen for handlingen er fengselsstraff. Burde ha vært idømt fengselsstraff. Megling kunne likevel vært gjennomført”. Den andre politimannen deler dette synspunktet, og han føyer til: Men når det gjelder den delen som gikk på megling, hvor vi møtte gjerningsmannen, så er jeg veldig positiv til den.” Begge svarer at meglingen har vært viktig både for dem selv og for deres nære pårørende: ”få saken ut av ”verden”/hodet;”... om de pårørende etter meglingen: ”...at de slapper mer av når de ser at de negative effektene av hendelsen slipper taket”.

I mine avsluttende samtaler med representanter for politiet og påtalemyndigheten i Hordaland tydet ikke noe på at det var opprettet noe nytt samarbeid i prosjektiden. Snarere tvert imot. Prosjektleder uttrykte også fra sin side noe av problemet når hun informerte om prosjektet underveis: ”En av påtalejuristene sier: ’Ja, men da blir alt vårt arbeid bortkastet’ (inneforstått at megling i konfliktrådet kan erstatte straffesaken). Jeg kan snakke til jeg blir grønn i ansiktet” – andre snakker her om at i politiet møter konfliktrådet ”en mur av velvilje”.

Da jeg oppsummerte prosjektet med tre av lederne ved Bergen politikammer, rådde det skepsis mot prosjektet, mer enn i min første innledende samtale 3 år tidligere. Jeg uttrykte min undring over at prosjekterfaringene ikke var del av et nylig avholdt planleggingsmøte mellom

³⁸ Fra School of Social Work, University of Minnesota (oversatt av prosjektleder)

konfliktrådet og politiet. Jeg fant ingen tegn på at det var sivet inn noen annen tenkning om straffesakshåndtering. Konfliktrådet hadde ingen endret posisjon. Prosjektet ble delvis omtalt som problematisk. Det samme fant jeg da jeg møtte nøkkelpersoner i fengselet.

Ikke desto mindre hadde faktisk to politimenn vært med som ofre/klagere i en sak slik situatene innledningsvis viser. De hadde høstet gode erfaringer for egen personlige del. Meglingsarbeidet hadde hjulpet dem i bearbeidelsen av traumet. De ga også uttrykk for at de så klart nytten av megling som supplement i straffesaker.

Mange politifolk, både etterforskere og påtaleledere, i både Hordaland og nabofylkene, har vært hjelpelige i vurderingen av sakens og partenes egnethet for megling. Her har både prosjektleder og meglere gode erfaringer, av og til for gode. Meglerne undret seg noen ganger over hvor mye de faktisk fikk vite om sakene. Stort sett ringte meglernes alltid fra konfliktrådet. De visste at politifolkene i den andre enden av tråden kunne se hvem det var som ringte. Likevel var de bekymret for konfidensialitet. Kanskje kan dette ses som opptakten til en annen form for nødvendig samarbeid i slike saker, enten det er før eller etter dom, som alternativ eller supplement.

I ”På rett kjøp”, Justisdepartementets del av handlingsplan for bekjempelse av kriminalitet blant barn og unge³⁹, står det følgende under:

C 3 Bruk av konfliktråd

Konfliktrådet behandler både straffesaker og sivile saker. Konfliktrådsmegling er et alternativ til en ordinær strafferettslig reaksjon der strafferammen ikke går ut over betinget dom. Begge parter må samtykke til megling. Partene bringes sammen i et ansikt-til-ansikt møte med en megler. Partene skal finne frem til en løsning som begge kan være fornøyd med. Dersom den foreslåtte avtalen er åpenbart urimelig overfor den ene part, eller er urealistisk, plikter megleren ikke å godkjenne avtalen.

Konfliktråd er et tilbud som henvender seg til alle samfunnsmedlemmer. Som alternativ straffereaksjon er det særlig godt egnet overfor barn og ungdom. Gjerningspersonen får en mulighet til å ta ansvar, beklage og gjenopprette skaden direkte og konkret overfor offeret. Det er ikke mindre viktig at offeret gjennom meglingen får anledning til å gi uttrykk for sine følelser i forbindelse med lovbruddet han har vært utsatt for direkte til gjerningspersonen, og at han får direkte innflytelse på hvordan saken skal løses.

Ansvar og innsikt gjennom deltakelse står sentralt i meglingen. Sammen med meglernes respektfulle holdning både overfor offeret og gjerningspersonen, er dette viktige elementer som kan bidra til å hindre gjentakelse. Konfliktrådenes erfaringer viser at ikke minst i voldssaker der ungdom er involvert, kan megling være en verdifull tilnærming til problemet. For bedre å utnytte meglingens gode virkning i voldssaker der ungdom er involvert, er det nødvendig at politiet innarbeider rutiner slik at den sakstypen vi her snakker om i

³⁹ <http://odin.dep.no/jd/norsk/publ/handlingsplaner/012061-140002/index-dok000-b-n-a.html#5>

større grad blir overført til megling ved konfliktrådene. Konfliktrådene på sin side bør ta seg tid til å informere og samtale med politiet om hvordan man arbeider med disse sakene slik at politiet og konfliktrådene kan utvikle en felles forståelse av hva som kan være en god tilnærming og reaksjon i voldssaker der ungdom er involvert.

Der det er naturlig, bør konfliktrådene i tillegg inngå samarbeid med organisasjoner som retter seg inn mot å bekjempe vold blant ungdom, som f. eks. Ungdom mot vold og Alternativ til Vold.

Dette er en tekst som i løpet av prosjektiden har fått økt aktualitet. Grunnen er at Norge nå har implementert FN's barnekonvensjon som tilsier at bruk av varetektsfengsling og fengselsstraffer skal begrenses mest mulig for barn og ungdom under 18 år. Da skal alternative metoder for håndtering av ungdoms kriminelle handlinger benyttes. Noen få høyesterettsavgjørelser har også vist en slik utvikling. Prosjektets innhold kan slik vise seg å få en større betydning enn det man til nå hadde tenkt. Det gjelder da fremtidig bruk av konfliktrådet som både supplement og kanskje som alternativ til straffesaksbehandling i alvorlige voldssaker der ungdom under 18 år er involvert.

Påtalemyndigheten har ikke vært noen fremtredende eller synlig samarbeidspartner i prosjektet. Det var heller ikke å forvente, all den stund møte mellom partene skulle skje etter dom. Nå var dette ikke entydig. Det ble særlig da Harlem var justisminister, understreket at flere alternativer kunne prøves ut - uten at dette skjedde.

Domstolen, både tingrettene i Hordaland og Gulatinget, ble samarbeidspartnere på den måten at det ble utlevert lister over domfelte og vitner. Slik kunne aktuelle parter tilskrives, se også kap. 3 og 4. Jeg hadde samtaler med flere dommere både i tingretten og lagmannsretten i Bergen. Det var ingen erfaring med og liten forståelse for at megling kunne brukes som supplement. Samtalene var rett før den nye straffegjennomføringsreformen ble iverksatt. Her så noen dommere en mulighet for at konfliktrådet og megling kunne få økt betydning i forbindelse med samfunnsstraffen. Men man var svært usikker på saksgangen. I løpet av prosjektiden ble én person idømt slik dom, se kap. 4.1. I både Oslo (Knut Petterson) og Ålesund (Kjetil Gjøen) var det på denne tiden dommere som var atskillig mer opptatt av konfliktråd og for eksempel megling som særvilkår ved betinget dom.

Tatt i betraktning at prosjektet fant sted i Hordaland, ble lite gjort fra sentralt hold i JD for å informere og motivere eller utfordre de ulike ledd i straffesakskjeden nettopp her, til å være deltakere/samarbeidspartnere i prosjektet. Dette ble uttrykt fra så vel medlemmer av

styringsgruppen som meglere i prosjektet: ”Prosjektet er en liten øy for seg sjøl... Det hadde blitt den beste effekten hvis departementet hadde informert sjøl”.

6.2. Metoder i meglingsarbeidet i fengselet

”Det er tenkelig at man kan se for seg en ideal-modell av konfliktrådet der fengselet har en plass, mens virkeligheten er at vi har fengsler der konfliktrådet kanskje finner en plass” (Mackay 2002⁴⁰, min oversettelse)

”I fengselet snakker de ikke om det som har skjedd, mens vi kommer og gjør det motsatte”, sa meglerne. Dette var en av flere ulike vanskeligheter med å jobbe innen rammene av fengselet. Her fornemmet de en ideologisk grense. Det var nødvendig å spille på lag med betjenter, psykologer og sosialkonsulenter, men det ble ikke lett. Det syntes heller ikke betjentene, psykologene eller sosialkonsulentene, heller ikke fengselsledelsen. Det kom tydelig frem fra begge parter at selve prosjektarbeidet var mangelfullt presentert inn i fengselet. Ikke desto mindre ble to saker vellykket håndtert i prosjektet med gode ringvirkninger blant de innsatte. Flere meldte sin interesse for megling. Selv om deres ofre (den andre part) ikke ønsket å møte dem eller ha noe med dem å gjøre, ga de uttrykk for tro på ideen og tiltaket. Jeg snakket med tre innsatte som satt på lange dommer. En hadde opplevd å få møte den andre parten, og var meget takknemlig for dette. De to andre var skuffet, men snakket varmt om tiltaket. Alle tre ga uttrykk for at hadde det ikke vært for mestringsprogrammet og/eller den psykologiske behandlingen de hadde vært igjennom, så hadde de aldri hatt mot til å melde seg til prosjektleder.

I prosjektet samarbeidet først prosjektleder med sosialkonsulentene i fengslet for å få ut lister over innsatte som kunne være egnet. Så arbeidet hun gjennom politi, påtalemyndighet og domsstol for å finne ut hvem som var ofre og om saken var egnet for megling. Det var meget tidkrevende og ble etter hvert også vanskelig. I denne tiden hadde jeg ikke mulighet til å følge arbeidet i Bergen. For å få innsikt i hvordan dette kunne foregå, la konfliktrådsleder i Aust-Agder, Arne Værland, og jeg opp et prosjekt i Arendal fengsel med en tilsvarende målsetning:

⁴⁰ RE Mackay (2002) 'Ethics and Restorative Justice in Prisons' in (ed) J Vanaker, *Herstel in Detentie* Brussels: Uitgeverij Politeia

”Konfliktråd i fengsel – 2003/2004.

Konfliktrådsleder i Aust-Agder, Arne Værland (AV) og megler Ida Hydle (IH) har ved et lite forprosjekt i Arendal fengsel, våren 2003, undersøkt mulighetene for å oppfordre de innsatte til møter med personer som har blitt ofre for de handlinger som de innsatte er dømt for, dvs. møter mellom partene i konflikten. AV og IH har hatt tre orienteringsmøter med de innsatte, samlet på tirsdagskvelder som er samlingskvelder/hyggekvalder. De har også hatt flere samtaler på besøksrommet og i telefonen med to innsatte som har meldt sin interesse for slike møter. Til nå har det ikke lyktes å få til møter mellom partene, men det er gode muligheter for slike møter i fremtiden.

Det foreslås derfor et prosjekt for høsten 2003/våren 2004:

1. Klarering med Arendal fengsel om videre arbeid for prosjektet
2. Presentasjon av prosjektet for/med de ansatte
3. Orienteringsmøter for/med de innsatte, for eksempel en tirsdag kveld pr. måned.
4. Konfliktrådet vil i møtene i fengselet være representert ved Arne Værland, Ida Hydle og/eller annen konfliktrådsmegler.
5. Ved interesse og melding fra en innsatt: undersøkelse og avklaring av mulighetene/motivene for møte i Konfliktrådet ved hjelp av formøter med de involverte parter i konflikten
6. Indirekte eller direkte møter mellom partene.

Hver henvendelse registreres som en sak på vanlig måte i Konfliktrådet.

...For øvrig er Arne Værland leder for selve tiltaket, og Ida Hydle arbeider som ordinær megler, både i Konfliktrådet og i dette fengselstiltaket....”

Dette brevet gikk til fengselsledelsen og ble gjenstand for et møte med representanter fra ledelse og ansatte til stede. Vi fikk klarsignal for arbeidet. Vårt innledende arbeid hadde vi klarert med to ansatte som hadde stor sans for konfliktrådstenkning. I løpet av det første halve året hadde vi 5 henvendelser fra innsatte, påbegynte 4 saker med formøter med den/de andre

partene og meglet en sak ferdig. Vi fortsetter arbeidet og har nå 2 saker under forberedelse. Nesten alle sakene er alvorlige voldssaker.

Vi var usikre på hvilken metode vi skulle bruke i henvendelsen til de innsatte. Etter en del utprøving har vi nå funnet at en form for stormøte fungerer greit. Vi ønsker de innsatte (mellom 13 og 18 personer) velkommen til en orientering om konfliktrådet. Til nå har det alltid startet en åpen diskusjon rundt bordet om vold, hovedforhandling, straff, megling, hevn, oppreisning og forsoning. Det har alltid vært en eller to som har henvendt seg mer personlig under eller etter møtet til en av oss for å spørre om mulighet for megling i hans sak.

Vi har kommet i samme situasjoner som meglere i prosjektet i Bergen: Hvordan kan vi sikre oss at møtet ikke skal skade partene? Ved ett tilfelle anvendte vi oss av en metode, ”reflekterende team”, for å klargjøre om Torgeir faktisk tok ansvar for at han hadde slått ned en annen (som han satt inne for). Først snakket vi sammen alle tre. Torgeir var sint og full av ”hevnspråk”. I neste formøte sa vi at vi var usikre, og at vi gjerne ville snakke om vår usikkerhet mens han bare hørte på. Dette førte til en bevisstgjøring og avklaring for hans del, og hans språkbruk endret seg etter at han bare hadde sittet og lyttet til vår samtale.

Etter hvert har vi nå blitt vant til å være i fengslet. Mange av de ansatte og også de innsatte kommenterer med velvilje og ser med mer selvfølgelighet på vår tilstedeværelse og orienteringer om konfliktrådet.

Oppsummering: Prosjektet ser ut til å ha hatt liten innvirkning på andre sektorer som politi, påtalemyndighet, domstol og kriminalomsorg, enn si konfliktrådet selv. Ingen henvendelser kom fra noen i behandlingssektorene (eks. sosialkontor, barnevern, legevakt...) til tross for informasjon fra både prosjektleder og noen meglere

”De er for unge”, uttalte en innsatt. ”Ungdommer skulle aldri være i fengsel. De bare lærer hvordan de skal bli kriminelle”. Utallige undersøkelser fra inn- og utland viser at han har rett. Så da må det være andre årsaker til at offisiell norsk strafferettspolitikkk går ut på å sette enda flere inn i norske fengsler (Christie 2004, SSB 2003⁴¹). Det er grunn til å spørre om dogmet ”straffens allmennpreventive virkning” er gyldig – for alle? Eller for hvem? I andre land er recidiv-frekvensen påvist å gå ned der det utføres megling⁴², og ofrenes tilfredshet er større enn ved vanlig straffesaksbehandling (McCold 2001). Slike undersøkelser er vanskelig å utføre. Det er så mange andre forhold som medvirker til at folk blir fengslet igjen, slik som bolig, familie og nettverk, arbeid, livsstil, rus, miljø, politiets kjennskap osv.

⁴¹ <http://www.ssb.no/magasinet/blandet/art-2003-03-28-01.html>

⁴² <http://www.euforumrj.org/html/news.shortnews.detail.asp?79>

Erfaringen fra prosjektet viser at konfliktrådet kan ”komme til fengselet”, men det krever gjentatt og god informasjon mellom konfliktrådets folk og de ansatte i fengselet, både om den enkelte sak og generelt om megling som virksomhet. Møter mellom partene er sterk kost for de innsatte, ikke bare for ofrene for deres handlinger. Mange innsatte mener selv at det kan være et viktig ledd i rehabiliteringen til et liv utenfor murene.

7. Diskusjon: Dialoger om konflikter og dialoger i konflikter

Prosjektets viktigste rammebetingelse er Konfliktrådet som institusjon, strategi, ideologi og sted. Jeg har studert *dialoger om konflikter* slik de ble utformet før og under prosjektets gang. Disse dialogene utspant seg mellom fagfolk fra straffesakskjeden først og fremst, med eller uten meg som deltaker. Fagfolkene har på avgjørende måte bevirket prosjektets gang, indirekte eller direkte. Mange av disse fagfolkene har liten (eller ingen) kunnskap om konfliktrådet. Så var utfordringen å studere *dialogene i konflikter*. Stort sett er mine data indirekte om slike dialoger, fra meglere og fra partenes skriftlige evalueringer, med unntak av to meglinger, der jeg var til stede. Også partenes kunnskap om konfliktrådet var liten. Konfliktrådet er en ung institusjon i det senmoderne Norge. Sannsynligvis vil mer erfaring over tid og mer informasjon føre til endring. Men erfaringene fra prosjektet tyder på at det skal mer til: det ser ikke ut til at det er særlig samsvar mellom slike dialoger om og i konflikter.

Ideen om konfliktråd hviler på et lokalsamfunnsgrunnlag, dvs. at alle lokalsamfunn har sine særtrekk, by/land, næringsstruktur, folkelynne, andre lokale tradisjoner osv. Prosjektet var i utgangspunktet nasjonalt, dvs. det skulle utredes om erfaringene fra et lokalt prosjekt kan utnyttes på nasjonal basis. Slik kan man si at prosjektet hviler på en ide om ”nasjonal justis”, dvs. generaliserbarhet. Dette kan bety at man i prosjektet måtte søke en balanse mellom to motsetninger. På den ene siden kunne man utnytte de særegenheter som Bergen by og Hordaland fylke byr på, og på den annen søke å generalisere det som var mulig og relevant. De fleste nære samhandlingsparter i prosjektet hadde, i flg. mine data, Bergen som både generell og lokal referanseramme. Det er også verdt å merke seg at for eksempel Bergens Tidende og Bergen Avis har oppslag hovedsakelig om kriminalitet og rettssaker fra Bergen og Vestlandet, mens Oslo-avisene VG, Dagbladet og Aftenposten først og fremst har oppslag om kriminalitet og rettssaker på Østlandet. Det samme kan se ut til å gjelde lokalradio og fjernsyn. Ut fra dette kan man tenke seg at det ville vært strategisk å involvere lokalpolitikere i prosjektets ideer og fremdrift, fordi det kunne tenkes å fremme interesse, oppmerksomhet og aktivitet i og rundt prosjektets målsettinger og virksomhet. En rekke forsøk fra både prosjektleder og meglere oppnådde ikke noe slikt lokalpolitisk engasjement. Meglerne hadde flere forslag til dette underveis som ikke ble fulgt opp av prosjektledelsen eller konfliktrådet.

Det jeg ikke fikk fulgt opp fra mitt mandat vedr. arbeidet i Bergen, utfylte jeg med relevante alternativer fra Oslo og Agder: deltakende observasjon i meglingsmøter eller i en del andre møter; oppfølging av parter og meglere etter meglingsmøte, oppfølging i nærmiljøer (bortsett fra fengselet). Her er noen potensielle erfaringer gått tapt (fra Bergen), men andre er vunnet. Mine erfaringer fra både Agder og Oslo, ble vesentlige for å få innsikt i og forstå generelle trekk ved prosjektet.

Prosjekterfaringene går ut på at partenes begrunnelser for møte eller ikke møte er svært forskjellige. Det er for få saker og/eller for få observasjoner over tid i hver enkelt sak til å kunne si noe om et evt. mønster. Det ser ut til at mange parter tenker og føler annerledes enn det fagfolk forventer. Det er et viktig resultat. Et annet viktig resultat er at konfliktrådets arbeid er så lite kjent blant andre fagfolk i straffesakskjeden og i behandlerprofesjonene.

7.1. Om kriminalitet og vold i eller mellom mennesker

Jeg deltar i et europeisk forskningsprosjekt som ser på hvordan normalitet skapes i de ulike europeiske land. I vår forskergruppe studerer vi de historiske og ideologiske endringene som har skjedd i europeiske land innen det som kalles ungdomsjustisens praksiser i de siste 200 årene. Det er en rekke spørsmål som jeg reiser i dette arbeidet. Først av alt problemene med å kategorisere ”kriminalitet”, ”alder”, ”kjønn”, ”sted”, ”tid”, ”stoffbruk” eller –”misbruk”, ”straff” eller ”behandling”. I de fleste land i dag er det også brennbare spørsmål knyttet til ”farge”, ”rase”, ”innvandrere” som må føyes til i denne rekken av vanskelige ord som skal kategorisere en ung person i ett eller annet register. ”Kriminalitet” sett fra et antropologisk ståsted, trenger en tilnærming fra slike begreper som u/lovlig eller avvik, dvs. brudd på en norm – avhengig av øynene som ser⁴³. Data fra Politiregisteret, dvs. Strasak, eller Folkeregisteret, epidemiologiske data og statistikker er basert på det jeg kaller en *essensialistisk* tilnærming til det å lage kategorier. Med det mener jeg at kriminalitet eller sykdom er noe som blir sett på som *inne i* et menneske – en essens ved det spesielle mennesket. Alternativet er en *relasjonell* tilnærming, dvs. at man ser på kriminalitet eller sykdom som noe som oppstår og defineres i relasjonen mellom mennesker. Makt- og språkbruk spiller stor rolle når noen definerer noen andre som syke eller kriminelle. De

⁴³ F.eks. sto det i Agderposten den. 26.01.04 at mer enn 10 prosent av bedriftslederne synes det er helt greit å plusse litt ekstra på forsikringsbeløpet etter skade

menneskelige og språklige forholdene er ikke-eksisterende (de er doxiske⁴⁴ or 'black-boxed'⁴⁵) i kategorikonstruksjonen i straffesakskjeden og i behandlervesenet (og derfor ikke registrert, beregnet eller analysert).

I dette prosjektet kan vi kanskje si: å snakke om konflikter innebærer konflikter. Selve prosjektet var konfliktfylt fra begynnelsen og er det fortsatt. Fagfolk har makten til å definere sine klienter, pasienter, mistenkte, siktede eller innsatte som syke eller kriminelle. Kunnskapsgrunnlaget for å definere er ikke basert på en dialogisk prosess, der den definerende er del av definisjonen. Slik fører det profesjonelle ståstedet i dette tilfellet til at man ikke bare kan definere feil, men også til at man mister muligheten til demokrati- og samfunnsbygging. Uenighet og konflikt er etter min mening et godt utgangspunkt for videre arbeid. Dette er konfliktrådets grunnsten; konflikter kan og bør være samfunnsbyggende. Håndtering av uenighet og diskusjon er det som vedlikeholder demokratier, lokalt, nasjonalt og internasjonalt. Når tausheten brer seg og konfliktene usynliggjøres, da er det fare for overgrep og diktatur.

7.2. Reformenes tidsalder: straffgjennomføring, barns rettigheter og ofrenes partsrettigheter i straffeprosessen

I nyere makt- og styringsteori fremgår det at staten styrer borgerne på andre måter enn i tiden da nasjonalstaten ble bygget (Neumann og Sending 2003). I postindustrielle stater som Norge viser staten seg bl.a. i kraft av reformer som styringsverktøy. Vi har for eksempel straffgjennomføringsreformen som et viktig kriminalpolitisk styringsredskap. Reformen tilsier at en del av straffen skal være samfunnsnyttig arbeid. Her inngår megling i konfliktråd. Ett problem med dette er at det i teksten ikke tas forbehold om sakens egnethet vurdert ut fra offeret. Det er også en utfordring at fagfolkene i Kriminalomsorgen som skal vurdere sakens egnethet, ikke nødvendigvis har kunnskaper eller erfaringer med å vurdere offerets egnethet.

En evaluering av reformen viser at slik samfunnsstraff idømmes oftere nå enn før. Siden bruk av konfliktråd er inkludert, vil dette prosjektets erfaringer være nyttig med henblikk på nettopp gjennomføringen av samfunnsstraff.

Videre medfører ratifiseringen av FN's barnekonvensjon en slags reform av mange ulike regler og handlemåter innen så vel helse- og sosial- som kriminalsektor. Det at unge

⁴⁴ Her referer jeg til Pierre Bourdieu's begrep om de sider ved kultur og samfunn som er så selvfølgelige for folk at de ikke engang blir stilt spørsmål ved: Normer som er så selvfølgelige at de slutter å eksistere som normer.

⁴⁵ Latour, Bruno 1999 *Pandoras Hope*. Cambridge: Cambridge University Press.

lovbrytere under 18 år skal unngå fengselet, medfører behov for gjennomtenkning av alternativer. Megling i konfliktråd er ett slikt alternativ.

Et annet eksempel som angår vårt tema er ofrenes partsrettigheter som foreligger på det statlige diskusjonsplanet med en utredning, ”Kontradiksjon og verdighet”. Dette er en sammenlikning av fornærmedes stilling i de nordiske land, med sikte på forslag om styrking av fornærmedes rettigheter i straffeprosessen⁴⁶. Kanskje kan et møte i konfliktrådet ses som en type partsrettighet ofre kan ha.

Alle tre reformene fører m.a.o. til en nødvendig gjennomgang av alternativer til straffesaksgang, der konfliktrådet, enten konflikten er voldelig eller ikke, alvorlig eller ikke, står sentralt.

Oppsummering: Fagfolks dialoger om konflikter ser i liten grad ut til å samsvare med folks dialoger i konflikter. Det gjelder innhold, form og vurdering av alvorlighet. Tre reformer eller forslag vedrørende straffeprosessen gjør det nødvendig å revurdere konfliktrådets posisjon.

⁴⁶ Utredningen er skrevet av dr. juris Anne Robberstad, og er avgitt til Justisdepartementet 1. februar 2002.

8. Forslag til videre arbeid

”Det skader ikke straffutmålingen at gutta gjør opp seg imellom”

sa en sentral påtalejurist ved gjennomgang av prosjektet underveis. I Riksadvokatens rundskriv fra 1993 står det: ”Det burde være rom for flere saker innen de rammer som er gitt, megling som alternativ bør brukes opp mot de grensene:

Legemsfornærmelse/legemsbeskadigelse”.

Nå er det jo flere enn ”gutta” som har behov for et oppgjør seg imellom. Prosjektet viser at det ikke er sikkert at partenes nytte av møte i konfliktrådet er noe mindre selv om de er både drapsdømte og etterlatte, mishandlere eller mishandlet av kjente eller ukjente, barn eller voksne. Hvis man vil følge opp prosjektet og de internasjonale retningslinjene vedr. Restorative Justice⁴⁷ eller gjenopprettende justis, gjenstår det å gjøre følgende erfaringer i Norge:

Prøve ut megling/møter mellom partene i alvorlige voldssaker, dvs. ingen restriksjoner på type sak eller på når det kan prøves:

1. under etterforskning
2. mellom etterforskning og hovedforhandling
3. etter dom

Dette forutsetter en klargjøring fra Riksadvokaten, evt. Stortinget. Det forutsettes også at meglere i et slikt prøveprosjekt evt. unntas for en viss type vitneplikt i straffesaken der en eller flere parter er gjerningspersoner/fornærmede. Slik utprøving kan foregå i ett eller flere politidistrikt og forutsetter god kommunikasjon mellom etterforskere, påtaleledere i politiet, statsadvokater og konfliktrådsleder. Den er som regel godt etablert på landsbasis, bare ikke i slike saker.

Meglerne i prosjektet trenger noe systematisk skolering om synet på vold, reaksjoner på vold og samhandling med ansatte i straffesakskjeden, særlig fengselet. Konfliktrådsleder bør følge meglerne tettere enn i vanlige saker og trenger selvsagt tilsvarende skolering.

Prosjektet gir ikke noe enkelt svar på spørsmålet om hvem som skal informere partene. Ved politikammeret i Hordaland sa man at kanskje medarbeiderne ved Rådgivningskontoret

⁴⁷ Det er grunn til å referere at også EU har følgende bestemmelse under Council Framework Decision of 15 March 2001 on *the standing of victims in criminal proceedings*:...Article 10 Penal mediation in the course of criminal proceedings. 1. Each Member State shall seek to promote mediation in criminal cases for offences which it considers appropriate for such measure. 2. Each Member State shall ensure that any agreement between the victim and the offender reached in the course of such mediation in criminal cases can be taken into account.

for kriminalitetsofre⁴⁸ kunne gi slik informasjon og etablere kontakt med konfliktrådsleder til videre saksgang (som i det ordinære konfliktrådsarbeidet).

Konfliktrådet er en veletablert institusjon i det norske samfunnet. Prosjektet viser at det er mulig å bruke konfliktrådet til både å erstatte og å avlaste et allerede overbelastet strafferettssystem. Ved enkle grep kan konfliktrådet bli en vesentlig hjelper for både ofre, gjerningspersoner, pårørende og etterlatte i alvorlige voldssaker.

⁴⁸ http://www.hio.no/enheter/vos/r_dgivningskontorene_for_kriminalitetsofre

Litteratur

- Andersen, Vera 2002 – Jeg angrer ingenting, men skal aldri gjøre det mer. ”opp og avgjort”, 1: 18-19.
- Busch, Tor Aksel 2001 Views on mediation in cases of violent conflicts i Christie, Nils (ed.) *Albanian and Norwegian Experiences with mediation in Conflicts*. Report from a seminar, University of Oslo, Dept. of Criminology University of Oslo.
- Christie, Nils 1977 Conflicts as Property. *British Journal of Criminology*, 17(1): 1-17.
- Christie, Nils (ed.) 2000 *Albanian and Norwegian Experiences with mediation in Conflicts*. Report from a seminar, University of Oslo, Dept. of Criminology University of Oslo.
- Christie, Nils og Dullum, Jane 2000 *Høringsuttalelse til Det Kongelige Justis- og Politidepartement, Om Megling som supplement til straff*, 20.01.00. Oslo: Universitetet i Oslo, Institutt for kriminologi og strafferett.
- Christie, Nils 2004 *En passende mengde kriminalitet*, Oslo: Universitetsforlaget.
- Council of Europe 1999 *Recommendations R (99) 19 on Restorative Justice*.
- Council of Europe, integrated project 2: *Responses to violence in everyday life in a democratic society: Youth Justice in Europe, 2002-2005*.
- Dullum, Jane og Nils Christie 1996 *Konfliktrådene*. Institutt for kriminologi, Universitetet i Oslo
- European Union; *Concerted Research Action: Restorative Justice Developments in Europe*
http://cost.cordis.lu/src/action_detail.cfm?action=A21
- Foucault, Michel; Defert, Daniel, Ewald François, Lagrange Jacques 1994 *Dits et écrits* 1954-1988. Paris: Gallimard.
- Foucault, Michel 2002 *Forelesninger om regjering og styringskunst*. Oslo: Cappelen populære skrifter.
- Friday, Paul 1999 *An Overview of Restorative Justice Programmes and Issues*. Agenda item 6, UN Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, Vienna 10-17 April 2000.
- Gordon, Colin 1991 ”Governmental Rationality: An Introduction”s. 1-51 I Graham Burchell, Colin Gordon og Peter Miller (red.): *The Foucault Effect: Studies in Governmentality, with two Lectures by and an Interview with Michel Foucault*. Chicago: Chicago University Press.
- Hydle, Ida 1994 (red). *Overgrep mot eldre*. En nordisk rapport. København: Nord.

- Hydle, Ida & Stub, Laila. 1995 *Vold, mishandling og seksuelle overgrep. Håndbok for ofre og pårørende*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Hydle, Ida. 2000 Antropologi i studiet av medisin og jus. *Norsk antropologisk tidsskrift*, 11; 1: 38 – 52.
- Hydle, Ida 2001 *Murder without Motive. An Anthropological Study of a Criminal Case*. Dr. philos.-avhandling, Universitetet i Oslo, Institutt for sosialantropologi.
- Hydle, Ida og Hasund, Ingrid Kristine. 2002. *Konfliktregimer – en flerfaglig – antropologisk og lingvistisk – studie av konfliktrådet og strafferetten*. Søknad til Norges forskningsråd 2002, innvilget 2003 (vedl. 6)
- Hydle, Ida 2003 Regjering av helse: fra pasient til risikant (s. 110-124) i Neuman, Iver B. og Sending, Ole Jacob (red.) *Regjering i Norge. (Sluttboken i Makt- og globaliseringsutredningen)* Oslo: PAX forlag AS.
- Hydle, Ida og Kemény, Siri 2004 *Empirical research with regard to restorative justice in Norway*. Report to the COST A21 Action. Akseptert til felles publikasjon 2004 innen det europeiske forskningsprogrammet COST, ”interim report”.
- Hydle, Ida 2004 Krigens representasjoner i lokalsamfunn – et empirisk eksempel i straffens eller forsoningens termer. Foredrag holdt på Seminaret ’War, law and rhetoric’, Senter for Europeiske kulturstudier, mars 2003. Skal publiseres i Kjeldsen, Jens E. og Meyer, Siri (red.) *Krig, rett og retorikk*. Rhetor Förlag.
- Imsen, Steinar & Winge, Harald 1999 *Norsk Historisk Leksikon*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.
- International review of Restorative Justice Programmes and Issues. Document A/Conf.187/NGO.13 United Nations, Vienna
- Justisdepartementet 1999 *Megling som supplement til straff*. Rapport fra en arbeidsgruppe oppnevnt av Justisdepartementets Sivilavdeling.
- Kemény, Siri 1998 *Nærbilder av saker meglet i konfliktråd*. Institutt for kriminologi, Universitetet i Oslo.
- Kemény, Siri 2000 ‘Policy Developments and the Concept of Restorative Justice through Mediation’, in The European Forum for Victim-Offender Mediation and Restorative Justice (ed.) *Victim-Offender Mediation in Europe*. Leuven: University Press.
- Kompetansesenter for voldsofferarbeid. En utredning. Oslo: Sosialdepartementet mars 1993
- Kompetansesenter for voldsofferarbeid 2000 Høringsuttalelse til Justisdepartementet, Sivilavdelingen. Megling som supplement til straff – synspunkter fra

- Kompetansesenter for voldsofferarbeid. Oslo: Høgskolen i Oslo, Kompetansesenter for voldsofferarbeid.
- Larsen, Tord 1999 'Antropologienes Kulturbegrep' in S. Gerrard *et al.* (eds) *Kulturforståelser i fagene. Kulturstudier*, 6: 49– 101.
- Latour, Bruno 1999 *Pandoras Hope*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mackay, Robert 2002 'Ethics and Restorative Justice in Prisons' in (ed) J Vanaker, *Herstel in Detentie* Brussels: Uitgeverij Politeia
- McCold, Paul (2001) *A Survey of Assessment Research on Mediation and Conferencing*. Paper presented at the 'Positioning Restorative Justice' conference, Leuven, September.
- Mørland, Liv 2003 *Nettverksmegling. En evaluering*. Kristiansand: Stiftelsen Arkivet
- Neuman, Iver B. og Sending, Ole Jacob (red.) 2003 *Regjering i Norge. (Sluttboken i Makt- og globaliseringsutredningen)* Oslo: PAX forlag AS.
- NOU 1992:16. *Sterkere vern og økt støtte for kriminalitetsofre*. Oslo: Statens Forvaltningstjeneste, Seksjon Statens Trykning.
- Robberstad, Anne 2002 *Kontradiksjon og verdighet. Offerets partsrettigheter i straffeprosessen*. Oslo: Justisdepartementet
- Sandmo, Erling 1999 *Voldssamfunnets undergang : om disiplineringen av Norge på 1600-tallet*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Statskonsult 1996 *Evaluering av konfliktrådsordningen. Sluttrapport*. Sandvika: Agenda
- <http://www.euforumrj.org/html/news.shortnews.detail.asp?79>
- <http://www.ssb.no/magasinet/blandet/art-2003-03-28-01.html>
- <http://odin.dep.no/jd/norsk/publ/handlingsplaner/012061-140002/index-dok000-b-n-a.html#5>
- http://www.hio.no/enheter/vos/r_dgivningskontorene_for_kriminalitetsofre

Vedlegg

1. Evaluering av prosjektet ”Megling som supplement til straff”

Bakgrunn

Justisdepartementets prosjekt ”Megling som supplement til straff” igangsettes ved Bergen konfliktråd fra april 2001 og skal gå over tre år. Det er tilsatt leder for prosjektet, og også egne meglere skal knyttes til prosjektet. Megling vil bli tilbudt til ofre og straffedømte i alvorlige voldssaker. Det er nedsatt en egen flerfaglig og fleretatlig styringsgruppe for prosjektet som skal ha både faglig, organisatorisk og budsjettmessig ansvar. Prosjektet skal evalueres underveis og ved avslutning. Min bakgrunn for å foreta evalueringen, er faglig forankret i antropologisk krysskulturell kunnskap og tilnærming til konflikthåndtering generelt, i tillegg til kunnskaper om ofre for kriminalitet, norsk strafferettsprosess og – praksis spesielt. Justisdepartementet er oppdragsgiver for evalueringen.

Evalueringsområder

Å få innsikt i meglingsens virkning på ofre, voldsutøver, pårørende og de relevante ansatte i konfliktråd, kriminalomsorg, politi, påtalemyndighet og domstol, er en sammensatt oppgave. Mange faktorer også utenfor meglingsen påvirker dette. Det er spørsmål om man bør/kan løsrive kvaliteten på tjenesten, dvs. hjelpen/meglingen som ytes, fra ofres, voldsutøvers, og evt. pårørendes nytte/utbytte, både på kort og lang sikt. Prosjektet skal bidra til en vurdering av meglingsens forutsette og utforutsette virkninger/konsekvenser. Også generell lærdom fra prosjektet kan ha betydning for den øvrige meglingsen som pågår i Bergen konfliktråd, evt. ha sprednings-effekt til andre deler av straffesakskjeden.

Helt tilbake til 70-tallet har det ideologiske grunnlaget for konfliktråd og meglings vært basert på at de som ”eier” konflikten, også bør delta direkte i håndteringen av den. Dette gjenspeiler et omfattende verdigrunnlag som understreker personlige, gjensidig forpliktende og ansvarsfylte relasjoner mellom mennesker. Slike krav til medmenneskelige holdninger og virksomhet er det viktig å vurdere gjennom prosjektets gang.

Målet om å bedre kvaliteten på konflikthåndtering i samfunnet, også i alvorlige voldssaker, er sammensatt. De viktigste fellesnevnerne hos både ofre og gjerningspersoner er i de fleste tilfelle angst, sinne, fortvilelse, anger og ønske om oppreisning, erstatning og forsoning. Ofre og gjerningspersoner

kan ha flere interesser og behov felles enn de er klar over. Hjelp til håndtering av dette kan bl.a. oppnås ved rask kontakt med og tillit til konfliktrådets meglere. Men også fagfolk innen politi, påtalemyndighet, domstol, kriminalomsorg, og evt. relevante ansatte i helse- og sosialsektor vil kunne bidra til et godt resultat. Slike mål som tilgjengelighet, kontinuitet der det trengs, tid/oppfølging og rasjonell utnyttelse av ressursene er relevante for flere enn ofre og gjerningspersoner. Det betyr at man i evalueringen bør legge vekt på områdene:

- trygghet for at megling kan føre til bedring i konfliktsituasjonen
- tilgjengelighet til megler og mulighet for bruk av nødvendig tid
- kontinuitet ved evt. behov for oppfølging
- prosjektets øvrige virkninger (for eksempel endret virksomhet/rutiner) på andre personer/institusjoner

Det må i datainnsamling og analyser utvikles variable som gjør det mulig å beskrive disse forholdene.

Nøkkelspørsmål/problemstillinger

Strafferettens formål er todelt, dels individuell: rettferdighet for den enkelte, og dels generell: en allmennpreventiv virkning. Vil megling også på noen måte kunne ha en slik dobbel funksjon og er det evt. ønskelig? Det er i Justisdepartementet på basis av norske og internasjonale erfaringer utarbeidet en rekke problemstillinger/nøkkelspørsmål under de ulike evalueringssområdene, som kan si noe om dette:

Å vurdere om prosjektet

- kan bedre ofrenes situasjon (og deres pårørende), slik at de får tilstrekkelig oppreisning og erstatning, og at de under meglingen kan påvirke gjerningsmannens situasjon og fremtid. I tillegg kommer at de kan føle seg trygge på egne og andres vegne, på at gjerningspersonen ikke vil begå liknende handlinger i fremtiden
- kan bidra til at straffedømte ikke begår lignende handlinger i fremtiden, dvs. at gjerningspersonenes livssituasjon (og deres pårørende) bedres (slik at de for eksempel ikke kommer i samme situasjon igjen), at de selv bidrar til direkte oppreisning for offeret og erstatning/bot for sin skadelige handling
- har innflytelse i ofres og gjerningspersoners lokalmiljø i form av endret trygghet og sikkerhet
- kan vise om det er noen (typer) saker og personsammensetninger som egner seg bedre for megling enn andre

- kan vise til hvilke(t) tidspunkt, i forløpet av straffesakskjeden, megling vil være best egnet/mest effektivt
- kan gi grunnlag for å vurdere god informasjonsflyt mellom de ulike involverte parter inkludert ulike fagfolk/medarbeidere i løpet av meglingsprosessen
- stiller andre krav til meglere og konfliktråd enn det som har vært vanlig til nå, dvs. gi grunnlag for metodeutvikling, inklusive veiledning, innen konflikthåndtering generelt
- kan vise hvor stor tilgjengelighet og kapasitet fra meglere og andre samarbeidsparter, som vil være tilstrekkelig for et tilfredsstillende meglingsresultat
- kan gi ny kunnskap som kan føre til endring i rutiner, holdninger og praksis innen straffesakskjeden

Noen av disse punktene krever en utdyping – for eksempel:

- Rekruttering av meglere?
- I hvilken grad greier man å imøtekomme målet om megler til alle som ønsker det – eller i hvilken grad vil tilbudet om megling bli mottatt?
- Hvilke erfaringer får megleren i samarbeid med de andre aktørene?
- Hvilke motiver og holdninger har partene til megling og hvilke konsekvenser får dette?
- Hva skjer hvis partene ikke følger opp resultater av meglingen?

Foreliggende resultater underveis og prosjektets utvikling vil kunne påvirke framdrift og fokus i evalueringsarbeidet. Som følge av dette skal man i Justisdepartementet legge opp til at aktuelle problemstillinger/nøkkelspørsmål gjennomgår en årlig revisjon. Slik vil man gjennom de årlige retningslinjer kunne fokusere på for eksempel typer saker, meglingsmetoder osv. som ønskes vektlagt i det aktuelle år. Den årlige revisjon av nøkkelspørsmålene/problemstillingene skal bygge på årsrapporten fra prosjektleder, Konfliktrådet, Styringsgruppa og de behov man finner vesentlige i departementet for å sikre evalueringens relevans. Revisjon kan bl.a. omfatte en vurdering av problemstillingers aktualitet og relevans.

Siden prosjektet etter planen vil bli iverksatt 1. april 2001, kan for eksempel retningslinjene gis samlet for 2001 og 2002. I denne perioden bør det spesielt fokuseres på hvilke type saker som egner seg for megling, evt. behov for bakgrunnskunnskap, og på funn som egner seg til oppfølging gjennom hele prosjektperioden.

Det planlegges ca. 20 meglings-saker i prosjektet. Ved bruk av følgende metodiske tilnærming, antar jeg at det vil være tilstrekkelig til å kunne gi så vel kvantitative som kvalitative svar i forhold til prosjektets mål og formål

Metode

I en antropologisk tilnærming til dette feltet vil selve meglings situasjonene kunne utgjøre hovedfokus, men også de kontekster disse inngår i. Dette studeres ved hjelp av deltakende observasjon, samtaler og tekstanalyse.

- registrering og analyse av de foreliggende dokumenter og evt. samtaler med de relevante parter i forkant av hver megling
- følge hver megling ved mest mulig helhetlig personlig observasjon
- oppfølging med samtaler med de enkelte parter i meglingsen, alle de tilstedeværende og de relevante ikke- tilstedeværende, pårørende og involverte fagfolk
- generell deltakende observasjon i Bergen konfliktråd
- deltakende observasjon i møtene til styringsgruppa
- samtaler med relevante "andre" som for eksempel representanter for politi, påtalemyndighet, domstol, kriminalomsorg og presse
- deltakende observasjon i enkelte parters/sakers lokalmiljø (gater/butikker/sentre/hus) for å innhente data om trygghet og sikkerhet og holdninger til megling - etter at jeg evt. har innhentet tillatelse fra de to parter som er/har vært til megling

Samtalene planlegges ut fra noen sentrale spørsmål utformet fra evalueringens problemstillinger, kombinert med de erfaringer folk gjør underveis i prosjektet. Jeg vil be om å ta samtalene opp på lydbånd, og også å ta opp selve meglingsen på bånd, der hvor alle tilstedeværende er enige. Ingen persondata vil fremgå av min skriftlige eller øvrige prosjekt- og resultatformidling. Som lege og antropolog har jeg taushetsplikt og er underlagt medisinske og samfunnsvitenskapelige forskningsetiske og personvern- regler. Jeg skal ikke opprette noe personregister.

Teoretisk tilnærming:

Til grunn for de følgende analytiske modeller nedenfor, ligger noen sentrale erkjennelser:

- det eksisterer alternativ til vold/maktbruk – både den private (eks. gatevold, familievold) og den offentlige (eks. krig eller tvang innen ulike offentlige institusjoner);
- konflikter og konflikthåndtering utgjør kulturelle fenomener; konflikter oppfattes og håndteres svært ulikt i ulike befolkningsgrupper på linje med andre kulturelle særtrekk, slik som språk, lover, regler, holdninger og forestillinger om rett og galt.
- krysskulturelle konfliktprinsipper kan identifiseres og brukes.

Ved å sette opp noen teoretiske skillelinjer mellom strafferettsprosessen og konfliktrådsprosessen, vil jeg søke å tydeliggjøre noen ulikheter, som i praksis ikke alltid er like opplagte, og til dels omstridte⁴⁹:

Noen sentrale kjennetegn ved strafferettsprosessen:

- Lovbrytere straffes
- Ofre og lovbrytere behandles som motstandere i en forhandlingsprosess ved partenes juridiske representanter
- Ofre ønsker at lovbrytere skal straffes
- Ofre får oppreisning ved at lovbrytere straffes
- Å tilfredsstille ofres behov er ikke sentralt i strafferettsprosessen
- Dommere avgjør hva som er best for deres ofre og lovbrytere

Noen sentrale kjennetegn ved konfliktrådsprosessen:

- Lovbrytere aksepterer ansvaret for sine handlinger som skadelige/kriminelle
- Lovbrytere og lokalsamfunnet er enige i skaden som er forvoldt offeret/ofrene
- Muligheten for forsoning øker ved direkte møte/samhandling mellom ofre og lovbrytere
- Reparasjon av skaden, både i form av anger, oppreisning, erstatning og evt. forsoning, blir gitt til ofrene av lovbryterne
- Lovbryterne blir ikke straffet, men støttes til å reparere den skaden som er forvoldt og til evt. å søke hjelp for sine problemer

⁴⁹ Dette avstedkom kritikk fra stadsadvokaten i styringsgruppen ved gjennomgang: modellen er upresis ved at den utelater det allmennpreventive perspektivet og funksjonen som strafferettssystemet (også) innehar. Prosjektleder foreslo følgende retting: at skillelinjene i denne sammenheng avgrenser seg til kjennetegn/konsekvenser av disse modellene for lovbryter og offer.

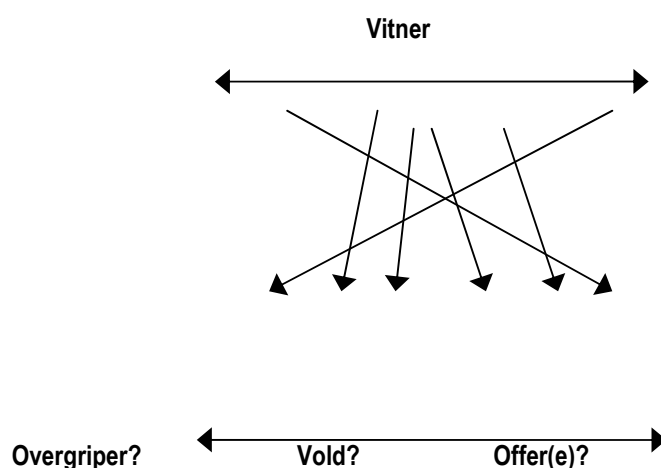
To analytiske modeller til hjelp i evalueringen:

Modell 1 viser hvordan man kan se på en handling mellom mennesker på grunnlag av en moralsk vurdering som ett eller flere in/direkte vitner gjør, og ut fra denne vurderingen avgjør om det er en voldelig (dvs. illegitim) eller ikke voldelig (dvs. legitim) handling. Vitner vil ikke alltid være enige i om det er vold eller ikke, heller ikke de to partene. I en strafferettsprosess vil det være et vesentlig poeng å fremstille partene som motstandere, dvs. uenighetene og de motstridende forklaringene vil stå i sentrum, evt. de formildende omstendighetene som har ført til selve den voldelige handlingen.

Forhandlingen føres av partenes juridiske representanter. I en hovedforhandling er det ofte slik at det vil være et helt spekter av meninger om (grad av) skyld og straff.

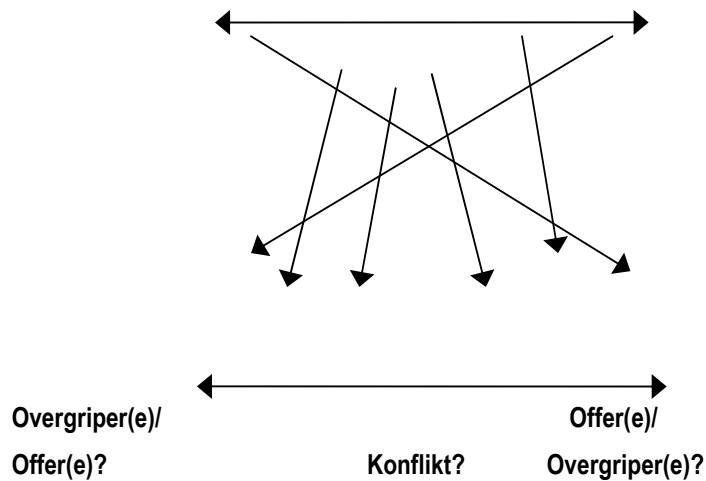
I en konfliktrådsprosess, modell 2, vil derimot konflikten (evt. som har oppstått pga. en voldelig handling, eller som førte til en voldelig handling) håndteres på en annen måte: Megleren tar ikke standpunkt til hva som har skjedd eller hvordan, evt. hva ulike vitner har tolket, men til hvordan partene kan finne frem til en felles forståelse. I enkelte tilfelle kan også "skylden" eller "årsaken" til konflikten fordeles på de to parter, som her ikke oppfattes som stridende. Det er enigheten, ikke uenigheten, dem imellom som er utgangspunktet for meglingen. De to partene som har en konflikt, fører selv ordet, de har ingen representanter, og de har en ordstyrer, meglere, men ingen dommer.

Modell 1:

Modell 2:

Megler

Evalueringen

vil fremstilles som en bred beskrivende oppsummering av den grad av (u)enighet og (manglende) tilfredshet som oppnås mellom de to parter og deres nære nettverk. Dette må ses i lys av de evt. positive og negative, forutsette og uforutsette konsekvenser dette har for andre direkte eller indirekte involverte parter. Partenes egne ord, begreper og forklaringer vil være sentrale i denne beskrivelsen, slik at det går frem hvilke meninger som legges til grunn. Det er mange slike ulike (u)enigheter og evt. (manglende) tilfredsheter som skal oppsummeres. Antropologens analyse- og fremstillingsmåte er å finne et mønster i mangfoldet som kan danne grunnlag for videre diskusjon og arbeid, så vel i Bergen Konfliktråd som i Justisdepartementet, evt. i andre samarbeidende institusjoner innen straffesakskjeden.

Praktiske og organisatoriske rammer

Prosjektleder har ansvar for ledelse og gjennomføring av prosjektet. Evalueringen skal utføres uavhengig, men i overensstemmelse med prosjektleder og konfliktrådsleder med hensyn til tid og sted. Evalueringen skal også foregå i overensstemmelse med prosjektets utvikling, og i samsvar med konfliktrådets generelle regler og rammer.

2. Mandatet for prosjektet

Mandatet for ”prosjekt; Megling i voldssaker ”

Lokalisert og adm. tilknyttet KONFLIKTRÅDET FOR HORDALAND, BERGEN.

1. Bakgrunn

I juni 1998 nedsatte Justisdepartementet en arbeidsgruppe for å vurdere mulighetene for megling som supplement til straff i voldssaker. Riksadvokaten, Alternativ til Vold, konfliktrådene og Justisdepartementet deltok i arbeidsgruppa. Arbeidet resulterte i rapporten ”Megling som supplement til straff” (Justisdepartementets sivilavdeling, august 1999). Dette prosjektet er forankret i denne rapporten. Det vises også til St.prp. nr 1 (2000-2001), side 132, der Justisdepartementet uttaler at det vil igangsettes et 3-årig prøveprosjekt ved Konfliktrådet i Hordaland der megling vil bli tilbudt ofre og straffedømte i alvorlige straffesaker.

Rapporten fra arbeidsgruppa viser til erfaringer fra Norge og andre land som dokumenterer behov for følelsesmessig og rasjonell bearbeiding av voldshendelsen slik at langvarig identifikasjon med offerrollen kan unngås. Like viktig er mulighetene for dømte til å ta ansvar for egne handlinger. Megling mellom offer og gjerningsperson anbefales som frivillig tilbud og som supplement til straff, etter rettskraftig dom.

2. Oppdragsgiver

Det er Justisdepartementet som er oppdragsgiver for prosjektet.

3. Formål og mål

3.1 Formål

Prosjektet skal vurdere om megling kan bedre livssituasjonen til de impliserte i alvorlige voldssaker slik at offeret ikke lenger identifiserer seg med offerrollen og at straffedømte ikke begår lignende handlinger på nytt. Prosjektet skal stimulere til utvikling av nye modeller for konflikthåndtering og implementering av disse med tanke på å vurdere en ordning på landsbasis.

3.2 Mål

Prosjektet skal gjennomføre et representativt antall meglinger sett i forhold til type vold, straffeutmåling, situasjon rundt hendelsen og relasjon mellom offer og gjerningsperson. I utgangspunktet gjelder dette

alle saker der vold kan defineres som angrep på helse, selvfølelse og livskvalitet. I utgangspunktet velges et vidt saksområde for bedre å kunne vurdere ordningens effekter. Det vises til kapittel 3.2 i sluttrapporten.

Herunder skal prosjektet:

- vurdere og dokumentere positive og negative effekter av megling
- vurdere og dokumentere så langt som mulig hvordan partenes ulike sosiale bakgrunn, type relasjon og kjennetegn som kjønn, alder, etnisk tilhørighet og type straffedømt (førstegangs straffedømt versus tidligere straffedømt kan ha innvirkning på meglingsresultatet
- vurdere effekter av megling for partenes betydningsfulle sosiale nettverk (eksempelvis familie)
- vurdere ordningens legitimitet i forhold til berørte individer, samfunnsmessige institusjoner og samfunnets verdigrunnlag

Prosjektet skal stimulere til utvikling og implementering av modeller for konflikthåndtering og megling i alvorlige voldssaker. Prosjektet skal dokumentere de erfaringer som blir gjort rundt den praktiske tilretteleggingen av tilbudet og avgi kunnskap om livssituasjonen til offer og straffedømt før og etter megling. Med dette skal prosjektet levere premisser for eventuell fremtidig etablering av tilsvarende ordning over hele landet. Herunder skal prosjektet:

- gjøre nytte av eksisterende kompetanse på konfliktmekling, men samtidig drive metodeutvikling og systematisere ny kunnskap på feltet
- innhente informasjon fra lignende prosjekter i andre land
- systematisere kunnskap, erfaringer og utviklingsforløp for prosjektet hvert år og i form av en sluttrapport til oppdragsgiver før prosjektperiodens slutt
- innhente resultater fra forskning
- generere systematisere og dokumentere ny kunnskap på dette feltet

Prosjektet skal utvikle meglerkompetanse ved megling i voldssaker. Det hører med til dette å kartlegge hvilke andre krav som stilles til meglere i denne ordningen fra krav som stilles til annen megling.

Herunder skal prosjektet:

- utvikle metodikk
- gjennomføre nødvendig opplæring, oppfølging og veiledning av meglere
- vurdere meglerkompetansen i forhold til kjønn, alder og etnisk tilhørighet

Prosjektet skal profileres løpende slik at formål, mål og resultater blir kjent. Herunder:

- styringsgruppas medlemmer skal informere egen virksomhet og nære samarbeidspartnere
- prosjektleder, styringsgruppa og Konfliktrådet i Hordaland utarbeider informasjonsopplegg som kan profilere prosjektet

4. Prosjektleder

Det faglige og operative ansvar er tillagt prosjektleder som gis størst mulig frihet til selv å løse oppgavene innenfor de rammer som er gitt i dette dokumentet og de rammer og presiseringer som styringsgruppa trekker opp.

Prosjektleder har koordineringsansvar og ansvar for utarbeiding og gjennomføring av prosjektplan, utarbeiding av plan for evaluering og budsjett- og regnskapsansvar. Prosjektlederen skal legge fram årlig statusrapport til styringsgruppa. Rapporten skal her også gi oversikt over budsjett og regnskap. Prosjektleder har også ansvar for kompetanseutvikling, rekruttering og veiledning av meglere. Prosjektleder står for innkalling til møter i styringsgruppa. Prosjektleder gir underlagsmateriale i spørsmål som styringsgruppa skal ta stilling til.

5. Meglere

Meglerne bør velges ut på bakgrunn av personlig egnethet, erfaring, kjennskap til området og evne til kommunikasjon. Like fullt bør meglere ha et avklart forhold til vold med tanke på egen erfaringer og holdninger. I utgangspunktet bør man velge meglere som har solid erfaring med ulike typer saker. I den grad prosjektet ønsker å utvide meglergruppen skal opplæring og veiledning være tilpasset oppgavene.

6. Styringsgruppa

Styringsgruppa har ansvar for å treffe beslutninger i spørsmål reist av prosjektleder.

Styringsgruppa skal påse og motivere til at prosjektstyringen holder et kvalitativt høyt nivå gjennom planer og beslutningsprosesser.

Styringsgruppa har strategisk ansvar for tilretteleggingen av prosjektet, herunder sette prosjektmålene inn i en større sammenheng slik at aktuelle ressurser og institusjoner trekkes inn i gjennomføringen av prosjektet.

Styringsgruppa skal legge til rette for at den som skal utføre prosjektevalueringen får tilgang til all relevant informasjon om prosjektet, at vedkommende får delta som observatør på møter i styringsgruppa og så langt som mulig i meglingsmøter og andre relevante fora.

Styringsgruppa skal ha møter etter behov.

6.1 Mandat for styringsgruppa

Styringsgruppa skal, på overordnet nivå, ha ansvar for at prosjektet oppnår de mål som er satt.

Herunder skal styringsgruppa:

- godkjenne prosjektplan utarbeidet av prosjektleder
- følge opp prosjektets fremdrift, ressursbruk og kvalitet (herunder godkjenne budsjett)
- rapportere til oppdragsgiver om avvik i forhold til fremdrift, ressursbruk og kvalitet
- ta stilling til og fatte beslutninger mht. forslag fra prosjektleder om faglig og operativ tilnærming
- bistå med råd, veiledning og være ressurspersoner i et faglig nettverk rundt prosjektleder
- tilrettelegge for nødvendig samarbeid mellom aktuelle samarbeidspartnere, herunder bl.a. Konfliktrådet i Hordaland, prosjektleder, påtalemyndigheten og kriminalomsorgen
- styringsgruppa er ansvarlig for at den årlige statusrapporten og sluttrapporten blir utarbeidet
- legge til rette for evaluering av prosjektet ved at evaluator så langt som mulig får møte i alle fora som hun mener har relevans for sitt oppdrag
- diskutere og eventuelt fatte beslutninger i andre saker som styringsgruppa mener er relevante

6.2 Medlemmer av styringsgruppa

Ingunn Rangul Askeland, psykolog, Alternativ til Vold

Gert Johan Kjelby, statsadvokat, Hordaland statsadvokatembeter

Terje Chr. Myklebust, daglig leder, Konfliktrådet for Hordaland

Per S. Våge, regionaldirektør, Kriminalomsorgen, region vest

Arnt Even Hustad, rådgiver, Justisdepartementet, Plan- og administrasjonsavdelingen

Per Andersen, avd.dir., Justisdepartementet, Sivilavdelingen, leder av styringsgruppa

7. Administrativt ansvar

Konfliktrådet i Hordaland er tillagt det administrative ansvaret for prosjektet.

7.1. Rammebetingelser for prosjektet

Det er satt av kr. 800 000,- pr. år til prosjektet som en øvre ramme. Beløpet skal dekke lønn for prosjektleder og utgifter til opplæring, veiledning, evaluering, reiser, informasjon og markedsføring, meglershonorar og utgifter til styringsgruppa, samt innkjøp og øvrige driftskostnader.

Aktivitetsnivået i henhold til prosjektplan, fremdrift og årlige budsjettforslag til styringsgruppa er bestemmende for om hele rammen blir stilt til disposisjon.

Prosjektleder er tilsatt i 100% stilling, 01.04.01 – 31.03.04, i Bergen kommune, Konfliktrådet i Hordaland.

Justisdepartementet har engasjert en person til ekstern evaluering av prosjektet.

7.2 Budsjett og regnskap

Konfliktrådet i Hordaland setter opp første budsjettforslag. Dette legges frem for styringsgruppa. Senere budsjettforslag utarbeides i samarbeid med prosjektleder.

Konfliktrådet i Hordaland fører regnskap og holder prosjektleder muntlig orientert og via skriftlige rapporter en gang pr. måned. Styringsgruppa orienteres om regnskap i den grad det er nødvendig.

7.2.1 Fullmakter

Styringsgruppa vedtar budsjettet og godkjenner aktivitetsnivået.

Prosjektleder har fullmakt til å pådra utgifter innenfor godkjent budsjett. Større utgifter godkjennes på forhånd av Konfliktrådet for Hordaland og leder av styringsgruppa.

Konfliktrådet i Hordaland er øverste ansvarlig for at prosjektet gjennomføres innenfor budsjetttrammene.

Det forutsetter god kommunikasjon mellom de involverte partene.

8. Evaluering

8.1 Egevaluering

Det er grunn til å anta at prosjektet vil omfatte en rekke aktiviteter som prosjektleder selv ikke kan være direkte involvert i. Det kan derfor være aktuelt å bygge opp et system for egevaluering.

Egevalueringen bør kunne gi tilbakemeldinger fra konkrete saker, herunder erfaringer og informasjon fra meglere, partene i en konflikt, deres nærmeste nettverk, påtalemyndighet og kriminalomsorg.

8.2 Ekstern evaluering

Justisdepartementet har besluttet at prosjektet skal evalueres eksternt. Denne personen engasjeres direkte av departementet. Fokus for evalueringen er om og hvordan prosjektets formål og konkrete målsettinger realiseres. Se eget notat med mandat for evaluering.

9. Endringer

Oppdragsgiver forbeholder seg retten til å kunne justere mandatet i prosjektperioden. På et senere tidspunkt kan det bli fremmet ønske om megling før rettskraftig dom. Det nevnes også, spesifikt, at ordningen kan tenkes utprøvd i dertil egnede sedelighetssaker. Prosjektet kan også selv generere kunnskap som nødvendiggjør endringer i mandatet. Vesentlige endringer i forhold til mandatet og dets forarbeid (Justisdepartementet, 1999) skal tas opp som egen sak i styringsgruppa før effektivering.

3. Brev til de som sa nei eller av annen grunn ikke deltok

Ida Hydle, førsteamanuensis,
Seksjon for tverrfaglige videreutdanninger,
Høgskolen i Agder, Serviceboks 604,
4809 Arendal

Arendal 19/11-03

Prosjektet Megling i voldssaker ved Konfliktrådet for Hordaland

Kjære

Kan du tenke deg å snakke med meg, direkte eller på telefon, om dine erfaringer med prosjektet 'Megling i voldssaker'? De i Justisdepartementet som satte i gang prosjektet har bedt meg om å vurdere det som utenforstående og uavhengig forsker.

For en tid tilbake, i 2002/2003, fikk du en henvendelse fra Gerd Fadnes, Konfliktrådet for Hordaland, og jeg vil gjerne få vite hva du syntes om henvendelsen og om invitasjonen til å møtes i konfliktrådet.

Konfliktrådet er til for at folk skal kunne møtes for å snakke ut om det som har hendt. Mye tyder på at folk får det bedre etter slike møter, selv om konflikten mellom dem er stor og alvorlig. De kan bli kvitt angst og/eller sinne. Likeledes kan de føle at de får en oppreisning etter skaden som skjedde. Erfaring fra mange land viser at selve det personlige møtet mellom partene er viktig for at følelsen av oppreisning skal komme i stand. Det handler ikke nødvendigvis om forsoning eller tilgivelse, men det å kunne møtes ansikt til ansikt kan få positiv betydning for begge/alle parter. Men det er ikke sikkert at alle opplever dette slik.

Selv er jeg lege og sosialantropolog. Jeg har arbeidet lenge med forskning og tiltak mot vold og har også studert strafferetten som et sted der mennesker møtes. Jeg er også

megler i konfliktrådet på mitt hjemsted i Arendal. Jeg har selvsagt full taushetsplikt i alt som gjelder persondata i dette arbeidet.

Du kan ringe, skrive eller sende meg en e-post hvis du ønsker å kontakte meg. enten fordi du vil, eller motsatt, fordi du ikke vil snakke med meg. Hvis jeg ikke hører noe fra deg på de neste 3 ukene, vil jeg selv ringe til deg og høre om du kan tenke deg å ta en samtale med meg på telefonen. Kort eller lang. Hvis du ønsker det, kan jeg også møte deg for en samtale på ditt hjemsted.

Med vennlig hilsen

Ida Hydle,

førstemanuensis, Seksjon for tverrfaglige videreutdanninger, Høgskolen i Agder,
Serviceboks 604, 4809 Arendal, Ida.Hydle@hia.no, Tlf: 37 00 40 53 Fax: 37 00 40 01

4. Konfliktregimer - en flerfaglig – antropologisk og lingvistisk – studie av konfliktrådet og strafferetten

Ida Hydle og Ingrid Kristine Hasund, Høgskolen i Agder

BAKGRUNN

Ved konfliktrådet i Bergen har man fra Justisdepartementet etablert et tre-årig forsøksprosjekt, "Megling som supplement til straff i alvorlige voldssaker" (Justisdepartementet 1999). Forsøksprosjektet går ut på å tilby megling til ofre og straffedømte i alvorlige voldssaker som et tillegg til den tradisjonelle straffesaken. Det er tilsatt prosjektleder, og 12 erfarne meglere fra konfliktrådet har fått tilleggsopplæring i megling i voldssaker. I prosjektet skal det drives kunnskapsutvikling om megling i slike saker. Det skal vurderes om et slikt tilbud bør bli permanent og landsomfattende. Hydle har fått i oppdrag å evaluere dette forsøksprosjektet. Evalueringen omfatter fremfor alt de praktiske og formelle sidene ved forsøksprosjektets ulike prosesser og resultater. Forsøksprosjektet rommer imidlertid en rekke kulturvitenskapelige problemstillinger ut over oppdraget fra Justisdepartementet, og det er noen av disse vi ønsker å ta fatt i i vårt forskningsprosjekt, som er et tverrfaglig samarbeid mellom antropologen Hydle og lingvisten Hasund. Hydle har erfaring fra et større antropologisk arbeid om strafferetten som et sentralt sted for studium av norsk kultur (Hydle 2000, 2001), mens Hasund har erfaring med lingvistisk analyse av konflikt i samtale (Hasund 1996, 1998, Hasund & Stenström 1997).

PROBLEMSTILLING OG MÅLSETTING

Forskningsprosjektet er knyttet til Senter for Europeiske kulturstudiers program "Kommunikasjonsregimer", og vårt hovedmål er å beskrive og analysere konfliktrådet og strafferetten som nettopp to kommunikasjonsregimer. Et kommunikasjonsregime er, ifølge Meyer (2001), "et sett av retoriske figurer og tankefigurer som setter seg igjennom i større eller mindre deler av samfunnet og blir hegemoniske måter å tale og handle på. Et kommunikasjonsregime kan beskrives som et vokabular og en grammatikk i overført betydning: Det setter grenser for hva som kan bli sagt, representert, få en kommunikativ form; hvilke valg som kan treffes og hvilke handlinger som lar seg forstå. Et

kommunikasjonsregime gjør at noen lett finner et språk for sine eksistensielle og sosiale erfaringer, mens andre forblir tause og usynlige.”

Med utgangspunkt i denne definisjonen ønsker vi å se på hvordan konfliktrådet og strafferetten diskursivt konstrueres som to ulike kommunikasjonsregimer, eller nærmere bestemt, *konfliktregimer*, som står i et motsetningsforhold til hverandre. Etableringen av det moderne konfliktrådet som system kan ses som bl.a. et resultat av en mangeårig kritikk av strafferettssystemet (Christie 1977, 2000; Hulsman 1991). Konfliktrådet, i motsetning til strafferetten, er basert på idéen om at partene i konflikten, ofte legfolk, også er dens ”eiere” og at disse selv er best egnet til å kontrollere og løse konflikten (Christie 1977). I strafferetten er det jurister som kontrollerer og løser konflikten som statens representanter, og staten kan ses som ”medeier” i konflikten. I strafferettssystemet eksisterer det en faglig og ideologisk enighet om at gjerningspersoner og ofre i en konflikt må være *motparter* eller endog *motstandere* innenfor den juridiske og politifaglige diskursens orden. Også i kommunikasjonen (skriftlig, muntlig og gjengitt gjennom mediene) gjenskapes bildene av motparter og motstandere før og under rettssaken, representert henholdsvis av etterforskere, forsvarere, påtalemyndighetens jurister, journalister og bistandsadvokater. Forhandlingen føres av partenes juridiske representanter med et helt spekter av meninger om skyld og straff. I konfliktrådet består muligheten for at partene selv kan håndtere sin konflikt med utgangspunkt i en overenskomst: om at de, hvis mulig, vil søke å oppnå gjensidig forståelse, enighet om hva konflikten dreier seg om på egne språklige og konseptuelle premisser og evt. forsoning. Det er altså enigheten, ikke uenigheten, dem imellom som er utgangspunktet for meglingen. Megleren tar ikke standpunkt til hva som har skjedd eller hvordan, evt. hva ulike vitner har tolket, men til hvordan partene kan finne frem til en felles forståelse. I enkelte tilfelle kan også ”skylden” eller ”årsaken” til konflikten fordeles på de to parter, som her ikke oppfattes som stridende. De to partene som har en konflikt, fører selv ordet. De har ingen representanter; de har en ordstyrer, megleren; men ingen dommer. Det er altså ikke påtalemyndighetens eller forsvarrets motpart-bilder som er utgangspunkt for møtet, dvs. uenigheten om *sannheten* og *faktum*, men en enighet om at de vil søke å håndtere *konflikten*.

De viktigste implisitte og eksplisitte prinsipielle skillelinjene mellom strafferettsprosessen og konfliktrådsprosessen kan, på grunnlag av bl.a. straffeloven, summeres opp som følger:

Noen sentrale kjennetegn ved strafferettsprosessen:

- Kriminalitet er noe som hefter ved spesielle enkeltindivider

- Lovbrytere straffes både som et individuelt tiltak og som ledd i generell forebygging
- Ofre og lovbrytere behandles som motstandere i en forhandlingsprosess ved partenes juridiske representanter
- Ofre og samfunnet ønsker at lovbrytere skal straffes
- Ofre og samfunnet får oppreisning ved at lovbrytere straffes
- Dommere avgjør hva som er best for deres ofre og lovbrytere
- Dommen over lovbryteren er sentral i strafferettsprosessen, ikke å tilfredsstille ofres behov

Noen sentrale kjennetegn ved konfliktrådsprosessen:

- (Lovbrytere)/parten(e) aksepterer ansvaret for sine handlinger som skadelige/kriminelle
- (Lovbrytere)/partene og lokalsamfunnet er enige i skaden som er forvoldt offeret/ofrene
- Muligheten for forsoning øker ved direkte møte/samhandling mellom partene (ofre og lovbrytere)
- Reparasjon av skaden, både i form av anger, oppreisning, erstatning og evt. forsoning, blir gitt til den ene part eller begge (ofrene av lovbryterne) ved et direkte møte, der begge styrer samhandlingen
- Partene (Lovbryterne) blir ikke straffet, men støttes til å reparere den skaden som er forvoldt og til evt. å søke hjelp for sine problemer

METODE

Innledning

Ettersom Hydles oppdrag er knyttet til konfliktrådet, er det først og fremst konfliktrådet som vil utgjøre hovedfokus i vårt forskningsprosjekt, som består av to deler. Den ene delen tar for seg diskursen som stadig utvikler seg *rundt* eller *omkring* megling generelt, dvs om konfliktråd som system, i motsetning og relasjon til strafferetten som system. Den andre delen tar for seg diskursen *i* megling, altså kommunikasjonen mellom partene i en spesifikk meglingssituasjon. De to delene reflekterer og utfyller hverandre, og bidrar sammen til å gi et mest mulig helhetlig bilde av konfliktråd og strafferett som konfliktregimer. Arbeidet med de to delene vil derfor hele tiden gjøres parallellt. I det følgende vil vi av praktiske hensyn beskrive de to delene for seg.

Diskurs omkring megling

I denne delen av forskningsprosjektet ønsker vi å analysere den diskursen som eksisterer omkring megling i konfliktråd i tilknytning til forsøksprosjektet fra Justisdepartementet, ettersom denne diskursen viser seg å være svært relevant som eksempel på hvordan et kommunikasjonsregime/konfliktregime skapes og opprettholdes gjennom et mangfold av ytringer, tekster, handlinger og institusjoner. Det empiriske materialet for denne delen av analysen er hentet fra en rekke ulike områder:

- tekster/dokumenter om konfliktråd/strafferett generelt og om forsøksprosjektet spesielt
- institusjoner: politihuset, tinget, statsadvokatkontor, forsvarerkontor, fengselet, kriminalomsorgskontor, osv.
- generell deltakende observasjon i Bergen konfliktråd
- deltakende observasjon i møtene til styringsgruppa for forsøksprosjektet
- båndopptak og transkripsjoner av samtaler med de ansvarlige for forsøksprosjektet
- båndopptak og transkripsjoner av samtaler med relevante ”andre”, som for eksempel representanter for politi, påtalemyndighet, domstol, kriminalomsorg og presse

En foreløpig gjennomgang av materialet viser hvordan både konfliktråd og strafferett fremstår som kamparenaer for sentrale samfunnsdiskurser, for forhandlinger om samfunnets moral, sannhets- og rettferdighetsbegreper. Dette kommer til syne som dikotomier, konflikter og uenigheter på flere nivåer. Fra et diskursanalytisk perspektiv ser vi blant annet hvordan konfliktråd og strafferett settes opp mot hverandre ved hjelp av antonyme adjektivpar. I båndopptak av samtaler med representanter fra ulike deler av straffesakskjeden ser vi eksempelvis at strafferetten omtales som noe ”tradisjonelt” og ”gammelt” og konfliktrådet som noe ”utradisjonelt” og ”nytt”. At dette delvis er en diskursivt konstruert dikotomi ser vi hvis vi tar et historisk tilbakeblikk: I et historisk perspektiv er nemlig konfliktrådet som en konstruksjon av konflikthåndtering slett ikke så ny, men ble brukt i Norge fra før middelalderen og fram til domstolen ble sentralisert og profesjonalisert på 1600-tallet (Imsen & Winge 1999, Sandmo 1999).

Videre brukes adjektiver i beskrivelsen av strafferett og konfliktråd som setter opp en dikotomi i forhold til politisk ståsted og til kjønn. Når det gjelder det politiske, er det en indikasjon på at strafferetten er uttrykk for mer konservative holdninger, mens konfliktrådet er

en venstreradikal konstruksjon. I forhold til kjønn skilles det mellom den stereotypisk maskuline ”strengheten” i strafferetten og den kvinnelige ”mykheten” og ”godheten” i konfliktrådskonstruksjonen. Disse stereotypiene brukes for å beskrive både de positive og negative sidene ved de to systemene.

Materialet viser også at dikotomier og konflikter ikke bare eksisterer mellom konfliktråd og strafferett som to ulike systemer, men også på andre nivåer. For eksempel rommer forsøksprosjektet i seg selv en hel rekke konflikter, i den forstand at det råder uenighet om flere sider ved prosjektets innhold og utforming. I forarbeidene til forsøksprosjektet ble det diskutert om megling skulle være et *alternativ* eller et *supplement* til straff. Ett problem som kan oppstå ved megling som *supplement*, er partenes motivasjon. Hvis gjerningspersoner kunne få mindre straff ved å være villig til megling, med de belastninger det innebærer, så ville det kanskje motivere. Men hvis ikke? Eller hvis offeret vet at gjerningspersonen er bak lås og slå, så spiller det kanskje ingen rolle at man stiller opp til en svært emosjonell påkjenning for at gjerningspersonen *kanskje* skal kjenne anger? Her er det mange uløste spørsmål. Prosjektansvarlige har bestemt at prosjektet skal bruke megling som *supplement*, men det finnes erfaringer i å kunne bruke megling også som *alternativ*, slik konfliktrådene har vært brukt ved mindre alvorlige forbrytelser (innbrudd og lignende) i de siste ti årene i Norge, ved betinget dom og også i sivilrettslige saker.

Det ble også diskutert *hvordan* megling skal brukes som supplement til straff. Hvor i straffesaksprosessen er det best å foreslå megling: før, under eller etterforskning og tilståelse; eller før eller etter dom? Her ser vi klare interessemotsetninger mellom ulike instanser som er involverte i prosjektet. Fagfolk innen politi og påtalemyndighet har klare interesser og et lovpålagt ansvar for å avklare det kriminelle ved en handling. I tillegg ser vi at det politisk blåser straffeskjerpene vinder gjennom det norske Storting. Ikke desto mindre går justisministeren, i likhet med andre sentrale politikere, inn for forsøksprosjektet.

Videre ble det diskutert hva slags typer voldssaker som kan egne seg til megling. I den diskusjonen er hensynet til offeret vektlagt, slik at man for eksempel er tilbakeholdende med å tenke seg familievoldssaker, voldtekt, kvinnemishandling, barnemishandling og lignende som aktuelle. Men her er det ingen entydighet. Likeledes har man tenkt seg at rasistisk vold/gjengvold kanskje kunne være velegnet, ikke minst som sekundærforebygging, å stanse eskalering. Klarest fremstår foreløpig den såkalte åpne gatevolden, der partene ikke kjenner hverandre fra før, som velegnet for megling. Her forestiller man seg en god effekt, med oppgjør, forsoning, angstdempning og oppreisning. I Amsterdam gjennomførte man et prosjekt der voldtektsforbrytelser gikk for sivil domstol. Det skulle vise seg å være til nytte og

glede for de det gjaldt, ofre og gjerningsmenn, fordi de kom til orde i forhandlingen om konflikten, uten språklig styring fra fagfolk. De fikk fortelle med egne ord om lidelse, smerte, anger, raseri og selv forhandle om erstatning og oppreisning. Dette er et sentralt argument for megling. Forskning fra ulike land har vist at selve meglingen fører til en ”av-monsterifisering” av gjerningspersonen og en lettelse av offerets angst, lidelse og avmektighet (Friday 1999). Dette kan også gjelde gjerningspersonens egne, tilsvarende følelser. Når det gjelder typer vold, så har man i Hull og Leuven i flere år gjennomført vellykkede meglinger også ved drap og voldtekt (Justisdepartementet 1999), handlinger som er tatt ut av det norske prosjektet.

Fra et lingvistisk-antropologisk perspektiv er det interessant hvordan diskusjonen omkring disse spørsmålene ofte relateres til språk, nærmere bestemt til bruk og ikke-bruk av språklig interaksjon mellom partene i en konflikt. Når det gjelder megling, gis det uttrykk for at det positive ved denne formen for konflikthåndtering ligger i det at partene gis anledning til å møtes ansikt til ansikt for å ” snakke ut” om konflikten. Forenklet kan man si at fordelene med megling, nemlig at partene *får lov til* å kommunisere ansikt til ansikt, samtidig er ulempen ved det – at de *er nødt til* å kommunisere ansikt til ansikt. Tilsvarende snakkes det om at fordelene med strafferettsprosessen, at partene *slipper* å kommunisere ansikt til ansikt, også kan være en ulempe: de *får ikke lov til* å kommunisere ansikt til ansikt. Når det gjelder alvorlige voldssaker er det særlig dette aspektet som gjøres til gjenstand for diskusjon, hvorvidt det er en fordel eller en ulempe at partene møtes og kommuniserer ansikt til ansikt. Man snakker særlig om strafferettens ansvar for og mulighet til å beskytte ”den svake part” i saker der det er sterk assymetri mellom partene, for eksempel mellom voldtektsoffer og gjerningsmann. Selv om strafferettsprosessen ikke kan oppheve den fysiske assymetrien mellom partene, kan den i hvert fall bidra til å forminske den kommunikative assymetrien ved at partene får hver sin representant til å snakke for seg. I prinsippet er disse representantene likeverdige fagfolk som kan behandle konflikten som en ”sak”. Fordelen med dette er at ”saken” blir løsrevet fra konfliktpartenes egen kommunikasjon eller mangel på kommunikasjon omkring den. Samtidig påpekes en mulig ulempe i nettopp det at konflikten gjøres til en ”sak”. I intervjuene snakkes det om konkurranseaspektet ved straffesaker, at de er diskursive dueller som skal vinnes eller tapes.

Det teoretiske og metodiske rammeverket for prosjektet er lingvistisk antropologi, som gir et godt redskap for å studere hvordan verbal kommunikasjon både skaper, gjenskaper og reflekterer sosiale institusjoner. Lingvistisk antropologi er et bredt forskningsfelt som omfatter blant annet kommunikasjonsetnografi (Gumperz & Hymes 1986), interaksjonell

sosiolingvistik (Couper-Kuhlen & Selting 1996, Jacquemt 1996, Ochs et al 1996), samtaleanalyse (Sacks et al 1974) og kritisk diskursanalyse (Fairclough 1995). Modellen for samarbeid henter vi bl.a. fra antropologen Lisbeth Sachs og lingvisten Viveka Adelsvärd i Sverige (Adelsvärd & Sachs 1996, Adelsvärd & Sachs 1998), som har arbeidet i kontekst av helsevesenet. Mens lingvister har gjort rettsvesenet til sitt studiefelt i bl.a. Spania, England, Israel og Sverige, har det ikke vært utført tilsvarende studier i Norge i en slik flerfaglig sammenheng.

Når det gjelder diskursen *omkring* megling, er det særlig kritisk diskursanalyse (Fairclough 1995) som fremstår som et relevant redskap for den tverrfaglige tilnærmingen, men også andre diskursanalytiske tilnærminger, for eksempel den vi finner hos Foucault. Teoretisk kan vår definisjon av konfliktråd og strafferett som to ulike *konfliktregimer* blant annet knyttes til Foucaults diskursive maktmodell. Foucault (1976) beskriver en maktmodell som først og fremst er produktiv og dynamisk: Makt er en *mulighet* som er tilstede i all interaksjon og som sosiale agenter kan uttrykke på ulike måter, undertrykke, bytte på og kjempe om. I forhold til vårt materiale ser vi hvordan diskursen som skapes og gjenskapes omkring konfliktråd og strafferett viser nettopp dette dynamiske aspektet ved makten, og hvordan ulike stemmer kjemper om hegemonisk autoritet.

Foucault skrev om strafferett (og medisin) som kunnskapsfelt som var og forblir innenfor en spesiell manifestasjon av sannheten. Krisen i disse ”disiplinene” viser til en generell historisk-politisk krise, for den røkter ikke bare ved disse disiplinenes usikkerheter, men også ved forholdet mellom kunnskapens maktfunksjoner og våre samfunns økonomiske og politiske strukturer (1994:39). Vår forskning vil bl.a. ha som mål å språkliggjøre og analysere kunnskapsformer og erfaringer blant annet innenfor det juridiske vitensfeltet, som mangler slike ideer om seg selv (Weber 1949, Graver 1986, Hydle 2000, Hydle 2001). Foucault legger videre vekt på beskrivelser av eksempelvis juridiske diskurser, dvs. de praksiser som utvikler seg innen juridiske kontekster. Diskursbegrepet kan derfor forstås ikke bare som de tekster og den intellektuelle ”diskusjon” som definerer et fagfelt, men også de lærebøker, institusjoner, praksiser og fagfolk som deltar i definisjonen (Schaanning 1996, Latour 1987). Strafferetten og konfliktrådet kan også ses som ulike overgangsritualer, der drama-metaforer, i både Turners (1974) og Schechners (1994) mening, er velegnet til å synliggjøre, beskrive og analysere det kulturelle mangfold som utspilles. Bakhtins analytiske begrepsapparat (1981) belyser videre avgjørende forskjeller mellom konstruksjonene av monologer versus dialoger i strafferetten og konfliktrådet, og gir grunnlag for en analyse av

begrepene ”enighet”, ”forsoning”, ”oppreisning” og ”tilgivelse” som anses som sentrale for mennesker i alvorlig konflikt.

Forsøksprosjektet ved Konfliktrådet i Hordaland har implikasjoner fordi det kan sies å komplisere forholdet mellom stat og samfunn, mellom liberalisme og kommunitarisme. Det stiller spørsmål ved og kan vise, som et case, hvordan man får et samfunn til å fungere. Som sådant kan det være nyttig å anvende Foucaults ”governmentality”- begrep i forståelsen av hvordan ”staten” u/synliggjør seg i prosjektet.

Når det gjelder personvern i forhold til informanter, vil det bli innhentet samtykke fra alle parter før registrering av samtaler. Ingen personrelaterede data vil kunne fremgå av den skriftlige eller øvrige prosjekt- og resultat-formidling. Vi vil ikke opprette noe personregister, men registrerer kun uttalelser og samtaler ut fra koder som inneholder kategoriseringer av posisjoner: f.eks. påtalemyndighet, domstol, politi, konfliktråd, kriminalomsorg, medier, advokater (bistands-, forsvars-), ofre, anklagete/gjerningspersoner, pårørende, nærmiljø/nettverk. Diskettene kategoriseres ved hjelp av et nummer. De som ønsker det kan, etter en skriftlig og muntlig redegjørelse for prosjektet og metodene, få en kopi av transkripsjonen av samtalen de har deltatt i⁵⁰. De kan da endre/slette etter ønske.

Diskurs i megling

I tillegg til å analysere diskursen *omkring* bruk av megling, vil vi også analysere den diskursen som brukes *i* megling. Etersom en stor del av diskursen *omkring* megling fokuserer på kommunikasjonen mellom partene i en meglingssituasjon – om kommunikasjon er ønskelig eller ikke (og for hvem), om den er vellykket eller ikke (og hvem som avgjør dette) – vil vi ta for oss en kommunikasjonssituasjon i en konkret meglingssak og analysere denne. Det empiriske materialet for denne delen av prosjektet vil bestå av følgende⁵¹:

- foreliggende dokumenter og evt. samtaler med de relevante parter i forkant av meglingen
- personlig observasjon samt båndopptak og transkripsjon ved meglingen
- oppfølging med samtaler med de enkelte parter i meglingen, de tilstedeværende og relevante ikke- tilstedeværende, pårørende og involverte fagfolk

⁵⁰ I så fall vil vi måtte benytte navn til gjennomlesningen/kommentarene er fullført fra informantene, og så slettes disse. Prosjektbeskrivelse, informasjon og utfylt meldeskjema er sendt NSD, Bergen.

⁵¹ Med hensyn til personvern gjelder de samme betingelser som beskrevet i delen ”Diskurs omkring megling”

- deltakende observasjon i enkelte parters/sakers lokalmiljø (gater/butikker/sentre/hus) for å innhente data om trygghet og sikkerhet og holdninger til megling - etter at det er innhentet tillatelse fra de to parter som er/har vært til megling

Innenfor rammen av lingvistisk antropologi vil vi i fellesskap foreta en nærlesning av de konkrete kommunikative strategiene som benyttes av partene i meglingssituasjonen, i lys av den aktuelle situasjonen konflikten utspiller seg i og det personlige og institusjonelle forholdet partene imellom. Ett av målene for analysen vil naturlig nok være å vurdere i hvilken grad kommunikasjonen kan regnes som ”vellykket” eller ikke, altså om meglingen fører til konfliktløsning og hvilken grad av (u)enighet og (manglende) tilfredshet som oppnås mellom de to parter og deres nære nettverk. Ettersom det ikke finnes noen fullstendig objektive kriterier for å vurdere graden av vellykkethet i megling, vil aktørenes egen opplevelse av vellykkethet, deres egne ord, begreper og forklaringer, stå sentralt, og dette er grunnen til at vi også registrerer informasjon i forkant og etterkant av meglingen (se listen ovenfor). Vi vil selvsagt ta i betraktning at aktørenes ”egne ord” vil være påvirket av den kulturelle konteksten meglingen finner sted i. Dette gjelder både i forhold til partenes oppfatning av konflikt som kulturelt fenomen og hvordan denne håndteres kommunikativt, så vel som i forhold til partenes oppfatning av megling og konfliktråd som system. Når det gjelder førstnevnte, vet vi at konflikter oppfattes og håndteres svært ulikt i ulike befolkningsgrupper på linje med andre kulturelle sætrekk, slik som språk, lover, regler, holdninger og forestillinger om rett og galt, og en evaluering av meglingens ”vellykkethet” vil måtte ta i betraktning disse kulturelle kontekstene.

Når det gjelder oppfatningen av megling og konfliktråd som system, kan disse ses i sammenheng med de kulturelle forutsetninger som kommer til syne i vår analyse av diskursen *omkring* megling. Konkret vil vi kunne se på hvordan partenes ”egne ord” vil være påvirket av den kampen om hegemonisk autoritet som vi finner i diskursen omkring megling som system. Vår analyse av diskursen *omkring* megling vil altså kunne belyse noen av de kulturelle forutsetningene vi finner i diskursen *i* megling, som på sin side vil kunne gjensidig belyse noen av de større kulturvitenskapelige problemstillinger som ligger implisitt i diskursen *omkring* megling. En detaljert kommunikasjonsetnografi av hvordan partene i en konkret meglingssituasjon håndterer sin konflikt i en spesifikk kulturell kontekst, gir altså mulighet til å vurdere konfliktrådet som system og til å studere ulike konfliktregimer, diskurser og vitensfelt; å se de iboende idéer som skaper erkjennelsen av kunnskap om samfunnsskapte konflikter og konfliktskapte samfunn i perspektiv av vår tid.

REFERANSER

- Adelswärd, Viveka & Sachs, Lisbeth 1996. The Meaning of 6.8: Numeracy and normality in Health Information Talks. *Soc.Sci.Med.*:43;8:1179-87
- Adelswärd, Viveka & Sachs, Lisbeth 1998 Risk Discourse – Recontextualisation of numerical values. *TEXT, an interdisciplinary journal for the study of discourse* 18; 2: 191-211.
- Bakhtin, Mikhail 1981 *The dialogic imagination : four essays*. Austin : University of Texas Press.
- Christie, Nils 1977 *Conflicts as property: Stensilserie / Institutt for kriminologi og strafferett*, Universitetet i Oslo ; nr. 23
- Christie, Nils (ed.) 2000 *Albanian and Norwegian Experiences with mediation in Conflicts*. Report from a seminar, University of Oslo, Dept. of Criminology.
- Couper-Kuhlen, E & M. Selting. 1996. *Prosody in conversation*. Cambridge: CUP.
- Fairclough, N. 1995. *Critical discourse analysis. The critical study of language*. London and New York: Longman.
- Foucault, Michel. 1976. *La Volonté de savoir*. Paris: Éditions Gallimard.
- Foucault, Michel 1997 *Ethics. Subjectivity and Truth*. In Rabinow, Paul. *The essential works of Michel Foucault, 1954-1984*. London: Allen Lane the Penguin Press.
- Friday, Paul 1999 *An Overview of Restorative Justice Programmes and Issues*. Agenda item 6, UN Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, Vienna 10-17 April 2000.
- Gordon, Colin; Burchell, Graham; Miller, Peter; & Foucault, Michel 1991 *The Foucault effect : studies in governmentality ; with two lectures by and an interview with Michel Foucault*. London : Harvester/Wheatsheaf.
- Graver, Hans Petter. 1986 *Den Juristskapte Virkelighet*. Oslo: TANO.
- Gumperz, J. & D. Hymes. 1986. *Directions in Sociolinguistics: The Ethnography of Communication*. London: Blackwell Publishers.
- Hasund, I. K. 1996. *COLT conflicts: Reflections of gender and class in the oppositional turn sequences of London teenage girls*. Hovedoppgave. Universitetet i Bergen, Engelsk institutt, sommertermin 1996.
- Hasund, K. & A-B. Stenström. 1997. *Conflict talk: A comparison of the verbal disputes of adolescent females in two corpora*. *Corpus-based studies in English. Papers from the 17th International Conference on English Language Research on Computerized Corpora*, red. av M. Ljung. Amsterdam: Rodopi, 119-133.
- Hasund, K. 1998. *From Woman's Place to Women's Places: Class-determined variation in the verbal disputes of London teenage girls*. *A Woman's Place: Women, Domesticity and Private Life*, red. av A. Despard. *Forskningsserien* 12:187-199. Kristiansand: Høgskolen i Agder.

- Hydle, Ida 2000 Antropologi i studiet av medisin og jus. Norsk antropologisk tidsskrift; 2000, 11; 1: 38 – 52.
- Hydle, Ida 2000 Mord utan motiv? En antropologisk studie av en brottmålsprosess i Sahlin, Ingrid og Malin Åkerström (red.) "Det lokala våldet - om rädsla, rasism och social kontroll". Stockholm: Liber förlag.
- Hydle, Ida 2000 Et rituelt perspektiv på dynamikken i en politisk prosess i Norge, strafferettsprosessen. Paper presentert på årsmøte og konferanse i Norsk Antropologisk Forening, Lillehammer, mai 2000: "Gammel lærdom, nye retninger: Kultur, bytte og makt"
- Hydle, Ida 2001 Murder without motive? An anthropological study of a criminal case. Dr.philos.-avhandling. Institutt for antropologi, Universitetet i Oslo.
- Hulsman, Louk 1991 The Abolitionist Case: Alternative Crime Policies. The Israel Law Review Association, 25,3-4:681-709.
- Imsen, Steinar & Winge, Harald 1999 Norsk Historisk Leksikon. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.
- Jacquemt, M. 1996. Credibility in Court: Communicative Practices in the Camorra Trials. Cambridge: CUP.
- Justisdepartementet 1999 Megling som supplement til straff. Rapport fra en arbeidsgruppe oppnevnt av Justisdepartementets Sivilavdeling.
- Latour, Bruno 1987 Science in Action. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Meyer, Siri 2001 Kommunikasjonsregimer. Et forskningsprosjekt 2002-2005. Universitetet i Bergen: Senter for europeiske kulturstudier.
- Ochs, E., E. Schegloff & S. Thompson. 1996. Interaction and grammar. Cambridge: CUP.
- Sacks, Harvey; Emanuel Schegloff & Gail Jefferson. 1974. A simplest systematics for the organization of turn-taking in conversation. Language 50:696-735.
- Sandmo, Erling 1999 Voldssamfunnets undergang : om disiplineringen av Norge på 1600-tallet. Oslo: Universitetsforlaget.
- Schaanning, Espen 1996 Diskursens materialitet - Del I: Foucault. Arr: Idéhistorisk tidsskrift; 1: 60-73.
- Schaanning, Espen 1996 Diskursens materialitet - Del II: Latour. Arr: Idéhistorisk tidsskrift; "2: 74-83.
- Schaanning, Espen 1996 Strafferettens Sjel. Nordisk Tidsskrift for Kriminalvitenskap; 4:266-279.
- Schaanning, Espen 2000 Sjelssikring. Om konstruksjoner av den farlige forbryter. ARR: Idéhistorisk tidsskrift; 2-3: 39-67.
- Schechner, Richard 1994 Performance Theory. London: Routledge.
- Turner, Victor 1974 Dramas, Fields and Metaphors. Ithaca: Cornell University Press.
- Weber, Max 1949 The methodology of social sciences. tr. and ed. E.A. Shils and H.A. Finch. Glencoe, Ill. : Free Press.

Til etterlatte trafikkulykke / *diap*

Jeg henvender meg til deg som etterlatt av NN. Jeg vil informere om et tilbud til mennesker som er blitt utsatt for voldshandlinger eller trafikkulykker, deres pårørende og etterlatte. Det er mitt håp at denne henvendelsen ikke oppfattes som påtrengende eller støtende, og presiserer at det er et tilbud som du selvsagt står helt fritt til å takke nei til.

Undertegnede er engasjert av justisdepartementet som leder av prosjekt "Megling i voldssaker" (se vedlagte borsjyre). En viktig begrunnelse for dette prosjektet er å undersøke i hvilken grad voldsofre/ pårørende av voldsofre og trafikkofre i vårt samfunn er tilfreds med den strafferettslige behandlingen av voldshendelsen de ble utsatt for, eller om de sitter igjen med ubesvarte spørsmål/ tanker etter at dom er falt og den tiltalte er straffet. Prosjektets ide er å imøtekomme slike behov hos pårørende gjennom en frivillig dialog med den som er blitt gjort ansvarlig for hendelsen, vel å merke der et slikt møte kan oppleves meningsfylt for begge parter.

Jeg håper du vil se nærmere på begrunnelsen for prosjektet og ta deg tid til å tenke igjennom om tilbudet kan være noe for deg og/ eller andre av dine nære som er blitt berørt av hendelsen.

Jeg skylder deg først en forklaring på hvorfor jeg henvender meg til deg. Dette 3-årige prosjektet er administrativt lagt til Konfliktrådet for Hordaland og vil primært konsentrere seg om voldssaker fra Hordaland fylke.

*Tilpasset
adv. av
sak og
oppdrag*

I arbeidet med å gjøre prosjektet kjent og informere om tilbudet til aktuelle parter, har jeg av praktiske grunner valgt å ta utgangspunkt i saker som er ferdigbehandlet i tingrettene i Hordaland og i Gulating lagmannsrett. Ut over typiske voldssaker har vi funnet at dette tilbudet også kan være hensiktsmessig å presentere for parter/ etterlatte i trafikkulykker med personskaade eller død til følge. Henvendelsen går først til deg som etterlatt.

Så noe om selve prosjektets ide: Utfordringen for mange voldsofre/ pårørende blir å reetablere livskvaliteten ved for eksempel å gjenvinne trygghet, handle- og bevegelsesfrihet, eller å forsone seg med varige reduksjoner på livskvaliteten som følge av voldshandlingene eller hendelsen.

Spørsmålet vi stiller i det aktuelle prosjektet er om dette lettere kan skje om ofre eller pårørende gis anledning til personlig å legge frem sine spørsmål, følelser eller erfaringer i et møte med gjerningspersonen, tilrettelagt av en kompetent og nøytral tredjepart.

Et slikt møte bygger på frivillighet for begge parter men tar utgangspunkt i at det er et reelt ønske eller behov tilstede fra pårørende sin side.

Tanken er at en direkte dialog kan ha muligheter i seg for voldsofferet eller pårørende – på kort eller lengre sikt – å skape endringer i opplevelser av handlingene og deres konsekvenser som det ikke gis rom for under strafferettsforhandlingene: Å få anledning til å komme i posisjon til å engasjere seg *personlig* overfor den andre part, vil i første omgang kunne kreve stort mot. I neste omgang kan det gi avkastning i form av økt trygghet og økt tilfredshet eller bedre selvtilit.

Tanken bak prosjektet er i korthet å imøtekomme disse og lignende behov fra den utsatte/ pårørende sin side. Prosjektledelsen har en klar oppfatning av at dette tilbudet ikke egner seg i alle saker, - det stiller bl.a. krav til at gjerningspersonen står ved sine handlinger og ellers er

egnet til å møte i en slik sammenheng. Vi forstår også at det heller ikke vil være aktuelt for alle voldsutsatte/ pårørende. Det er voldsutsatte eller pårørende sine *behov og ønske* som er utgangspunktet for en eventuell dialog. Samtidig forutsetter tilbudet at gjerningspersonen har tilsvarende behov eller gir sin tilslutning.

Jeg håper du unnskylder min frimodighet ved å tilskrive og informere deg om tilbudet i "Prosjekt: Megling i voldssaker". Tanken om å føre en dialog med gjerningspersonen (direkte eller indirekte) gjennom tredjeperson, kan fremstå som ny og fremmed for mange voldsutsatte/ pårørende. Som prosjektleder er jeg derfor interessert i nettopp dine synspunkter og reaksjoner på dette tilbudet, med også i dine erfaringer i etterkant av den tragiske hendelsen og rettsoppjøret.

Jeg er psykiatrisk sykepleier og sosialantropolog, for kort å nevne noe av min faglige bakgrunn, og har lang erfaring i møter med mennesker utsatt for traumer/ vold i forskjellige sammenhenger.

Du er hjertelig velkommen til å ta uforpliktende kontakt med meg om du har spørsmål eller kommentarer. Om jeg ikke hører noe fra deg innen to uker håper jeg det er greit om jeg ringer deg eller skriver tilbake for en nærmere avklaring av din interesse for å bidra med synspunkter?

Takk for at du tok deg bryet med å lese gjennom denne henvendelsen.

Bergen, 23.05.03

Med vennlig hilsen

Gerd Fadnes
prosjektleder

Vedlegg: Prosjektets brosjyre

Om prosjektet «Megling i voldssaker»:

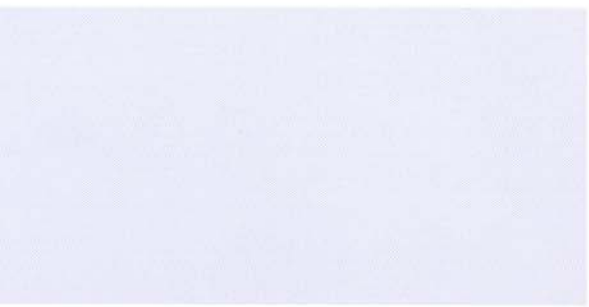
Justisdepartementet har tatt initiativ til et prosjekt som skal tilby megling (dialog) som et frivillig tilbud til partene i alvorlige voldssaker ved siden av straffesaken og den tradisjonelle straffeprosessen. Prosjektet er lokalisert og tilknyttet Konfliktrådet for Hordaland. Chr. Michelsensgt. 1-3, med varighet fram til april 2004.

Siden 1994 har vi i Norge hatt lovregulert tilbud om megling som alternativ til straff for mindre alvorlige forseelser, ofte brukt til unge førstegangsløvbrytere.

Det aktuelle prosjektet vil i prinsippet kunne tilby dialog/megling i de fleste typer alvorlige voldssaker – det er partenes ønske om megling og sakens egnethet som er avgjørende, ikke typen vold. Prosjektets meglere vil avløse om megling kan tilbys etter samtaler med partene.

Meglingen vil ikke erstatte dom for den tiltalte, men være et tilbud til partene ved siden av domstolens behandling av saken. Tilbudet vil i hovedsak gis etter at dom er fält.

Prosjektet skal drive metodeutvikling og samle kunnskap om megling på dette området for å vurdere om tilbudet skal bli permanent.

— PROSJEKT —
MEGLING
VOLDSSAKER

Har du, eller noen av dine nærmeste, vært utsatt for alvorlige voldshandlinger?

Kan du tenke deg å komme i dialog med gjerningspersonen(e) i saken din - under trygge omstendigheter tilrettelagt av trente meglere – ut over straffeprosessens håndtering av saken?

Les mer om meglingstilbudet mellom offer og gjerningsperson i alvorlige voldssaker...

Hvorfor skulle et voldsoffer ønske dialog med en gjerningsperson?

Ofre for kriminelle handlinger rapporterer ofte at de føler seg tilsidesatt gjennom den strafferettslige behandling av saken. Megling i alvorlige voldssaker tilbys mange steder i verden og erfaringene som gjøres i personlige møter mellom partene er positive. Det kan være mange grunner for at enkelte voldsofre ønsker å treffe personen som skadet dem:

- ▶ De har ofte spørsmål som bare gjerningspersonen kan svare på. Spørsmål som ofte stilles er: «Hva var det nøyaktig som hendte?» «Hvorfor gjorde du det?» og «Hvorfor valgte du meg?»
- ▶ Ofrene vil ofte fortelle gjerningspersonen om hvordan livene deres er blitt påvirket av den kriminelle adferden og hva de føler i denne sammenheng.
- ▶ Ofre ønsker ofte å vite hvilken person gjerningspersonen er og hvordan han/hun lever i dag.
- ▶ Felles for mange er behovet for personlig oppreisning og økt trygghet for fremtiden.

Hvorfor skulle en gjerningsperson ønske å møte et offer?

- ▶ Gjerningspersoner kan ønske en anledning til å be om unnskyldning og uttrykke anger for det de har gjort.
- ▶ Å svare på spørsmål er en måte gjerningspersonen kan forsøke å imøtekomme ofrenes behov.
- ▶ Når en gjerningsperson blir stilt ansikt til ansikt med et offer (ofre) de har skadet, føler de ofte en ekte anger. Dette kan være begynnelsen på viktige forandringer i deres liv.
- ▶ Å ta ansvar for egne handlinger vil styrke selv-

Hva er megling mellom voldsoffer og gjerningsperson?

Det er et tilbud til partene om et personlig møte der de kan føle seg trygge nok til å snakke sammen. Møtet ledes av 1–2 nøytrale meglere. Fokus i møtet og under forberedelsene til møtet er skadene som offeret (ofrene) er påført og gjerningspersonens personlige ansvar for å bidra til gjenoppretting av skadene.

Sentrale skritt i prosessen

- ▶ Lurer du på om dette er noe for deg håper vi at du tar kontakt med «Prosjekt: Megling i Voldssaker»
- ▶ Megling baserer seg på frivillighet. Det må være et gjensidig ønske mellom offer og gjerningsperson.
- ▶ Forberedelsene frem til et evt. møte mellom ofre og gjerningspersoner kan strekke seg over tid og vil bli gitt stor oppmerksomhet.
- ▶ Dialog mellom offer og gjerningsperson vil ikke være aktuelt eller ønskelig i alle situasjoner; derfor blir hver sak på forhånd grundig vurdert av prosjektet.
- ▶ Sakar som fyller kriteriene for dialog (frivillighet og egnethet) blir tildelt to trente meglere som vil snakke med partene individuelt for å forberede selve møtet.
- ▶ Et viktig mål med forberedelsene er å skape rom for dialog ved at begge parter føler seg ivarettatt og trygge.
- ▶ Partene må gjerne ha med seg støttepersoner gjennom denne prosessen. Det kan også være flere ofre og gjerningspersoner i en og samme sak.
- ▶ Utfallet av dialogen vil ikke ha innvirkning på straffetvømmingen eller den rettslige behandlingen av saken.

Hvis en slik dialog høres meningsfull ut for deg:

- ▶ Kontakt «Prosjekt: Megling i Voldssaker»
- ▶ Vi vil be deg om å beskrive situasjonen din og bakgrunn for ditt ønske om dialog.
- ▶ Husk på at vurdering om saken er egnet må gjøres etter din henvendelse.
- ▶ Som hovedregel vil megling tilbys etter at dom er falt i saken.
- ▶ Blir du presentert for meglingstilbudet tidlig i saksgangen, etter anmeldelse, kan du likevel kontakte Prosjektet umiddelbart om du synes at tanken om dialog har noe for seg.
- ▶ Saken kan gjerne ligge tilbake i tid, den må ikke nødvendigvis være «fersk».

«Prosjekt: Megling i Voldssaker»

Konfliktrådet for Hordaland
Chr. Michelsensgate 1-3
5012 Bergen

Prosjektleder: Gerd Fadnes
Tlf: 55 564286 / 55 560580
Mobil: 48 18 50 80
Fax: 55 56 07 50